

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**MARMARA BÖLGESİ'NDE
MİLLİ MÜCADELE'YE KARŞI
ÇIKARILAN AYAKLANMALAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

HAZIRLAYAN

Sedat ÇİZMECİ

2010

TEZ ONAY FORMU

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**MARMARA BÖLGESİ'NDE
MİLLİ MÜCADELE'YE KARŞI ÇIKARILAN
AYAKLANMALAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

Sedat ÇİZMECİ

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

2. Prof. Dr. Y. Cemalettin Çopuroğlu

3. Doç. Dr. Rahmi Doğanay

4.

5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Özet

Yüksek Lisans Tezi

Marmara Bölgesi'nde Milli Mücadele'ye Karşı Çıkarılan Ayaklanmalar

Sedat Çizmeci

**Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı
Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı**

Elazığ – 2010, Sayfa X / 141

Tez Özeti

Türk halkı; Kişisel egemenliğe dayalı Osmanlı Devleti'nden millet egemenliğine dayalı Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar çok uzun ve mücadele dolu yıllar geçirdi. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde birleşen Türk halkı, hem içte hem dışta düşmanlarla mücadele etmek zorunda kaldı. Dışta, yurdumuzu işgal eden emperyalist devletlerle bağımsızlık mücadelesi vermiş, içeride de saltanat yanlılarıyla ve saltanatın ve İtilafların kışkırttığı bazı bölgelerdeki Anadolu halkıyla mücadele etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan milli mücadele ateşinde Türk halkı; kadını, erkeği, yaşlısı, genci , çocuğu bir amaç etrafında toplanmıştır. Amasya Genelgesi'nde temelleri atılan, Erzurum Kongresi'nde uygulamaya geçen milli egemenlik ilkesi; 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla resmîyet kazanmış, Türk devletinin adı konmamakla beraber, devlet gibi hareket etmeye başlamıştır.

Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra, milli mücadeleye karşı ülkenin dört bir yanında hem emperyalist devletlerin, hem de bizzat İstanbul Hükümeti'nin kışkırtmalarıyla ayaklanmalar başlamıştır. Marmara Bölgesi'nde; Ahmet Anzavur, Kuva-i İnzibatiye, Bolu, Düzce, Hendek, Adapazarı ayaklanmaları başlamıştır. Özellikle İngilizlerin kışkırtmaları ve İngiliz yanlısı olan Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin kışkırtmaları, bu ayaklanmaların başlamasında etkili olmuştur.

Bir Osmanlı Paşası olan Ahmet Anzavur, Çerkez asıllı olup, İngilizler ve İstanbul hükümetinden destek alarak Çanakkale ve Karesi çevresinde, Kuva-i Milliye birliklerini etkisiz hale getirmeye çalışmıştır. Boğazlar Bölgesi'nin güvenliğini sağlayarak İtilaf devletlerine ve onların işbirlikçisi olan İstanbul Hükümeti'nin çıkarlarına hizmet etti. Osmanlı Devleti'nin bölgede asayişini sağlayamaması, o bölgede Arnavut, Rum ve Pomaklarla olan mücadeleler, bazı eşkiyaların kendilerini Kuva-i Milliye gibi göstermeye çalışmaları, bazı Kuva-i Milliye şeflerinin halka kötü davranması bu ayaklanmaların başlamasında etkili olmuştur. Ahmet Anzavur'un ayaklanmasında İstanbul merkezli Cemiyet-i Ahmediye'nin de desteği olmuş, İngilizlerden de yüklü miktarda paralar alınmıştır.

Marmara Bölgesi'nde çıkarılan bu ayaklanmalar da Çerkez milliyetçiliği ön plana çıkarılmaya çalışılmış, ancak ayaklanmanın bastırılmasında yine bir Çerkez olan Çerkez Ethem'in Kuva-i Seyyare birliklerinin katkısı olmuştur. Güçlkle bastırılan bu ayaklanmalar, bir yandan Büyük Millet Meclisi'nin otoritesini artırırken bir yandan da askeri gücünü azaltmıştır. Ayaklanmacılara kanan bazı bölge halkı ekonomik ve dini istismarla kandırıldığını anlamış, Milli mücadeleye destek vererek hem içte hem de dıştaki düşmanlara karşı tek vücut haline gelmiş, Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla kazanılmasına destek olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Anzavur, Kuvay-ı İnzibatiye, Çerkez Ethem, Milli Mücadele, Ayaklanma

Abstract

Master Thesis

Comotions Wich

Appeared In Marmara Region

Sedat Çizmeci

The University Of Firat

The Institute Of Social Science

The Department Of History

Summary

Turkish people, based on personal sovereignty to national sovereignty ,spent a very long and challenging years, until the founding of the Republic of Turkey. Turkish people United under the leadership of Kemal Ataturk, both inside and out had to struggle with the enemy.Outside, They gave independence struggle against imperialist power. Inside, they had to fight with reign partisans.

With fire of national struggle beginning with the Mustafa Kemal Ataturk in Samsun on 19 May 1919, Turkish people; women, men, elderly, youth, children were gathered around a purpose.The principle of national sovereignty that laid the foundations at Amasya Circular implement at Erzurum Congress and formalized

with the opening of the Parliament of Turkey on the 23 th April.Turkish Gowerment was named,and started to act as a nation.

After the Turkish parlament was opened, commotions started to appear in all corners of the Turkey with the fomentation of the İstanbul goverment and imperialist nations.İn Marmara Region, Ahmet Aznavur, Kuva-i İnzibatiye, Bolu, Düzce, Hendek, Adapazarı Commotions appeared, especially Damat Ferit Pasha's, and British fomentations had a great role in these commotions.

A pasha, named as Ahmet Anzavur Çerkez from Ottoman Empire, tried to make ineffective Kuva-i Milliye units round Çanakkale and kKaresi.by Ensuring the security of the Straits, serve the interests of the City Government and Allies with the supply that he took from British and İstanbul goverment .Ottoman Empire's failure to maintain the order and safety of the community, fights with Albanians, Greeks and Pomaks, some bandits's efforts to show themselves as Kuva-i Milliye was affective for the commotions to start. Also İstanbul based Cemiyet-i Ahmediye's support was non - negligible and large sum of money was taken from the British.

With these commotions, Circassian nationalism has been working to bring to the fore but, again a Circassian, Circassian Ethem's troops contributed to suppression of these uprisings.

Hardly suppressed uprisings one hand while increasing the authority of the Grand National Assembly on the one hand, reduced the military forces. Some people in the region has understood that they were cheated with economic and religious misuses. supporting the national fight against enemies both inside and outside, they banded together and supported the War of Independence wich was gained with a great success.

Key Words: Ahmet Aznavur, Kuvay-ı İnzibatiye, Çerkez Ethem, War of Independence, Commotions

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE ÖZET	II
İNGİLİZCE (SUMMARY)	IV
İÇİNDEKİLER	VI
ÖNSÖZ	VIII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	XI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİRİNCİ ANZAVUR AYAKLANMASI	1
1.1. Ahmet Anzavur Kimdir?	1
1.2. Bölgenin Önemi	3
1.3. Ayaklanmanın Başlangıcı	4
1.4. Yönetim, Milli Teşkilatlanma ve Kongreler	9
1.5. Ayaklanmanın Sebepleri	12
1.6. Anzavur'un Çevresi	17
1.7. Anzavur Ayaklanması	18
1.7.1. Balıkesir Kuvvetlerinin Harekatı	22
1.7.2. Bursa Kuvvetlerinin Harekatı	26
1.7.3. Demirkapı ve Sultançayırı Muharebeleri	27
1.7.4. Anzavur'un Takip Edilmesi	28
1.7.5. Çerkez Ethem Bey'in Anzavur'un Takibine Katılması	30
1.7.6. Babiâli Askeri ve Mülki Erkanın Tavırları	35

İKİNCİ BÖLÜM

2. ANZAVUR'UN İKİNCİ AYAKLANMASINDA CEMİYET-İ AHMEDİYE	42
2.1. Cemiyet-i Ahmediye	42

2.2. Cemiyeti İdare Edenler	46
2.3 Cemiyetin Hedefleri	46
2.4. İstanbul'daki Gelişmeler	47
2.5. Taşradaki Gelişmeler	48
2.6. Karşı Tedbirler	49
2.7. Sonuç	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. AHMET ANZAVUR'UN İKİNCİ AYAKLANMASI	51
3.1. Ayaklanmanın Nedenleri	51
3.2. Ayaklanma Nasıl Başladı?	51
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. BİRİNCİ DÜZCE AYAKLANMASI	59
4.1. Bölgenin Genel Durumu ve Ayaklanma Sebepleri	59
4.2. Ayaklanma Nasıl Başladı?	61
4.3. Tenkil Kuvvetleri Komutanı Yarbay Arif'in Öldürülmesi	68
4.3.1. Ali Fuat Paşa'nın Duruma El Koyması ve Kesin Tedbirleri	69
4.3.2. Ayaklanmanın Bastırılması İçin Kesin Savaşlar	70
BEŞİNCİ BÖLÜM	
5. KUVAYI İNZİBATİYE'NİN KURULUŞU VE MİLLİ KUVVETLERE KARŞI KULLANILMASI	75
5.1. Kuvayı İnzibatiye'nin Saldırı ve Bozgunu	75
5.1.1. Bozgun Başlıyor	81
5.2. Kuvayı İnzibatiye 3'ncü Alay Kumandanlığı'nın Raporu	82
5.3. 3'ncü Alay 1'nci Tabur Komutanı'nın Raporu	83
5.4. 2'nci Alay Komutanı'nın Raporu	84
SONUÇ	86
BİBLİYOGRAFYA	90
EKLER	94
BELGELER	95

ÖNSÖZ

Mustafa Kemal Atatürk, demokrasinin en belirgin uygulandığı yönetim şeklinin Cumhuriyet rejimi olduğunu belirtmiş, kişisel egemenlikten Ulusal egemenliğe geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Taçların, kralların, padişahların en üst güç olmasına her zaman karşı çıkmış,millet egemenliğinin en büyük güç olduğunu özümsemiştir. Jan Jack Rausse’dan Ziya Gökalp’ten etkilenmiş, daha bir askeri öğrenciyken her sabah yapılan padişahım çok yaşa törenine katılmayarak kafasına Cumhuriyet rejimini yazmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk’ün kafasındakileri uygulayabilmesi için yıldızının parlaması ve uluslararası alanda tanınması gerekiyordu, bunun için beklenen fırsat Çanakkale Cephesi’ndeki üstün başarılarıyla gelmiştir. Mondros Ateşkes Antlaşması’yla Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nı kaybetmesiyle, yeni kurulan mecliste İçişleri Bakanı olup Anadolu’nun işgalini engellemeyi amaçlamıştı. Bu durumun İngiliz ajanları tarafından engellemesi üzerine 9. Ordu Müfettişliği göreviyle İstanbul’dan Samsun’a hareket etmiştir. 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir’in de desteğiyle Kurtuluş Savaşı’nı başlatmış, halkın işgallere karşı tepkisini organize ederek hem yudumuzu işgal eden İtilaflara hem de işgaller karşısında kayıtsız kalan İstanbul Hükümeti’ne cephe almıştır. Amasya Genelgesi’yle Kurtuluş Savaşı’nın amacı, gerekçesi ve yöntemini belirleyerek, Erzurum ve Sivas Kongreleri’yle direnişi etkili hale getirmiştir. Son Osmanlı Mebusan Meclisi’nde alınan Misak-ı Milli kararlarına, İtilafların tepki gösterip meclisi dağıtmaları ve İstanbul’u işgal etmeleri üzerine milli egemenliği gerçekleştirebilmek için Büyük Millet Meclisini 23 Nisan 1920’de açmıştır. Bu olayla yeni Türk devletinin temelleri atılmış, ”Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” ifadesine yer verilmiştir. Böylece Mustafa Kemal Atatürk, 1905’ten beri kafasında bulunan milli egemenliği uygulama fırsatı bulmuştu. Ancak Türk halkının alışkanlıklarını değiştirebilmek çok da kolay olmamıştır.

Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920’de kurulduktan sonra egemenlik kayıtsız şartsız milletindir, ilkesiyle yola çıkmış ve önceliği yurdun düşmandan kurtarılmasına vermiştir. Ancak hem dış kaynaklı hem de iç kaynaklı sorunlarla karşılaşmıştır. Bu dönemde hem İtilaf devletleri, hem de İtilaf yanlısı teslimiyetçi politika izleyen İstanbul Hükümeti, Anadolu’da bazı ağa, şeyh ve eşkiyalarla işbirliği yapmıştır. Geleneksel olarak teknolojinin de imkanlarından faydalanarak uçaklarla Anadolu’nun dört bir yanına bildiriler atmışlardır. Ve buna kanan bazı bölgelerdeki Anadolu halkı, çeşitli ayaklanmalar çıkarmıştır.

Sayısız fazla olan bu ayaklanmalardan özellikle Marmara Bölgesi’nde olan; Ahmet Anzavur, Kuva-i İnzibatiye, Bolu Düzce Ayaklanmaları üzerinde durdum. Bu araştırma sırasında Çerkez milliyetçiliği yapan, Türk halkına ve Büyük Millet Meclisi’ne karşı türlü fenalıkları olan Ahmet Anzavur’un öldükten sonra mezarının türbe haline dönüştürülmeye çalışılmasını da çok manidar buldum.

Bu dönem, pek çok saygın yazarımız tarafından kalame alınmıştır. Ben de derlediğim bu bilgilerle Milli Mücadele döneminin bu riyakar dönemine ışık tutmaya çalıştım.

Bu çalışma konusunu uygun bulan ve her konuda destek olan danışmanım, sayın **Prof. Dr. Erdal AÇIKSES’e**, ayrıca teşekkür ederim.

SEDAT ÇİZMECİ

ELAZIĞ 2010

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : adı geçen makale

Bkz – bkz: bakınız

BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BEO : Babıali Evrak Odası

c. : Cilt

D. : Dosya

F. : Fihrist

G.G.D.: Gelen – Giden Defteri

GKA. : Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı Arşivi

K. : Klasör

nu. : Numara

OTAM: Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi

s. : Sayfa

S. : Sayı

vd. : Ve devamı

yay. : Yayınlanan

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BİRİNCİ ANZAVUR AYAKLANMASI (1 EKİM – 25 KASIM 1919)

Anzavur ayaklanmalarının amacı da milli hareketi, Anadolu halkının gönlünde tutuşturulmak istenilen milli mücadele ve kurtuluş ateş ve aşkını söndürmek, düşmanların arzu ve emellerine boyun eğen Sarayın ve İstanbul Hükümetinin düşüncelerine hizmet etmektir. Kuvvet ve programını Saray ve İtilaf Kuvvetlerinden almakta idi.

Ayaklanmaya başlangıçta Manyas’da teşebbüs edilmiş, sonra Susıgırlık, Gönen, Ulubat ve Bandırma bölgelerine kadar yayılmıştır.

1.1. Ahmet Anzavur Kimdir?

Ahmet Anzavur, 1864 yılındaki büyük Çerkez sürgününde Kafkasya’dan Marmara Bölgesi’ne gelen ancak isimli bir Adige ailesine mensup olup Biga’lıdır ⁽¹⁾. Okuma yazma bilmediği halde ⁽²⁾ kız kardeşinin II. Abdülhamit’in sarayında cariye olmasından dolayı jandarma zabıtlığına tayin edilerek Makriköy (Bakırköy / İstanbul) Jandarma Karakolu Kumandanlığı’na getirildi. Vazifesinde birtakım suistimallere karışınca Konya’ya sürüldü. Bir arada Kütahya’ya da tabur kumandanlığında bulundu ⁽³⁾.

Anzavur, 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet döneminde, geçmiş devrim mazlumları arasında görünerek çevresinde hürriyet kahramanı olarak tanındı. İki sene sonra Binbaşı rütbesi ile “Aydın Kuvve-i Ta’kibiye ve Çakırcalı Tenkiline Kumandan” olarak İzmir dolaylarındaki Çakırcalı Mehmet Efe’nin takibinde ve ortadan kaldırılmasında görev aldı ⁽⁴⁾. Bu vazifesindeki başarısından ötürü V. Mehmet Reşat tarafından bir kılıç ile taltif edildi ⁽⁵⁾.

(1) Sefer E. Berzeg, “Türkiye Kurtuluş Savaşı’nda Çerkez Göçmenleri”, c. II, İstanbul 1990, s. 15

(2) “Vakit”, 2 Kanun-i evvel 1335 / 1919, s. 3

(3) Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı*, “İstiklal Harbi Hatıralarından Acı Bir Safha”, Ankara 1965, s. 41- 42; Uluğ İğdemir, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları* (Günlük Anılar), Ankara 1973, s. 91

(4) BOA, *Yıldız Esas Evrakı*, “Sadrazam M. Kamil Paşa Evrakı”, D. 86 – 41, nu. 4 – 105.

(5) İğdemir, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları* (Günlük Anılar), Ankara 1973, s. 91

İstanbul'daki Çerkez Kulübü'nin tanınmış isimlerinden Yusuf İzzet Paşa ve Muhallim Üzeyir Bey'in yardımlarıyla, Teşkilat-ı Mahsusa'ya girdiği öne sürülen Anzavur ⁽⁶⁾, mektepli değil de alaylı bir subay olarak yükseldiği jandarma binbaşılığı rütbesindeyken emekli oldu. Birinci Dünya Harbi yıllarında (1914 – 1918) Biga'da oturdu. Meşhur olmamakla birlikte itibarlı bir kimse olarak tanındı ⁽⁷⁾. Koşu atı yetiştirerek ve at koşularına katılarak geçimini sağladı ⁽⁸⁾.

Büyük harp bitince Anzavur, 1918 yılının sonlarına doğru Hüdavendigâr (Bursa), Kal'a-i Sultaniye (Çanakkale) ve Karesi (Balıkesir) Bölge Jandarma Kumandanlığına tayin edilmiş olan Miralay ve Müfettiş Hilmi Bey'in yardımcılığına, Binbaşı rütbesi ile getirilerek bölgede aşayışın sağlanması çalışmalarına katıldı ⁽⁹⁾. Daha sonra 23 Nisan 1919 tarihinde üçüncü sınıf maaşla İzmit Sancağı Mutasarrıflığı'na tayin edildi ⁽¹⁰⁾.

17 Haziran 1919 günü İzmit Sancağı Mustasarrıfı Anzavur Ahmet Bey'in ikinci dereceden maaşla ve Karesi Sancağı Mutasarrıfı Hilmi Bey'in de kendi maaşı ile becayiş ve nakilleri kararlaştırıldı ⁽¹¹⁾. Lâkin 7 Temmuz'da bundan vazgeçilip adları geçen kimselerin yerlerinde kalmaları uygun bulundu ⁽¹²⁾. Anzavur'un İzmit Mutasarrıflığı 1919 yılının Ağustos ayında bu göreve Ali Suat Bey'in getirilmesine kadar devam etti ⁽¹³⁾.

Anzavur, 1919 yılının Ekim ayından itibaren 1920 yılı ortalarına kadar geçen sürede Balıkesir ve çevresi ile Adapazarı dolaylarında Milli harekete karşı çeşitli isyan hareketleri ve tertiplerin içine girdi ise de Kuvay-ı Milliye tarafından yenilgiye uğratıldı. Son olarak Anzavur, daha önceki mutasarrıflık tayininde olduğu gibi yine Damat Ferit Paşa'nın sadaretinde mutasarrıflığa getirildi. 8 Nisan 1920 tarihinde Mirmiranlık rütbesiyle Karesi Sancağı Mutasarrıflığı'na tayin edildi ⁽¹⁴⁾.

(6) Kemal Özer, *Kurtuluş Savaşından Gönen*, Balıkesir 1964, s. 139.

(7) Güven, a.g.e. s. 18.

(8) İğdemir, a.g.e. s. 91.

(9) *Ses*, 7 Teşrin-i Sani 1334 / 1918, s. 2; 14 Teşrin-i Sani 1334 / 1918 s. 1.

(10) BOA., BEO., GGD., 86, sıra nu. 728; Belgeler, sıra nu. 3; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, İstanbul 1983, s. 385.

(11) BOA., BEO., nu. 343 – 378; Belgeler, sıra nu. 5; BEO., GGD, nu. 86, sıra nu. 1044; Belgeler, sıra nu. 4.

(12) BOA., BEO., GGD. nu. 86, sıra nu. 1181; Belgeler, sıra nu. 6. "Balıkesir Mutasarrıflığına nakledilen İzmit mutasarrıfı Anzavur Bey'in, güya eşkıya tenkilinde gösterdiği faaliyetten dolayı ve mahalliden gelen bir heyetin ricası üzerinde vazifesinde ikba edildiği görüldü." Bkz. M. Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, c. II, Ankara 1965, s. 142 – 43.

(13) BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 1317.

(14) BOA., BEO., nu. 346879; Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Ankara 1984, s. 263.

Anzavur 15 Nisan 1921 tarihinde Karabiga yakınlarındaki Adliyeköyü civarında Çiftlikköylü Mehmet Efe tarafından öldürüldü ve başı kesildi. Başsız vücudu Biga'nın Buzağılık (diğer adı Cihadiye) köyü mezarlığına gömüldü ⁽¹⁵⁾.

Anzavur'un mezarına bir mezar taşı konmuştu. Mezar kitabesi şöyleydi:

“Din, millet ve memleket uğrunda cansiperane çalışırken, Kuvayi Milliye tarafından, bir sureti gaddaranede, şehit edilerek milletin kalbinde unutulmaz bir yara bırakan Kuvay-ı Muhammediye kumandanı İzzetlu Anzavur paşa ruhuna el fatiha...”

1922 yılında mahalli yönetim, çevredeki Çerkez köylerinin Anzavur'un mezarını bir tekke haline getirmeye kalkışmaları üzerine, mezar taşı kitabesini kazıtarak bunu engelleme yoluna gitmiştir ⁽¹⁶⁾.

1.2. Bölgenin Önemi:

Ayaklanma bölgesi, Batı Cephesi bakımından hassas bir bölge idi. 15 Mayıs'da hiçbir direnme karşısında bulunmadan İzmir'e çıkan Yunan kuvvetlerine karşı Ayvalık, Akhisar, Salihli ve Aydın çevrelerinde direnme güçleri kurulmuştu. Aynı zamanda ödemiş kaymakamı Bekir Sami İtilaf Devletlerine protesto çekerek Paris Konferansında dış güçlerin İzmir hakkında aldıkları kararın bir cinayet olduğunu “Artık kalem yerine silahların konuşacağını” bildirmişti. Bunlarla bir Türk – Yunan savaşı başlamış demektir. Fakat direnme güçleri henüz zayıftı. İşte bu kuvvetleri kuzeyden vurmak için ayaklanma bölgesi hıyanetin arzularına çok uygundu. Ayrıca bu ayaklanma Marmara Denizi'nden kolayca beslenebileceği gibi, gizli çalışmalara da elverişliydi. Ayaklanmayı kolaylaştıran nedenleri yaymak ve kuvvet toplamakta mümkündü. Sarayla İngilizler ayaklanma bölgesini para ve diğer elemanlarla kolay destekleyebileceklerdi. Bir takım din adamlarını, yobazları, Padişah'tan yana oldukları ve etkili olarak da halkı kandırdıkları biliniyordu.

Anzavur'un ayaklanmayı hazırladığı ve yürüttüğü ilçe ve köyler, 14'üncü Kolordu bölgesiydi. Bura halkının çoğunluğunu Müslüman Türkler teşkil ediyordu. Bunlar arasında çıkar ayrılıklarından ötürü gruplaşmalar ve asayiş bozucu olaylar oluyordu. Bölgede Çerkezler ile Arnavutlar, Rumlar ile Türkler arasında da geçimsizlikler devam ediyordu. İngilizler'inde elverişli buldukları bu bölgede özel olarak Biga Yarımadası çevresinde gizli çalışmalar ve milli mücadele aleyhine propagandalar yapmak kolaydı. Bunu yaptıkları da anlaşılıyordu.

(15) Güven, a.g.e., s. 97 – 98, 112.

(16) Güven ,a.g.e., s. 112.

Diğer yandan İstanbul hükümeti de olumsuz etkiler yapmaktaydı. Padişahın emirlerine uymak, Padişaha karşı gelmemek sloganları, yıllar boyunca kafasına Padişah fikri yerleşen ve onu yeryüzünde Allah'ın gölgesi olarak kabul eden halkın gönlünü bulandırıyorlardı. Yobazlar ise bu işi durmadan tahrik ediyorlardı. Bütün bu gerçekler ayaklanma için ortamı hazırlıyordu. Bundan yararlanan Anzavur hıyanetini gerçekleştirmeye karar verdi.

Anzavur, Sarayın adamı olduğu gibi, İngilizler'inde uşağı haline gelmişti. Padişahın emri ile 14'ncü Kolordu bölgesinde Çanakkale Boğazı'nın iki yakasındaki İngiliz ve Fransızların işgal bölgelerini ve buradaki çeşitli depoları güvenlik altına almak, özellikle Batı Anadolu kıyılarında Yunanlılar'a karşı savaşan milli direnme kuvvetlerini arkadan vurmak için Biga, Gönen, Manyas ve çevresindeki Çerkezler üzerinde nüfusunu kullanmak düşüncesiyle Anzavur bu bölgeye gönderilmişti.

1.3. Ayaklanmanın Başlangıcı:

Anzavur ayaklanmasına sahne olan ve bu isyandan en çok etkilenen yerler Karesi ve Kal'a-i Sultaniye bağımsız livaları ile Hûdavendigâr vilayetidir. Ayaklanmanın merkezi durumundaki Karesi livasına Bandırma, Erdek, Gönen, Balya, Edremit, Burhaniye, Sındırgı ve Ayvalık kazaları bağlı bulunmaktaydı. Kal'a-i Sultaniye ise Biga, Ayvacık, Ezine ve Bayramiç kazalarından ibaretti ⁽¹⁷⁾. Buralar ile çevre vilayetlerde isyan öncesindeki ve sırasındaki durumu değerlendirmek ayaklanmanın mahiyetinin daha iyi anlaşılmasına imkan sağlayacaktır.

Osmanlı Devleti, 1910'lu yıllarda ard arda girdiği savaşları yenilgilerle kapatmıştı. Bundan dolayı, savaşların yükünü omuzlamış olan Türk halkı yorgun, yoksul ve karamsar bir durumdaydı. Savaştan dönenlerin bir kısmı sakattı. Ayrıca bölgede salgın hastalık, kıtlık, yokluk, açlık ve bunun tabii bir sonucu olarak da eşkiyalık çok yaygındı ⁽¹⁸⁾. Tam bir asayişin sağlanmadığı güney Marmara bölgesinde, her şeyden önce etnik yapı son derece çekicidir. Yörede Türk, Çerkez, Arnavut, Pomak, Boşnak, Çeçen ve Kumuk gibi Müslümanlar ile az sayıda da olsa Rum ve Ermeni gibi gayr-ı müslim unsurlar mevcuttu ⁽¹⁹⁾.

(17) *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, sene: 68; Dersa'adet 1334, s. 780 – 88.

(18) *İzmir'e Doğru*, 27 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; Sabahattin Özel, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele* (1919 – 1922), İstanbul 1987, s. VIII.

(19) Güven, a.g.e., s. 16. “Karesi sancağının 1917 yılı nüfusu 368.404'ü Türk ve Müslüman 85.547'si gayr-i müslim olmak üzere toplam 453.951 idi”. Bk. Salahi E. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Politika*, c. I, Ankara 1973, s. 37; “Sancağın birkaç yıl sonraki nüfusunun 374.518'i Müslüman ve 88.493'ü Hristiyan olmak üzere toplam 463.011'e ulaştığına dair” bkz. Ses, 13 Mart 1335 / 1919, s. 2

Yukarıda adları yazılı unsurlar arasında özellikle Çerkezlerin öteki unsurlardan hemen hemen hepsiyle anlaşmazlıkları ve çatışmaları mevcuttu. Mesela 1919 Haziran'ında Gönen'de Türklerle ⁽²⁰⁾, aynı yılın Eylül ve Ekim'inde Karacabey ve Kırmastı'de (Mustafa Kemal Paşa / Bursa) Arnavutluklarla ⁽²¹⁾ ve yine Eylül ayında Burhaniye'de Boşnaklarla ⁽²²⁾ anlaşmazlığa düştükleri ya da çarpıştıkları görüldü.

Daha Birinci Dünya Savaşı yıllarında Ezine, Biga, Lapseki, Bayramiç, Gönen, Manyas ve civarında tam bir asayişsizlik mevcuttu. Buralarda bazıları da etnik unsurlara dayalı olarak kurulmuş çok sayıda çete bulunmaktaydı. Bu çeteler, zenginleri haraca bağlamak, insan ve hayvan kaçırmak, yol kesmek, çeşitli soygun, gasp, darp ve kati olaylarına sebebiyet vermek suretiyle asayiş bozmaktaydılar. Halk bazen bir eşkiya çetesine karşı diğer bir eşkiya grubundan yardım görmekteydi ⁽²³⁾. Çoğu Çerkez ve Arnavut olan bu eşkiyayı, Babıali, 1918 yılının sonları ile 1919 senesinin başlarında affetti. Aralarında gayr-ı müslimlerin de bulunduğu birçok eşkiya, bundan yararlanarak “dehalet ve istiman” ettiler. Bunlardan biri olan Kara Hasan çetesi, mahalli otoritenin zayıflamasından istifade ederek, Biga ve köylerinde vergi, zabıta ve adalet işlerini ele aldı ⁽²⁴⁾.

Bölgede silah ⁽²⁵⁾ ve tütün kaçakçılığı gibi zabıta olaylarına da rastlanıyordu ⁽²⁶⁾. Bütün bunların yanında asker kaçakları, bölgenin huzurunu bozan bir başka unsurları teşkil etmekteydiler ⁽²⁷⁾. Kazdağı eşkiyanın yanı sıra asker kaçaklarının da saklandığı bir yer olmuştu ⁽²⁸⁾. Hükümet, asker kaçaklarını 1918 yılının Kasım ayında affetti ⁽²⁹⁾.

Babıâli, Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı (30 Ekim 1918) sıralarda, Karesi Livası'ndaki asayiş işini ciddiyetle ele alır gibi oldu. Önce Umum Jandarma Kumandanı Refet Bey, Balıkesir'e gelerek bölgede eşkiya takibine girişti ⁽³⁰⁾.

(20) Hacim Muhittin Çarıklı, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları* (1919 – 1920), yay. Şerafettin Turan, Ankara 1967, s. 18.

(21) Çarıklı, a.g.e., s. 60.

(22) Çarıklı, a.g.e., s. 77.

(23) Güven, a.g.e., s. 21 – 22.

(24) BOA., BEO., nu. 342.811, 343.428, 345.428, 345.561; GKA, K. 44; D. 110 – 173, F. 6; Rahmi Apak, *İstiklal Savaşında Darp Cephesi Nasıl Kuruldu?*, İstanbul 1942, s. 95; Güven, a.g.e. s. 24 – 25.

(25) *Ses*, 31 Teşrin-i evvel 1334 / 1918, s. 1.

(26) Güven, a.g.e. s. 5 - 6, 7.

(27) Güven, a.g.e., s. 5, 7, 16; Özer, a.g.e., s. 42.

(28) Güven, a.g.e., s. 4.

(29) *Ses*, 7 Teşrin-i Sani 1334 / 1918, s. 1; Güven, a.g.e., s. 23

(30) *Ses*, 31 Teşrin-i evvel 1334 / 1918, s. I.

Ardından da Miralay ve Müfettiş Hilmi Bey; Hudavendigâr, Kal'a-i Sultaniye ve Karesi'ye Umum Jandarma Mıntika Kumandanı olarak tayin edilirken yardımcılığına Binbaşı Anzavur Bey getirildi ⁽³¹⁾. Bunu Karesi Mutasarrıflığı'na Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in tayini takip etti. Mutasarrıf, yeni jandarma kumandanları ile işe ciddi bir biçimde başladı. Öncelikle eşkiyanın istimanını sağlamaya çalıştı. Nitekim onun 24 Şubat 1919 tarihine kadar devam eden hizmet döneminde aralarında Rumların da bulunduğu 1.000 – 1.500 eşkiya aman diledi ⁽³²⁾.

Alınan bütün tedbirlere rağmen, ülkenin pek çok yöresinde olduğu gibi Marmara bölgesinde de asayişsizlik devam etti. Bu arada affedildikleri halde yeniden soygunculuğa başlayan eşkiyaya rastlanıyordu ⁽³³⁾. Hatta gayr-ı müslim çete ve işbirlikçilerin de katılmasıyla asayişsizlik daha da arttı ⁽³⁴⁾. Karesi livası "Anadolu'nun Mekodanya'sı" haline geldi ⁽³⁵⁾. 17 Ekim 1918 – 13 Mart 1919 tarihlerinde iki sayfa halinde Balıkesir'de yayınlanan bir mahalli gazete olan Ses'in hemen her nüshasında eşkiyalık ve asayişsizlikle ilgili haberlere rastlanmaktaydı. Gazetenin altıncı sayfasındaki "Aldığımız şakavet ve şena'at haberleri o kadar çok ve o kadar fazla ki bunları yazmaya – kabil değil – gazetemiz yetişemiyor. Hatta her gün bu hacimde bir gazete çıkarsak ve başka hiçbir haber ve makale yazmasak yine yapılan Fecayi'i tasvir edilmemize imkan yoktur." ifadesi ⁽³⁶⁾ durumu bütün çıplaklığı ile gözler önüne sermektedir.

Köylüler, eşkiya baskınları yanı sıra gayr-ı müslimler ve işbirlikçilerden korkmakta ve çekinmekte idiler ⁽³⁷⁾. Çünkü bu tür olaylarda, en fazla zararı köylüler görmekte idiler ⁽³⁸⁾. Bu işbirlikçiler arasında bazen Türk ve Müslüman eşkiyaya da rastlanmaktaydı ⁽³⁹⁾. Anzavur isyanının patlak verdiği 1919 yılında ayaklanma bölgesi ve çevresinde tam bir kargaşa hüküm sürmekteydi. Mesela Nisan ayında Karacabey'de asayiş bir türlü sağlanamıyordu.

(31) Güven, a.g.e., s.9.

(32) Ses, 14 Teşrin-i evvel 1334 / 1918, s. 1; 28 Teşrin-i Sani 1334 / 1918, s. 1; 12 Kanun-ı evvel 1334 / 1918, s. 2; 20 Şubat 1335 / 1920, s. 2; 27 Şubat 1335 / 1919, s. 1, 2.

(33) Ses, 9 Kanun-ı sani 1335 / 1919, s. 2.

(34) Özel, a.g.e., s. 10 – 15.

(35) Ses, 24 Teşrin-i evvel, 1334 / 1918, s. 1.

(36) Ses, 21 Teşrin-i sani, 1334 / 1918, s. 2.

(37) Yunus Nadi, *Ankaranın İlk günleri*, İstanbul 1955, s. 50.

(38) Ses, 17 Teşrin-i evvel, 1334 / 1918, s. 1.

(39) İbrahim Etem Akıncı, *Demirci Akıncıları*, Ankara 1978, s. 185.

Yöneticilerin acz içinde bulunmaları ve nüfuzlarını kötüye kullanmaları karşısında halk adalet kaderine razı olmuş bir biçimde eşkiyaya müsahama ile davranmaktaydı ⁽⁴⁰⁾. Eylül ayında Karacabey’de Çerkez ve Arnavutlar arasında günlerce süren çatışmalar oldu. Çerkezler, Arnavut çiftlik ve köylerini yağmaladılar ⁽⁴¹⁾. Ekim ayına gelindiğinde düşmanla işbirliği yapan kimselerinde kışkırtmaları ⁽⁴²⁾ ile asayişsizlik olayları yaygınlaştı ve şiddetlendi. Karacabey’in Samandıra çiftliğinde kötü idare sonucu çıkan olaylar komşu çiftlik ve köyler yanında kasabaya da yansıdı. Olaylarda ikişer Çerkez ve Arnavut öldü. Her iki unsura mensup eşkiya çeteleri can ve mal güvenliğini ortadan kaldırdılar. Bunun üzerine çiftlik ve köylerden kaçan halk kaza merkezine gelerek can güvenliklerini sağlamaya çalıştılar. Kaymakamlık ise izdihamı ve karışıklığı önleyebilmek için kasabaya sığınmış olanların köy ve çiftliklerine dönmelerini istedi. Diğer yanda bu Arnavut – Çerkez çatışması Kirmati’ye de sıçramıştı. Bir Çerkezi kurtarmak işe yaramaz hale gelmiş veya getirilmiş olan jandarma kuvvetleri olayları bastıramadı. Hatta olayları soruşturmakla vazifelendirilmiş olan mülkiye müfettişi, Babıali’ye, kendini emniyette görmediğini bildirdi. Bir yandan da kasaba dışına çıkmış olan Arnavutların saldırısından korkulmaktaydı ⁽⁴³⁾.

Yine 1919 Ekim ayı civarında, Laz kıyafetindeki bazı kişilerin takalarla gelip Üsküdar ve Çatalca kazaları ile Edirne vilayetinin Karadeniz kıyılarına ve hatta Boğaziçi’ne saldırdıkları görüldü. Bu kimseler “Mustafa Kemal Paşa’nın Bolşevik çetesinden olduklarını” söyleyerek kendilerine “Kuvayı Milliye süsü vermekteydiler” ⁽⁴⁴⁾.

Kuvayı Milliye taklitçisi eşkiyaya Bursa ve çevresinde de rastlanmaktaydı ⁽⁴⁵⁾. Bunlardan başka çevrelerinde terör havası estiren, Bandırma dolayında 30 kadar Rum’un oluşturduğu Kırman çetesi ile Gemlik civarında Laz, Gürcü ve Ermenilerin meydana getirdiği 96 kişilik bir eşkiya çetesi mevcuttu ⁽⁴⁶⁾.

(40) BOA., BEO., nu. 342 – 786.

(41) GKA., K. 185, D. 20 – 90, F. 140; Çanklı, a.g.e., s. 60.

(42) Çanklı, a.g.e., s. 94.

(43) BOA., BEO., nu. 344 – 480.

(44) BOA., BEO., nu. 345 – 088.

(45) *Vakit*, 31 Teşrin-i evvel 1335 / 1919, s. 3; 30 Teşrin-i sani 1335 / 1919, s. 3.

(46) *Vakit*, 1 Kanun-ı evvel 1335 / 1919, s. 3; 16 Kanun-ı evvel 1335 / 1919, s. 2.

Asayişsizliğin bir sebebi de halkı sefaletе düşüren göç hareketleriydi. Bölgede görülen muhaceret olayları başlıca üç sebepten kaynaklanmaktaydı. Birincisi Yunan işgaline uğrayan yerlerden halkın gelmesiyle olmaktadır ⁽⁴⁷⁾. İkincisi eşkiyanın can, namus ve mal güvenliğini ortadan kaldırdığı kır kesiminden kasabalara kaçan halkın sığınmasıyla meydana gelmekteydi ⁽⁴⁸⁾. Üçüncüsü ise bir kısım Kuvayı Milliyecilerin ağır vergilerinden bazı kimselerin komşu kasabalara ve İstanbul’a kaçmasıyla ortaya çıkmaktaydı ⁽⁴⁹⁾.

Bu sonuncuları genellikle çok zengin olup da milli harekete fazla katkıda bulunmak istemeyen eşraftan kimseler teşkil etmekteydi ⁽⁵⁰⁾. Balıkesir ve çevresinde sayıları on bini aşan diğer göçmenlerin durumları hiç iyi değildi ⁽⁵¹⁾. Bütün bu nüfus hareketlerine Midilli gibi adalardan Karesi, Livası’na gelen Rumlar ile tehcirden dönen Ermenileri de dahil etmek yerinde olur ⁽⁵²⁾.

Asayişsizliğin bir başka sebebini, maliyenin memur ve jandarma maaşlarını vaktinde ödeyememesi teşkil etmekteydi. Çünkü aylıkları geciken bu kimseler, vazifelerine yavaşlatarak yerine getirmekte veya hiç yapmamaktaydılar ⁽⁵³⁾.

(47) BOA., BEO., nu. 343.348; 343.431, 343.922; *Ses*, 6 Mart 1335, s. 2; Çarıklı, a.g.e., s. 21; Hamdi Baytuloglu, “*Milli Mücadele Başlıyor.*”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, c. III, nu. 15 (1968), s. 15

(48) *Ses*, 21 Teşrin-i sani 1334 / 1918, s. 2.

(49) BOA., BEO., nu. 345.791; Güven, a.g.e., s. 41, 45.

(50) “Eşraf, çoğunlukla milli mukavemete katkıda bulunmuştur. Az sayıda da olsa Kuvayı Milliyeciler tarafından baskıya uğrayıp yerlerini terk eden eşraf vardır. Bir misal olarak üzere Ankara, Bolu, Beypazarı ve Safranbolu eşrafından olup da İstanbul’a kaçanlar için” bkz. BOA., BEO., nu. 349.710.

(51) *Vakit*, 9 Teşrin-i sani 1335 / 1919, s. 3; *İzmir’e Doğru*, II Kanun-ı evvel 1335, s. 2; 27 Kanun-ı evvel 1335, s. 2.

(52) *Ses*, 21 Teşrin-i sani 1334 / 1918, s. 2; 13 Mart 1335 / 1919, s. 4.

(53) BOA., BEO., nu. 344.480. “Karesi livasında 1918 yılı sonunda dört beş aydır maaş alamayan öğretmen, memur ve işçilerin bu durumlarının hemen hemen hiç değişmeden bir müddet devam ettiğine ve bu arada bazı memur ile işçilerin işlerini bıraktıklarına dair” bkz. *Ses*, 5 Kanun-ı evvel 1334 / 1918, s. 1; *İzmir’e Doğru*, 28 Teşrin-i sani 1335, s. 2; 4 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; 11 Kanun-ı evvel 1335, s. 2. Ayrıca “1919 yılının Ekim ayında, üç aydan beri maaş alamamış olan Kırkkilise (Kırklareli) telgraf memurlarının görevlerini terk ettiklerine dair” bkz. BOA., BEO., nu. 345.088.

Netice itibarıyla Bursa'daki bir yetkilinin de belirttiği üzere asayişsizliğin sebepleri şöyle özetlenebilir ⁽⁵⁴⁾:

- 1- “Jandarma kuvveti şayan-ı i’timad değildir. ...
- 2- Memleket sekenesinin her cins insandan mürekkep bir Babil, Kullesi’ni andırır şekilde bulunması.
- 3- El-yevm devam edegelen seyl-i muhaceretle birçok insanların yersiz yurtsuz aç yaşamak mecburiyetinde bulunmaları.
- 4- En fena olarak da birtakım bedmayelerin paralı iğvaatına kapılarak müdahale-i hariciyeyi te’mîn kasdlarına ma’tûf eşkiyalıkları.
- 5- Şimdiye kadar irade-i seniyesi istihsal edildiği Divan-ı Harb-ı ‘Örfî a’zalarının gelmemesinden ve “ibret-i mü’essire olacak icraatte bulunulmaması.
- 6- Fırkanın ikmalî sefalet-i mutlaka içinde olan zabıtana ta’kib hususunda daha mükemmel bir surette cereyanını te’mîn edecektir.”

1.4. Yönetim, Milli Teşkilatlanma ve Kongreler

Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi ile Birinci Dünya Harbi’nden mağlup olarak ayrılmıştı. Harbin galipleri olan İtilaf Devletleri, mütarekenin yedinci maddesine dayanarak işgal hareketlerine giriştiler. Bu durum memlekette çeşitli tepkilere yol açtı. Bu tepkiler, zararlı ve yararlı olarak nitelenen derneklerin kurulmasına sebebiyet verdi.

Mütarekeden sonra bir kıta Fransız askeri, Balya maden bölgesi ve Balıkesir istasyonu kontrol altına aldı ⁽⁵⁵⁾. Zararlı derneklerden biri olan Türkiye’de İngiliz Muhibleri Cemiyeti (The Association of the Friends of England in Turkey), Balıkesir’de bir şube açtı ⁽⁵⁶⁾. Aynı dernek, bir başka şubesini de Bandırma’da faaliyete sokmak isteyince bu girişim 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım (Özalp) tarafından engellendi ⁽⁵⁷⁾.

(54) BOA., BEO., nu. 344.480.

(55) Aydın Ayhan, *İzmir’in İşgali Sırasında Balıkesir, Milli Mücadele’de Balıkesir*, İstanbul 1986, s. 31.

(56) Özer, a.g.e., s. 24. *Türkiye İngiliz Muhipleri Cemiyeti* hakkında fazla bilgi için bkz. Fethi Tevetoğlu, *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1988, s. 51 – 143.

(57) Kâzım Özalp, *Milli Mücadele (1919 – 1922)*, Ankara 1985 – 1989, c. I, s. 50, Tevetoğlu, a.g.e., s. 71 – 72

Milli mücadeledeki yararlı derneklerden biri olarak İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti dikkati çeker. Wilson Prensipleri'ni esas alarak Türklerin haklarını savunan bu derneğin 17 – 19 Mart 1919 tarihlerinde İzmir'de düzenlediği kongreye Aydın ve Menteşe yanı sıra Karesi vilayetinden gelmiş olan delegeler katıldı ⁽⁵⁸⁾. Daha sonra Balıkesir ve çevresinde milli direniş ve teşkilatlanmanın hızla gelişip yaygınlaşmasında, yurdun pek çok yöresinde görüldüğü gibi, 15 Mayıs 1919 günü İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinin rolü büyük oldu.

Bölgedeki Yunan işgalinin yayılmasını durdurmak üzere 29 Mayıs günü Kaymakam (Yarbay) Ali (Çetinkaya) Ayvalık'ta ve 9 Haziran tarihinde Yüzbaşı Kemak (Balıkesirli) Soma'da birer cephe kurdular. Bu cephelerdeki kuvvetler daha sonra 23 Haziran günü teşkil edilen Akhisar cephesiyle Şimal Cephesi adı altında birleştiler ⁽⁵⁹⁾.

Askeri tedbirler yanında, İzmir'in işgalinin hemen ertesi günü, milli duyguları kabarmış olan, aralarında Maarif Müdürü Sabri Bey ve Vehbi (Bolak) Bey gibi vatanseverlerin bulunduğu Balıkesir'in önde gelen kimseleri saat kulesi bitişiğindeki Okuma Yurdu'nda yaptıkları bir toplantı sonunda İzmir'in işgalini tanımamak ve işgali protesto etmek üzere yedi kişilik bir komite seçtiler ⁽⁶⁰⁾. 18 Mayıs günü de Alaca Mescit'te okunan mevlit sonunda bir önceki gün alınan kararlar doğrultusunda kırkbir kişilik yeni bir heyet seçilmesi yoluna gidildi ⁽⁶¹⁾.

Balıkesir'deki milli duygu ve tedbirler artarak alınan askeri tedbirler yaygınlaştığı gibi halkı düşmana karşı mukavemet hazırlamak ve yönlendirmek için akılcı bir biçimde mahalli teşkilatlanmaya da geçildi. Bu işte Balıkesir'deki memur, subay ve eşraf yanı sıra komşu vilayetlerden, mesela İzmir'den gelen Vasıf, Esat ve Mustafa Necati Beyler gibi vatanseverlerde görev aldılar ⁽⁶²⁾. Balıkesir'de Redd-i İlhak adıyla bir cemiyet kuruldu. Bu derneğin ismi daha sonra 26 – 31 Temmuz 1919 tarihli toplantılarda Hareket-i Milliye Redd-i Heyeti olarak değiştirildi ⁽⁶³⁾.

(58) Şerafettin Turan, *Kurtuluş Savaşında Kongreler, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri*, Ankara 1975, s. 150.

(59) Mustafa Salman, *Balıkesir Tarihi, Coğrafyası*, Balıkesir 1957, s. 48.

(60) Salman, a.g.e., s. 48; Ayhan, a.g.e., s. 34 – 39.

(61) Özer, a.g.e., s. 23 – 24; Salman, a.g.e., s. 47; Ayhan, a.e., s. 41 – 42; M. Vehbi Bolak, “*Milli Mücadelede Balıkesir. Kuvay-ı Milliye Hareketi Nasıl Doğdu? Nasıl Büyüdü ve Kuva-yı Milliyeçiler Nasıl Çalıştı? Milli Mücadele’de Balıkesir*”, Ankara 1985, s. 160 - 67.

(62) Akıncı, a.g.e., s. 3.

(63) Mücteba İlgiürel, “*Balıkesir Kongrelerinin Milli Mücadele’deki Hizmetleri*”, *Milli Mücadele’de Balıkesir*, İstanbul 1973, s. 180, 181–82; Turgut Çanklı, “*Balıkesir Harekat-ı Milliye Redd-i İlhak Hey’etince Tertip Edilen Kongrelerde Alınan Kararların Yeni Türk Devletinin Kuruluşundaki Etkileri*”, *Milli Mücadele’de Balıkesir*, Ankara 1985, s. 188 – 89.

Balıkesir'deki milli cemiyet, sadece bölge halkı üzerinde değil, buralardan çok uzaklarda bulunan milli hareketin lideri Mustafa Kemal Paşa üzerinde de olumlu etki yaratarak bağımsızlık yolunda büyük ümitler verdi ⁽⁶⁴⁾. Nitekim onun bu tarihlerde gösterdiği bir şifre telgrafındaki ifadesi dikkat çekicidir. Paşa ülkenin bu sıralardaki kötü durumunu anlattıktan sonra şöyle demektedir:

“Bununla beraber bütün umudlar kaybolmuş değildir. Bu durumda memleketi ancak Türk milletinin bağımsız yaşamak şuuru ve mukavemet azmi kurtarabilecektir. Bu şuur ve azim de birçok yerlerde kurulmuş olan müdafaa-i hukuklarda kendini göstermektedir. Ben durumu buradan izlemekte ve bu kuruluşların iki ilimizde kuvvetli olduğunu görmekteyim. Bunlardan biri Balıkesir'deki Redd-i İlhak Cemiyeti öteki de Erzurum Müdafaa-i Hukuk'tur.”

Balıkesir'deki cemiyet giderek gelişti. Bu gelişme sonucu bir ara adı, Karesi ve Saruhan ve Civarı Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi oldu ⁽⁶⁵⁾. Söz konusu derneğin çabalarıyla ve çevre vilayetlerin kazalarından gelen murahhasların da katılımıyla sırasıyla 26 – 31 Temmuz 1919'da Birinci Balıkesir, 18 – 30 Ağustos 1919'da Alaşehir, 16 – 22 Eylül 1919'da İkinci Balıkesir, 19 – 21 kasım 1919'da Üçüncü Balıkesir ve 10 – 23 Mart 1920'de Dördüncü Balıkesir Kongreleri toplandı ⁽⁶⁶⁾.

10 Eylül 1919 günü Gönen ve Biga'da ardından da Gönen'e bağlı olan Sarıköy'de üç ayrı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu ⁽⁶⁷⁾. Bu cemiyetler ile Karesi Livası'ndaki diğer milli dernekler, Balıkesir'deki Müdafa'a-i Hukuk Hey'et-i Merkeziyesi ile temas halindeydiler ⁽⁶⁸⁾. Balıkesir'deki merkez de milli mücadelenin önderi Mustafa Kemal Paşa ile muharebe halinde bulunuyordu.

(64) Cevat Dursunoğlu, “Erzurum Kongresi Sırasında Atatürk'ün Düşünceleri”, Belleten, Ankara 1975, c. XXVII, nu. 108 (1963), s. 634–35.

(65) Hacim Çanklı, a.g.e. s. 33.

(66) *Balıkesir Kongreleri* hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Hacim Çanklı, a.g.e.; Turan a.g.e.; Mücteba İlgürel, “Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti ve Kongreleri”, *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*, İstanbul 1973, s. 35 – 56.

(67) Özer, a.g.e., s. 41 – 42, 47; Güven, a.g.e., s. 29; Yüzel Özkaya, *Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi*, Ankara 1981, s. 25.

(68) Özer, a.g.e. s. 43.

Bu sırada Ağustos ayında, daha önce Karesi Mutassarrıflığı'na getirilmesi kararlaştırıldığı halde bundan vazgeçilen Anzavur, aynı vazifeye tayin edilmesi halinde Balıkesir ve çevresindeki milli hareketi bastıracağına dair konuşmalar yapmaktaydı ⁽⁶⁹⁾. Fakat Babıali, 20 Eylül 1919'da Karesi Mutassarrıflığı'na Anzavur'u değil de Ali Rıza Bey'i getirdi ⁽⁷⁰⁾. Yeni mutasarrıf, Kuvayı Milliye'nin daha düzenli olması bahanesiyle onu jandarma kuvveti haline dönüştürmek istedi ⁽⁷¹⁾. Ancak Kuvayı Milliye erkânı buna müsaade etmedi.

Bölge eşrafından çoğu milli hareketi desteklerden pek azı buna karşıydı ⁽⁷²⁾. Diğer yandan yörede Amerikan ve Fransız yanlıları ile işgalci Yunanlılarla işbirliği yapanlara da tesadüf edilmekteydi ⁽⁷³⁾.

Bu arada Kuvayı Milliye erkânı arasında zaman zaman anlaşmazlık ve hatta dargınlıklar oldu ⁽⁷⁴⁾ ise de milli hareket giderek kuvvetlendi ve yaygınlaştı. Bunda bölgedeki vatanseverler ve milliyetçilerin cami, kahvehane ve çarşılarında yaptıkları konuşmalarla halkı aydınlatma ve bilinçlendirmelerinin ⁽⁷⁵⁾ rolü büyüktür.

1.5. Ayaklanmanın Sebepleri

Birinci Anzavur ayaklanmasının belli başlı sebeplerini dört madde halinde göstermek mümkündür. İlk üçü birbiriyle iç içe ve yakından ilgili olan bu maddeler şunlardır:

- 1- Boğazlar'daki üstünlüğünü korumak isteyen ve Anadolu ile Trakya'daki Kuvayı Milliyecilerin birleşmesine karşı olan İngiltere'nin kışkırtmaları,
- 2- İngiltere'nin güdümündeki Damat Ferit Paşa'nın yeniden sadrazam olmak ve Kuvayı Milliyecilerden intikam almak istemesi,
- 3- İngiltere'nin ayaklanmanın işgalci Yunanlılara karşı direnen milli kuvvetleri zayıf düşüreceğini ümit etmesi,
- 4- Bazı Kuvayı Milliyecilerin yaptığı bir kısım hatalar.

(69) Çarıklı, a.g.e., s. 37.

(70) BOA., BEO., nu. 344.337; Çarıklı, a.g.e., s. 32, 68.

(71) Çarıklı, a.g.e., s. 75, 76. Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, İstanbul 1969 – 1972. s. VIII, s. 2515.

(72) Çarıklı, a.g.e., s. 35 – 38, 40.

(73) Çarıklı, a.g.e., s. 31, 37, 40, 58.

(74) Çarıklı, a.g.e., s. 29, 31, 35.

(75) Özer, a.g.e., s. 43.44.

Birinci Anzavur isyanının başlıca sebepleri arasında İngiltere'nin gayret ve tahriklerinin rolü önde gelir. Çünkü bu devlet, Mondros Mütarekesi'nden sonra hakim vaziyete geldiği Boğazlar ve Marmara Denizi'ndeki mevcut durumunu korumak ve devam ettirmek arzusundaydı. Bunun için önce, adı geçen su yollarından savaş ve ticaret gemilerini serbestçe ve güvenlikte geçirebilmesi ve kıyılarındaki depo ve cephanelik gibi yerlerin emniyetini sağlayabilmesi gerekmektedir. Sözkonusu güvenlik ortamını temin edebilmesi de Kuvayı Milliye'yi buralardan uzak tutmakla mümkündü.

İngiltere, Boğazlar ile Marmara Denizi'nde istediği güvenlik ortamını kurabilmek ve Kuvayı Milliye'yi buralara yaklaştırmamak amacıyla tampon bölgeler oluşturmaya çalıştı. İstanbul Boğazı için Düzce ve Hendek havalisini ve Çanakkale Boğazı için de Biga ve Gönen dolaylarını birer tampon bölge olarak düşündü ⁽⁷⁸⁾.

İngiltere, tampon bölgeler için bir tehlike olarak gördüğü Kuvayı Milliye ile onu yönlendiren Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Heyet-i Temsiliye'nin başında bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın, aynı zamanda İstanbul Hükümeti'nin de muhalifleri olduğunu bilmekteydi. Nitekim bununla ilgili olarak Kuvayı Milliyecileri İttihatçı olmakla suçladı ⁽⁷⁹⁾. Ardından da tampon bölgeler oluşturmak üzere işbirlikçisi olan bazı hükümet üyeleri yanı sıra bir kısım parti, dernek ve kişilerden yararlanma yoluna gitti.

İngiltere'nin yararlandığı ve işbirliği yaptığı siyasi kişilerden biri sadrazam Damat Ferit Paşa'dır. O, İngilizlerle iyi geçinmekten yana olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın ilk başkanı ve Türkiye'de İngiliz Muhibleri Cemiyeti'nin de bir sempatizanı olarak hükümet politikasını çoğu kere İngiltere'nin istekleri doğrultusunda belirlemekteydi. Bu bakımdan milli harekete karşı İngiliz Hükümeti ile sadrazamın politika ve yaklaşımları benzerlik göstermekteydi.

Damat Ferit Paşa, üçüncü sadaret döneminde (21 Temmuz – 1 Ekim 1919), iç politikada bir takım başarısızlıklarla karşılaşmıştı. Bunlardan ikisi konuyla yakından ilgilidir. Birincisi, Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin 26 – 31 Temmuz 1919 tarihinde düzenlediği kongrenin toplanmasına engel olmamasıydı ⁽⁸⁰⁾.

(76) Çarıklı, a.g.e., s. 58 – 59.

(77) BOA., BEO., GGD., nu. 242, 27 Z 1337 / 23 Eylül 1335 tarihli kayıt.

(78) Rahmi Apak, *Türk İstiklal Harbi*, c. VI, Ankara 1964, s. IV, 18.

(79) Özelp, a.g.e. c. I, s. 69.

(80) GKA., K. 28, D. 20A – 113, F. 48, 48-1, 48-3; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 38 (1962), Vesika nu. 919.

Kontrolü dışındaki bu derneğin asker ile vergi toplaması ve benzeri faaliyetleri, Babıali'nin taşradaki otoritesini zaafa uğrattırırken Kuvayı Milliye'nin prestijini arttırdı. ikincisi ise, karşı koymasına rağmen Sivas Kongresi'nin toplanması ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasıydı. Özellikle bu son başarısızlık yüzünden sadrazam istifa etmek zorunda kaldı. Paşa, bu gelişmelere sebebiyet veren adları geçen cemiyetler ile Kuvay-ı Milliyecilerden intikam almak ve kaybettiği iktidarı yeniden ele geçirmek istiyordu. Bunun için de, mebus seçimlerinin yapılmasını, meclisin toplanmasını ve milli hakimiyetin kurulmasını engellemek üzere harekete geçti ⁽⁸¹⁾. Amacına ulaşmak için de Kuvay-ı Milliye'ye düşman kişi ve kurumlarla işbirliğine girişti ⁽⁸²⁾. Anzavur isyanı gibi hareketleri destekleyerek, Kuvay-ı Milliye'yi zaafa uğratmak istedi ⁽⁸³⁾. Bu davranışıyla Balıkesir'deki derneğin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile birleşmesini önlemeye çalıştı.

Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki Babıali de, İngiltere gibi, uyguladığı politikaya karşı duran ve direnen milli hareketin gelişmesini ve genişlemesini önleyip onu başarısızlığa uğratmak istiyordu. İsteğine ulaşmak için yurt çapında yayınladığı beyannamelerle İngilizleri şeriatın koruyucusu olarak gösterdi ⁽⁸⁴⁾. Buna karşılık Kuvayı Milliyecileri önce soygunculuk ve İttihatçılıkla itham eden Damat Ferit Paşa ve yandaşları ⁽⁸⁵⁾, daha sonraki tarihlerde ise onları asilik ve hatta dinsizlikle suçladılar ⁽⁸⁶⁾. Suçlamanın yetmediğini görünce işi iç savaşa kadar götürdüler.

(81) *İzmir'e Doğru*, 16 Teşrin-i sani 1335, s. 2.

(82) “Efendiler, Amasya’da müzakereye başladığımız, 20 Teşrin-i evvel gününde, vürüd eden ma’-limat hulâsası şu idi: İstanbul’da Hürriyet ve İ’tilaf Fırkası, ‘Askeri Nıgehban Cem’iyeti ve Muhibler Cem’iyeti bir blok teşkil ettiler. Bu blok ve ‘Ali Kemal ve Sa’id Molla gibi eşhas, ‘anâsır-ı gayr-ı müslimeyi, mütemadiyen Kuvay-ı Milliye ‘aleyhine tahrike başladılar.” Bkz. Muastafa Kemal, *Nutuk*, Ankara 1927, s. 190.

(83) *İzmir'e Doğru*, 20 Teşkin-i sani 1335, s. 1.

(84) Tevfik Bıykoğlu, *1919 – 1921 Atatürk Anadolu’da*, Kent Basımevi Ankara 1981, s. 47.

(85) Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Kongresi*, İstanbul 1963, s. 169 – 70.

(86) Mehmed ‘Arif, *Anadolu İnkılabı – Mücadele-i Milliye Hatırası (1335 – 1339)*, [İstanbul] 1340, s. 41. (Bu eserin sadeleştirilmiş biçimi için bk. Anadolu İnkılabı. Milli Mücadele Anıları (1919 – 1923), yay. Bülent Demirbaş, İstanbul 1987, s. 38. “Bazı yabancı diplomatların Kuvay-ı Milliye’yi terörist çete, milli çete, İttihatçı ve eşkıya olarak niteledikleri bilinmektedir.” Mesala bk. Zeynep Kerman, *Belçika Temsilciliği Vesikalarına Göre Milli Macadele*, İstanbul 1982, s. 11.

İngiltere'nin etkisi altında bulunan Babiali, Güney Marmara bölgesinde milli harekete karşı propaganda yaparken yörede önemli bir unsur olan Çerkezlerden ve başta Anzavur olmak üzere onların bazı liderlerinden yararlanmayı da ihmal etmedi⁽⁸⁷⁾. Çerkezler, Osmanlı Sarayı ile kurdukları yakınlık sebebiyle çeşitli mefaat ve mevkileri kolaylıkla elde etmişlerdir⁽⁸⁸⁾. Bu durum onların geleneksel otorite ve Osmanlı saltanat ve hilafeti ile hükümetine olan bağlılıklarını arttırmıştır. Bunun tabii bir sonucu olarak da bir kısım Çerkezlerin, Osmanlı yönetimine ters düşen Kuvay-ı Milliye'ye cephe almalarında etkili olmuştur⁽⁸⁹⁾. Bu Çerkezlerin milli kuvvetlere karşı kışkırtılmasında Babiali kadar İngilizlerinde rolü olmuştur⁽⁹⁰⁾. Bu bir yer emperyalizmin böl ve yönet uygulamasının canlı bir misalidir.

İngiltere, Boğazların güvenliğini sağlamak ve planlamış olduğu tampon bölgeleri oluşturabilmek üzere hemen hemen aynı sıralarda harekete geçti. Bu amaca ulaşmak için Sait Molla gibi işbirlikçi ve İngiliz Rahibi Dr. Robert Frew gibi de casusları vardı⁽⁹¹⁾. Hürriyet ve İtilaf Fırkası Askeri Nigehban ve Türkiye'de İngiliz Muhibleri Cemiyetleri ile sıkı ilişki içinde olan Sait Molla, 1919 yılının Ekim ayında Kuvayı Milliye aleyhinde kargaşa çıkarması için Adapazarı'ndaki adamına para gönderdi⁽⁹²⁾. Molla, Bozkır'daki iki isyanla (27 Eylül – 4 Ekim ve 20 Ekim – 4 Kasım 1919) ve elebaşlarından Zeynelabidin Efendi ile ilişki içinde bulunuyordu⁽⁹³⁾. Bu kimsenin aynı günlerde Karacabey'de de karışıklık çıkarmak ve seçimleri engellemek gayesiyle faaliyet göstermesi tesadüf değildir⁽⁹⁴⁾.

(87) Birinci ayaklanması esnasında Anzavur'un bazı yakın adamlarına "Ben İngilizlerden birçok mu'avemetler görerek bu işe giriştim. Daha birkaç musademe yapacağım. Ondan sonra memleketi ecnebilere işgal ettireceğim. Bunun içinde bana verilen paranın kuvvetiyle mikdar-ı kafi kuvvet elde edeceğim." biçimindeki sözleri için bkz. *İzmir'e Doğru*, 13 Kanun-ı evvel 1335, s. 2. Diğer yandan Hüseyin Rauf (Orbay) Bey, Recep (Peker), Deli Halit Paşa, Yusuf İzzet Paşa, Albay Bekir Sami Bey, İbrahim Süreyya (Yiğit) Bey, ve Çerkez Ethem gibi dönemin önde gelen Çerkez liderlerinin çoğunun Kuvay-ı Milliye'yi desteklediğini belirtmek gerekir. Bunlar arasında isyan bölgesinde Anzavur'a karşı mücadele etmiş olanlar da vardır. İstiklal Harbi'nde Kuvay-ı Milliye'nin yanında ve karşısında bulunan Çerkezler hakkında toplu bilgi" için bk. Berzeg, a.g.e.

(88) Berzeg, a.g.e., "Anzavur'un jandarma subaylığına tayin edilmesi" için bk. not 2 – 3.

(89) Doğu Ergil, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, Ankara 1981, s. 256 – 58; Cemal Şener, *Çerkez Ethem Olayı*, İstanbul 1986, s. 21 – 22.

(90) Ahmet Özgiray, "İngiliz Yüksek Komiseri Horace Rumbold'a Göre 1918 – 1920 Yıllarında Türkiye", *Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, nu. 2 (İzmir 1981), s. 127; Enver Konukçu, "Mustafa Kemalci Mücadeleye Karşı Yunan Güdümündeki Şark-ı Karib Çerkezleri Temin-i Hukuk Cemiyeti (24 Ekim 1921)", *Türk – Yunan İlişkileri Sempozyumu Bildirileri* 21 – 22 Mayıs 1986, Erzurum 1988, s. 82 – 83.

(91) Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul 1978, s. 54 – 57; Berthe Georges – Gaulis, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği*, çev. Cenap Yazansoy, İstanbul 1981, s. 47 – 48.

(92) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 214; Selahaddin Güngör, *Atatürk'e Kafa Tutanlar*, c. I, İstanbul 1955, s. 99; Özel, a.g.e., s. 38, 39; Konukçu, a.g.e., s. 82.

(93) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 215, 218 – 19; Apak, a.g.e., s. 9 – 17.

(94) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 214 – 15; Özalp, a.g.e., c. I, s. 69.

Karacabey ve çevresinde Sait Molla'nın amaçlarını paylaşan Anzavur'un çalışmaları da ilgi çekicidir. Anzavur'un daha 1910 yılında Çakırcalı Mehmet Efe'nin takibi sırasında, İngiliz Elçisine fotoğraf verme girişiminde bulunacak kadar yakınlık kurmuş ve İngilizlerin güvenini kazanmış olduğu malumdur ⁽⁹⁵⁾. Onun İngiliz siyaseti doğrultusunda hareket eden Damat Ferit Paşa hükümetleri zamanında, 1919 yılının Nisan ayında Binbaşılıktan İzmit Mutasarrıflığı'na tam bir sene sonra da Karesi Mutasarrıflığı'na getirildiği bilinmektedir. Bütün bunlar Anzavur'un İngilizler ile Damat Ferit Paşa'nın en güvenilir adamlarından bir olduğunu göstermektedir.

İsyanın önemli sebeplerinden biri de bazı Kuvay-ı Milliyecilerin hatalı tutumlarıdır. Bununla alakalı olarak bölgenin önde gelen vatanperverlerinden biri olan Köprülülü Hamdi Bey'in Kuvayı Milliye için halka ödeyemeyeceği kadar vergi salmasının isyan hareketindeki tesiri unutulmamalıdır ⁽⁹⁶⁾. Ayrıca nizamiye çavuşlarının sahiplerine birer kağıt vermek suretiyle hoşlarına giden adları kendilerine almalarının Çerkez Ethem Beyin adamlarının da tahsilat bahanesiyle köyleri dolaşmalarının köylüye büyük zararlar verdiklerini hatırlamak gerekir ⁽⁹⁷⁾. Bütün bunlara adi eşkıyalardan soygun hareketlerine Kuvay-ı Milliye süsü verenlerin çıktığı da eklenmelidir ⁽⁹⁸⁾. Neticede bütün bu hareketleri, İstanbul Hükümeti Kuvay-ı Milliye aleyhinde birer propaganda vasıtası olarak kullanmış ve bunu bir çete hareketi gibi görmüş ve göstermiştir. Milli mücadelenin lideri Mustafa Kemal Paşa ise, yayınladığı bir genelge ile bu gibi durumların önlenmesini ilgililerden istemiştir ⁽⁹⁹⁾.

(95) BOA., Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kâmil Paşa Evrakı, Dç 86 – 41, nu. 4-105; Belgeler, sıra nu. 1, 2, 2-A.

(96) Güven a.g.e., s. 45.

(97) Çarıklı, a.g.e., s. 34.

(98) Çarıklı,a.g.e.,s.44.

(99) "Vesika 175.

TAMİM

Tel

Sivas, 31/10/1919

İzmit, Adapazarı, Bursa, Balıkesir Heyet-i Merkeziyelerine

Kuva-yı Milliye'ye mensubiyetlerini iddia eden bazı eşhasın menafi-i zatiyelerini temin maksadıyla hareket ve tahakküm etmek teşebbüsünde bulundukları işitildi. Gayr-i meşru ve gayr-i kanunî hareketin teşkilat-ı milliyede yeri yoktur. Bu gibiler hakkında hükümetin kanunu tatbik eyleyeceği muhakkaktır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk

Cemiyeti Heyet-i Temsiliye namına

Mustafa Kemal"

Bkz. Mustafa Kemal (Atatürk), Nutuk – Söylev, yay. İsmail Arar – Uluğ İğdemir – Sami N. Özerdim, c. III, Ankara 1989, s. 1624.

1.6. Anzavur'un Çevresi

İsyân hareketinde Anzavur'u istekleriyle veya zoraki bir biçimde destekleyen köyler olmuştur. Bunlar; Bandırma, Biga, Gönen, Karacabey, Kirmasti, Manyas ve Susıgırlık (Susurluk / Balıkesir) kazalarının çoğu Çerkez olan köyleriydi. Mesela Gönen'in köylerinden Muratlar, Keçeler, Bayramiç, Üçpınar, Karalar Çiftliği, Çerkez Keçidere, Karaağaçalanı, Ayvalıdere, Hacı Mehtej, Sızı Hasanbey (Kısa adıyla Sızı), Çalıoba ve Asmalıdere sayılabilir ⁽¹⁰⁰⁾.

Anzavur'un çevresine topladığı kimseler genellikle kendisi gibi Çerkez asıllı olanlardı. Bunların önemli bir bölümünü ise bir zamanlar bölgede soygun ve cinayet olaylarına karışmış ve sonradan hükümet tarafından affedilmiş kişiler teşkil etmekteydi.

Anzavur'a katılan belli başla eşkıya arasında akrabası Haydar köyünden Kâzım ⁽¹⁰¹⁾, Çerkez Şah İsmail, Elkesenin Nuri ⁽¹⁰²⁾, Canbazlı Hakkı, Sülüklülü Davut ⁽¹⁰³⁾, Çolak Ahmet ve dört adamı ⁽¹⁰⁴⁾, Sagir Çetesi ⁽¹⁰⁵⁾, Darıca köylü Hasan, Kürt Tahir, Anzavur'un oğlu Kadir ⁽¹⁰⁶⁾, Hacıyakup köylü Kadir ⁽¹⁰⁷⁾ ve Kirmastili Zafer ile adamları bulunmaktaydı ⁽¹⁰⁸⁾. Bunlardan Hacıyakup köylü Kadir ⁽¹⁰⁹⁾ ile Çerkez Şah İsmail'in ⁽¹¹⁰⁾ aften yararlanmış oldukları bilinmektedir.

(100) Özer, a.g.e., s. 50, 72.

(101) GKA., Kç 186, D. 26 – 94, F. 88.

(102) BOA., BEO., nu. 345 – 166, lef: 12/1; Belgeler sıra nu. 35. "Bu kimsenin lakabı Özalp'in eserinde" (c. I, s. 65) *Aleksili ve Vakit* gazetesinde (24 Teşrin-i sani 1335, s. 2) ise Aksekili olarak geçmektedir.

(103) BOA., BEO. nu. 345.166, lef: 12/1; Belgeler, sıra nu. 35; Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, c. II, Ankara 1973, s. 157; Özalp, a.g.e., c. I, s. 65.

(104) BOA., BEO. nu. 345.166, lef: 7/1; Belgeler, sıra nu. 21.

(105) BOA., BEO. nu. 345.166, lef: 19/1; Belgeler, sıra nu. 48.

(106) Özer, a.g.e., s. 53; Kemal Özer, *Balıkesir Susurluk İlçesi*, Balıkesir 1963, s. 26.

(107) Özer, Gönen, s. 74. Hacıyakup köylü Kadir, bazı eserlerinde hatalı bir biçimde "Eşkıya Kadir diye anılan Hacı Yakup" olarak gösrerilmiştir. Mesela bkz. Apak, a.g.e., s. 18.

(108) Apak, a.g.e., s. 20.

(109) *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 9 (1954), Vesika nu. 219.

(110) Apak, *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Ankara 1964, s. 95.

1.7. Anzavur'un Ayaklaması ⁽¹¹¹⁾

Birinci Anzavur ayaklanmasının başlangıç tarihi, bazı hatıra ve tarih kitaplarında 21 Eylül 1919 olarak gösterilmektedir ⁽¹¹²⁾. Mevcut basılmış ve basılmamış belgelerde ise bu tarih, Ekim ayı şeklinde geçmektedir.

Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın, Anadolu'da her geçen gün güçlenen Kuvay-ı Milliye'ye karşı Eylül ayı ortalarında kuvvet kullanmak istediği bilinmektedir ⁽¹¹³⁾. Bu yolla Balıkesir ve çevresindeki milli direniş ve teşkilatlanmayı dağıtmak üzere Anzavur'u Manyas ve Gönen tarafına göndermeyi kararlaştırmış olmalıdır ⁽¹¹⁴⁾. Bu durum esas alınır, isyanın başlangıç tarihi 21 Eylül kabul edilmelidir.

2 Ekim tarihinde Damat Ferit Paşa'nın yerine geçen Ali Rıza Paşa'nın sadaretinin ilk günlerinden itibaren, Nisan ayında başlayıp aralıklarla devam eden Karacabey ve Kirmasti havalisindeki Arnavut – Çerkez çarpışmasında, önceki sadrazamın yakın adamı olan Sait Molla'nın ilgisinin bulunduğu görülmektedir. İşbirliği yaptığı İngiliz Rahibi Dr. Robert Frew'ya yazdığı mektuplarda Sait Molla, 11 Ekim günü Karacabey'den haber beklediğini belirtmektedir. Para mukabilinde Molla'nın, genelde seçimleri geciktirmek istediği bilinmektedir ⁽¹¹⁵⁾. Onun bu isteklerini yazdığı Ekim ayında, Anzavur da benzeri amaçlarla faaliyete geçmiş bulunuyordu.

Anzavur, Ekim ayının ikinci yarısında, İstanbul'dan Gönen'e gitti. Burada iki üç gün kaldıktan sonra seçimleri engellemek ve Kuvay-ı Milliye'ye karşı bir kuvvet düzenlemek için 25 Ekim'de Manyas'a hareket etti ⁽¹¹⁶⁾. Anzavur bu gezisinin sebebini, at yarışlarına ⁽¹¹⁷⁾ ve Manyas halkının davetine bağlıyordu ⁽¹¹⁸⁾.

(111) Rahmi Apak, *Türk İstiklal Harbi* (c. VI, Ankara 1964, s. 17 – 22. Hamdi Ertuna, *Türk İstiklal Harbi*, c. VI, Ankara 1974, s. 66 – 71.

(112) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 330; İsmet İnönü, *Hatıralar*, yay. Sebahattin Selek, c. I, Ankara 1985, s. 201; Mazhar Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. II, Ankara 1988, s. 575; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. IV, İstanbul 1972, s. 461.

(113) Ulubegen Erol, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, İstanbul 1982, s. 198.

(114) Çarıklı, a.g.e., s. 98

(115) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 178, 182; Güngör, a.g.e., c. I, s. 100, 104 – 105.

(116) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2/1-2; Belgeler, sıra nu. 9.

(117) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2/1-2; Belgeler, sıra nu. 10.

(118) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 4/1; Belgeler, sıra nu. 16.

Aslında onun bu hareketi Manyas'ta çok sayıda Çerkez ve at bulunmasıyla izah edilebilirdi. Nitekim Anzavur, Manyas'ta milli harekete karşı koymak için affa uğramış eşkiyadan olan Hacıyakup köylü Kadir ile görüşerek yüz kişilik bir çete kurdu. Bu sırada kendisine Manyas'ın Kabaklı köyünde katılmak üzere, milli harekete karşı bir kuruluş olan Askeri Nigehban Cemiyeti tarafından gönderildiği anlaşılan 5. Kolordu Kumandanı Kiraz Hamdi Paşa'nın yaveri Yüzbaşı Kemal Efendi ile arkadaşı Süleyman Sırrı Efendi Gönen'e geldiler ⁽¹¹⁹⁾. Bunun üzerine milli mücadelenin önderi Mustafa Kemal Paşa tarafından, Miralay Kâzım Bey ile diğer ilgililere, Anzavur izalesi ve Bandırma'ya çıkan Nigehbancı subaylar hakkında gerekli malumat verildi ⁽¹²⁰⁾.

Bu hareketleri ile Anzavur'un ilk hedefi, bölgedeki Kuvayı Milliye'nin güçlü liderlerinden olan Hâcim Bey'i etkisiz duruma getirmektir. Nitekim 27 Ekim Pazartesi günü Gönen Hareket-i Milliye Reisi Şevket, Anzavur'un Balıkesir'i basacağını ve Hâcim Bey'y suikast düzenleyeceğini Karesi Hareket-i Milliye Riyaseti'ne telgrafla bildirdi ⁽¹²¹⁾. Bu durum karşısında 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey, 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'ya çektiği bir şifre telgrafla, Bandırma'da oturan Çerkez reislerinden Manyaslı Tahir, Tefik Paşa yeğeni Nuh ve Kızılkilisesi İbrahim Beylerin Anzavur'a tesir edebileceklerini hatırlatarak kendilerine nasihatlerde bulunulması üzerinde durdu ⁽¹²²⁾.

Anzavur, Gönen çevresindeki köyleri gezip dolaşarak konuşmalar yaptı ve eşkiya takımını başına topladı ⁽¹²³⁾. Ayaklanma süresince "Göğsümde iman, dilimde Kur'an, elimde ferman" gibi söz ve sloganlar ile din unsurunu kullanıp Halife ve Padişah adına hareket ettiğini duyurmaya çalıştı ⁽¹²⁴⁾. Onun milli harekete karşı olduğunu açıklaması ve adam toplaması mahalli yöneticilerde endişe, halkta ise heyecan ve korku yarattı. Gönen Kaymakamı, yaptırdığı takip ve araştırmalar sonunda Anzavur'un bölgenin emniyet ve asayişini tehdit edebilecek bir idare kurma hazırlığında bulunduğunu öğrendi. Halk arasındaki söylentiler de bunu doğrular biçimdeydi ⁽¹²⁵⁾.

(119) *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 9, Vesika nu. 219; Özal, a.g.e., c. I, s. 70; c. II, s. 160.

(120) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 168.

(121) Çankı, a.g.e., s. 96.

(122) *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 9, vesika nu. 119.

(123) Özer, *Gönen*, Balıkesir 1963, s. 47 – 48, 50.

(124) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 23/1; 345.286, lef [2], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne gönderilen 17 Teşkin-i sani [1] 335 tarihli telgrafnamenin sureti; Belgeler, sıra nu. 57, 65; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11 (1955), Vesika nu. 272; Özalp, a.g.e., c. I, s. 65.

(125) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2, 2 / 1-2; Belgeler, sıra nu. 8, 9.

Kazasında yeterli kuvvet bulunmadığından dolayı Gönen Kaymakamı, Anzavur'un bir hareket başlatabileceğini tahmin ediyordu. Mebus seçimlerinin sonuçlanacağı 5 Kasım tarihine kadar bomba ve mitralyözlerle donatılmış bir müfrezenin Gönen'e gönderilmesini Bandırma'daki fırkadan istedi. Bir yandan da bu gelişmeleri 27 Ekim'de Karesi Mutasarrıflığı'na bir şifreli telgrafla bildirdi ⁽¹²⁶⁾.

28 Ekim günü Anzavur, kendisine daha Damat Ferit Paşa sadrazam iken verdiği anlaşılan bir telgrafı "Karesi livasına merbut Manyas ve Aşklar mahiyeleri merbutanı namına İzmit Mutasarrıf-ı sabıkı Ahmet Anzavur" imzasıyla ama kendisi dışındaki kimselerin muvafakat ve imzalarını almadan Padişah'a çekti. Bu telgrafta Aydın'ı Yunan işgalinden kurtaracağını, Ermenistan kurulmasını engelleyeceğini ve Karesi'deki halkı aldatan Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi'nin Mustafa Kemal Paşa ile haberleştiğini, bu kimselerin devleti ve milleti parçalayacağını, hilafet ve saltanatın bekası için halkın ve kendisinin kanının dökmeye hazır olduğunu bildirdi ⁽¹²⁷⁾.

Karesi Mutasarrıflığı, Bandırma ve Gönen Kaymakamlıklarına Anzavur'un milli hareket aleyhindeki teşebbüslerinin haber alındığını, memleketin ve milletin geleceğinin barışa bağlı olduğunu ve şu nazik zamanda halk içinde nifak çıkarmanın büyük zararlara yol açacağını, alınacak önlemlerle Müslüman kanı dökülmesine meydan verilmemesini bildirdi ⁽¹²⁸⁾. Mutasarrıflık ayrıca, Gönen Kaymakamlığı'nın telgrafını 14. Kolordu ile Liva Jandarma Alay Komutanlıklarına tebliğ ve Dahiliye Nezareti'ne arz etti. Mutasarrıflık bir yandan da nezaretten takip edilecek hareket tarzını öğrenmek istedi ⁽¹²⁹⁾. Bunun üzerine Dahiliye Nezareti, bölgede sükun ve huzurun bozulmaması için gerekli tedbirlerin alınmasını Karesi Mutasarrıflığı'na bildirdikten başka, durumu Harbiye Nezareti'ne haber etti ve gelişmeleri de Sadâret'e sundu ⁽¹³⁰⁾.

Diğer taraftan Manyas'ta bulunan Anzavur, 29 Ekim günü Karesi Mutasarrıflığı'na çektiği bir telgrafta; İzmir'in işgalinden sonra halkın silaha sarıldığını, fırsattan yararlanan İttihat ve Terakkicilerin Kuvayı Milliye kurucusu ve müdürü sıfatıyla halkın kanını boş yere akıtıp servet sahibi olduklarını ve milletin bunlara tahammülü kalmadığını duyurdu. O ayrıca, milletin Padişah'ın çevresinde toplanıp yurdu kurtarmaya azmettiğini, halkın daveti üzerine bölgeye geldiğini, milli teşkilatın hesabını göreceğini, maksadının memleketin geleceğiyle oynanmaması ve gelenlerini ıslah etme olduğunu ve bu durumun halka duyurulmasını bildirdi ⁽¹³¹⁾.

(126) Çarıklı, a.g.e., s.96

(127) Çarıklı, a.g.e., s. 97 – 98.

(128) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 3 / 2; Belgeler, sıra nu. 12.

(129) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2 / 1; Belgeler, sıra nu. 9.

(130) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 2; Belgeler, sıra nu. 8.

(131) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 3 / 4; Belgeler, sıra nu. 14; Çarıklı, a.g.e., s. 98 – 99.

Mutasarrıflık, Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi'ni Anzavur'un telgrafından haberdar etti. Heyet bunun üzerine, Mutasarrıflığa verdiği cevapta milli bağımsızlık için uğraştıklarını, çalışma ve hesaplarının resmi bir makam tarafından tetkik edilmesine karşı olmadıklarını, düşman karşısında halkı birbiri aleyhine düşüren Anzavur'a karşı olduklarını, Anzavur'un hükümet kuvvetleri tarafından takip edileceğini umduklarını ve gerekirse askeriye millî kuvvetlerinde yardım verebileceğini bildirdi. Heyet ile kolordu ve fırka arasında yapılan görüşmeler sonunda, Anzavur'un askeri kuvvetler tarafından takip edilmesi kararlaştırıldı ⁽¹³²⁾.

Karesi Mutasarrıflığı, Anzavur'un telgrafının bir suretini gönderdiği Dahiliye Nezareti'ne kan dökülmemesi için gerekli tedbirlerin alındığını bildirdi. Konu hakkında 14. Kolordu Komutanlığı'na da bilgi verildi ⁽¹³³⁾. Mutasarrıflık, 20 Ekim günü de Gönen ve Bandırma Kaymakamlıklarına çektiği telgrafla Anzavur'u kimin davet ettiğini ve kimlerle temas halinde bulunduğunu öğrenmek istiyordu ⁽¹³⁴⁾.

Anzavur'un ilk hedefi olan Hâcîm Bey, onun bu hareketlerinin, inat ve cahilliğinden kaynaklandığını ileri sürmekteydi. Bu mücadelenin Müslümanlar arasında kan dökülmesine sebep olmasından da çekinmekteydi. Çünkü ona göre böyle bir durumun meydana gelmesi, Çerkezlik – Türklük meselesinin çıkmasına ve vilayete İngilizlerin gelmesine yol açabilirdi ⁽¹³⁵⁾. Bu bakımdan Hâcîm Bey, Anzavur'un girişimlerini Heyet-i Temsiliye'ye bildirdi. Heyet-i Temsiliye, Ekim ayı sonunda 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey ile Akhisar Cephesi Kumandanı Çerkez Ethem Bey'e daha fazla kan dökülmemesi için gerekli tedbirleri almalarına dair emirler gönderdi ⁽¹³⁶⁾.

30 Ekim günü 14. Kolordu Komutanlığı, Anzavur hareketini bastırmak üzere kuvvetli bir müfrezeyi Balıkesir'den Gönen istikametine doğru sevketti ⁽¹³⁷⁾. Kumandanlık bu sırada Anzavur ile işbirliği yapan 5. Kolordu eski yaveri Yüzbaşı Kemal Efendi'yi saklandığı Bandırma yakınlarındaki Emin Bey Çiftliği'nde yakalayarak Balıkesir'e gönderdi ⁽¹³⁸⁾.

(132) Çankı, a.g.e., s. 99 – 100; Tansel, a.g.e., c. II, s. 159 – 60.

(133) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 3 / 3; Belgeler, sıra nu. 13.

(134) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 4 / 1; Belgeler, sıra nu. 16.

(135) Çankı, a.g.e., s. 100.

(136) Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara 1974, s. 38.

(137) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 5; Belgeler, sıra nu. 17.

(138) *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Ankara 1954, nu. 10, Vesika nu. 230.

Anzavur'a gelince Biga'dan Manyas'a geldikten sonra topladığı 500 – 1000 kişiyle Susıǵırlık'ın Balıklıdere köyünde geçici bir karargâh kurdu. Balıklıdere'den Susıǵırlık'taki birliklerin kumandanları olan Yüzbaşı Süreyya ve Mülazım Hilmi'ye birer mektup yazdı. Onların kendisine karşı koymamalarını istedi. Kendilerine Susıǵırlık'tan Balıkesir'e geçeceğini bildirdi. Kumandanların tarafsız kalacaklarını açıklamaları üzerine derhal Susıǵırlık'a geldi ⁽¹³⁹⁾.

Bu durum, bölgenin en önemli askeri birliğinin başında bulunan 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa üzerinde önemli bir etki yaratmadı. O, Anzavur'un Manyas yönünde sevk edilen müfrezeden korktuğu için ve bunu örtmek veya Yüzbaşı Kemal Efendi'yi kurtarmak üzere Susıǵırlık'a geldiğini tahmin ederken asinin bölge halkı üzerinde etkili olmadığı kanaatinde idi ⁽¹⁴⁰⁾.

Anzavur, 2 Kasım günü adamları ile birlikte, birer Topçu ve Ulaştırma Taburu'nun bulunduğu Susıǵırlık'a girdi. Buradaki birliklerin karşı koyması üzerine kısa sürede kasabaya hakim olan Anzavur, minadinler vasıtasıyla halkı toplayıp bir konuşma yaptı. Konuşmasında askerliğin kaldırıldığını, askerlerin aileleri yanına dönmesini, isteyen erlerin ve kimselerin kendisine katılabileceğini, hilafeti ve asayışı koruyacağını, milli teşkilat için toplanan paraların hesabını soracağını, topların kamalarını alacağını, subayların kasabayı terk etmelerini ve kendisinin de buradan Balıkesir'e gideceğini bildirdi. Bunun üzerine kasabadaki askerlerin bir kısmı dağıldı. Dağılmayan 40 – 50 kadarı ise, askeriye ait bir miktar silah ve 40 – 50 civarındaki hayvanla beraber kendisine katıldı. Bundan sonra Anzavur, Susıǵırlık'tan ayrıldı ⁽¹⁴¹⁾. Bu gelişmeler karşısında Bursa ve Balıkesir'de bulunan askeri birlikler hem Anzavur'a hem de civardaki Şah İsmail ve Davut çeteleri gibi diğer Kuvayı Milliye düşmanlarına karşı harekete geçtiler.

1.7.1. Balıkesir Kuvvetlerinin Harekatı

3 Kasım 4 Kasımı bağlayan gece, Balıkesir'den Susıǵırlık'ta bulunan Anzavur üzerine bir müfreze gönderildi. Fakat onun buradan firarı karşısında, müfreze geri döndü. Anzavur ise bu sırada Balıkesir'den Bandırma'ya yol almakta olan 7 askeri arabayı Göbel köyü yakınlarında ele geçirdi. Kendisi Göbel'den ayrılmadan önce oğlu Kadri'yi 20 adamıyla birlikte köyde bıraktı ⁽¹⁴²⁾.

(139) Özer, a.g.e., s. 53 – 54; Özer, a.g.e., *Susurluk*, s. 26 – 27.

(140) *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Ankara 1954, nu. 11, Vesika nu. 269; nu. 38, Vesika nu. 923.

(141) *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Ankara 1954, nu. 11, Vesika nu. 269; Vesika nu. 923; Gökbilgin, a.g.e., c. II, s. 225 – 26; Apak, a.g.e., s. 18 – 19, Özer, Gönen s. “54. Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın Anzavur'a karşı silah ve hayvanlarını koruyamayan kumandanların divân-ı harbe verilmesini istemesi” hakkında bkz. GKA., K. 186, D. 25 – 93, F. 24.

(142) Apak, a.g.e., s. 19.

Diğer yandan, Anzavur üzerine gönderilen Balıkesir Kuvay-ı Milliyesi'ne mensup bir müfreze, onu takip etmeyip Susıgırlık merkezinde kaldı. Bununla beraber “Karesi Hareket-i Milliye Hey'et-i Merkeziyesi a'zasından” olan Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey, 5 Kasım günü anlaşmak ve kendisini milli mücadeleye ikna etmek üzere Anzavur ile Manyas'ta buluştu. Hamdi Bey, Anzavur'un kendisine “beyan-ı emniyet ve i'timad etmesinden dolayı” Balıkesir'e döndü ⁽¹⁴³⁾. Bu arada 6 Kasım gecesi bu defa Balıkesir Kuvay-ı Milliye Reisi Hâcım Bey, ile Anzavur Bandırma civarındaki Kepekler köyünde görüşme yapmak hususunda anlaşmışlardı. Balıkesir Kuvayı Milliye Reisi, adı geçen köye gitti ⁽¹⁴⁴⁾. Hacı Bey, Anzavur'un görüşme yerine gelmemesi karşısında liva merkezine dönmek zorunda kaldı ⁽¹⁴⁵⁾.

Hamdi Bey, kendisi ile anlaşma yapılmaması üzerine Anzavur'a karşı kuvvet sevketti. Mağlup olan Anzavur kaçtı ve adamları da dağıldı ⁽¹⁴⁶⁾. Buna rağmen Anzavur, yine de çevrede huzur ve sükunu bozan hareketlerine devam etti. Ketsel köyünün ⁽¹⁴⁷⁾ aşar ambarlarındaki zahirenin Bandırma'ya nakledilmesini geciktirdi ve Hıristiyan ahaliyi korkuttu. Dolaştığı yerlerdeki Müslüman halka, “Bugün ‘asker ve hükümet yoktur. Köylerinizden ne kadar süvari çıkarabilirsiniz?’” diyerek onları milli harekete karşı organize etmek istemesi üzerine takibine müfrezeler gönderildi. Ancak 10 Kasım'a kadar bir netice alınamadı ⁽¹⁴⁸⁾.

(143) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 5; Belgeler, sıra nu. 17.

“Anzavur'un bir ara sözde milli hareket yanlısı imiş gibi görünmesine” dair bkz. BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [2], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne çekilen 17 Teşrin-i sani sene [1] 335 tarihli telgrafnamenin sureti; Belgeler, sıra nu. 65; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11, Vesika nu. 272. Ayrıca aşağıdaki alıntılara bk.

“Hamdi Bey kendisiyle temas etti. Düşman ile uğraşıldığı bir zamanda böyle hareketlerin memleket için ne muzır 'te'sirler ika edeceğini anlatarak tesebbüsatından vazgeçmesini talep etti. Anzavur birçok yeminler ederek zaten fena bir maksatla hareket ettiğini ve bir kuvvet toplayarak cepheye gitmek istediğini ve gösterilen bu hüsn-i niyet karşısında taleplerinden vazgeçeceğini beyan etti.” Bk. *İzmir'e Doğru*, 20 Teşkin sani 1335, s. 1 – 2.

“5 Kasım 1919'da Balıkesir'den Edremit Kaymakamı vatansever Köprülü Hamdi Bey Manyas'a giderek Ahmet Anzavur'u iknaya çalıştı. Ahmet Anzavur, geri kafalı olmasına rağmen ön sezisi kuvvetliydi. Görünüşte ona boyun eğerek: “Beni aldatmışlar, İslâmlar arasına ikilik sokan gizli eller var, eğer isterseniz buna da cephede bir görev veririz.” Şeklinde konuştu. Bu konuşmayı Hamdi Bey, Balıkesir'e dönüşünde 61'nci Tümen Komutanı Albay Kâzım (Özalp)'a bildirdi. Albay Kâzım da 6/7 Kasım 1919'da bu söze inanarak Kolorduya gönderdiği bir telgrafta “bu mesele çözülmüştür. Anzavur'un kovalanmasına lüzum yoktur” yolunda teklifte bulundu.” Bk. apak, a.e., s. 19 – 20.

(144) Köyün adı (Kepekler) belgede şeklindedir. Bk. BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 5; Belgeler, sıra nu. 17. Köyün isminin Kepekler biçimde olduğuna dair bkz. *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, İstanbul 1928, s. 389. Söz konusu köyün günümüzdeki adının da Kepekler olduğuna dair bk. *Köylerimiz 1981*, Ankara 1982, s. 352.

(145) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 6 / 1; Belgeler, sıra nu. 19.

(146) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 5; Belgeler, sıra nu. 17.

(147) Kepekler; Bandırma'ya bağlı bir köydür. Bkz. *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, s. 380.

(148) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 6, 6 / 1; Belgeler, sıra nu. 18, 19.

Anzavur'un maiyetinde bulunan Çerkez Şah İsmail çetesi, 10 Kasım civarında Karacabey'de asker ve ahaliden birer kişiyi öldürüp iki askeri de yaralayarak kaçtı. Daha sonra Manyas'ta 50 kadar süvarisiyle buluşan Şah İsmail, burada karakol basıp jandarmaların silahlarını ve köy halkının at ve sairesini gaspedip yağmacılıklarını arttırdı. Diğer taraftan da 9 Kasım günü, Keleş⁽¹⁴⁹⁾ köyünden Çolak Ahmet adlı biri, silahlı dört adamıyla birlikte Bandırma'nın Aksakal köyüne giderek Anzavur'a katıldı. Anzavur ve Şah İsmail, beraberindeki silahlı 400 adamla bir süre Kızılkilise'de bulundular; ardından da uğraştıkları Aksakal ve Doğa köylerinden eğer takımlarıyla beraber üç beygiri zor kullanarak aldılar. Ayrıca Aksakal köyü karakolunda bulunan jandarmalara yakında 250 kişiyle Karacabey'i basacaklarını söylediler. Buna paralel olarak Anzavur, Ulubat köyündeki askerleri kuşattıktan sonra onlardan ikisini yanına aldı, diğerlerini ise silahlarına el koyup "terhis" etti. Bu arada Anzavur'un eline geçmiş olan Mülâzım (Teğmen) Mehmet Efendi Manyas'a gönderildi. Bütün bu gelişmeler, Karesi Livası Merkez Jandarma ve 61. Fırka Komutanlıklarına bildirildi. Karesi Mutasarrıfı, önü alınmazsa hareketin giderek büyüyeceğini belirterek, 14. Kolordu'ya gerekli tebligatın yapılmasını Harbiye Nezareti'ne arzetti. 12 Kasım'da da şifreli telgrafla olayları Dahiliye Nezaretine duyurdu⁽¹⁵⁰⁾. 13 Kasım günü Dahiliye Nazırı, meselenin halledilmesi için ordu ve jandarma birliklerinin gerekli önlemleri almalarını isteyerek konuyu Sadarete aksettirdi⁽¹⁵¹⁾.

Anzavur 1000 kişilik kuvveti ile 12 Kasım günü alaturka saatle 12 de Susıgırlık'a yeniden geldi. Hükümet binasına girip adamlarının hanlara yerleştirdi⁽¹⁵²⁾. Ardından İstanbul'a çektiği bir telgrafta 1000 kadar "mücahit" toplandığını ve Kuvayı Milliye'yi dağıtacağını bildirdi⁽¹⁵³⁾. Diğer yandan çevresindekilere ise tam aksine açıklamalar yaptı. Hareketinin Yunanlılara yönelik bulunduğunu, hükümete karşı kötü niyeti beslemediğini, buradan Balıkesir'e gideceğini⁽¹⁵⁴⁾, Kuvayı Milliye'nin bir İttihatçı propagandası olduğunu ve onlara karşı harekete geçeceğini açıkladı. Durumu Padişah'a bildirmesi için de Dahiliye Nazırı Mehmet Şefik Paşa'ya bir telgraf çekti⁽¹⁵⁵⁾.

(149) "Bursa ilinin Orhaneli ilçesine bağlı Keleş bucağı ve muhtarlığı" için bkz. *Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu*, c. II, Ankara 1946i s. 668.

(150) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 7 / 1; Belgeler, sıra nu. 21.

(151) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 7; Belgeler, sıra nu. 20.

(152) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8 / 1; Belgeler, sıra nu. 23. Anzavur'un Susıgırlık'ı 300 kişiyle ele geçirdiğine dair bkz. *Apak*, a.g.e., s. 20. Aynı yeri 200 kişiyle zaptettiği hakkında ise bkz. *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, Ankara 1954, nu. 72 (1975), Belge nu. 1554.

(153) *İzmir'e Doğru*, 23 Teşkin-ı sani 1335, s. 2.

(154) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8 / 1; Belgeler, sıra nu. 23; *Apak*, a.g.e., s. 20.

(155) BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [2], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne çekilen 17 Teşrin-i sani sene [1] 335 tarihli telgrafnamenin sureti; Belgeler, sıra nu. 65; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Ankara 1954, nu. 11, Vesika nu. 272.

Karesi Mutasarrıflığı ise, Anzavur'un bu davranışına inanmak istemekle birlikte ihtiyatlı davranarak bir ihtimale karşı gerekli tedbirlerin alınmasından yanaydı. Bunun için bölgenin durumunu, askerin Anzavur'a güvenmediğini, olay çıkarsa ecnebi işgaline yol açabileceğini Dahiliye Nezareti'ne yazdı ⁽¹⁵⁶⁾.

13 Kasım gecesini Susıgırlık hükümeti binasında geçiren Anzavur, 14 Kasım günü öğleden sonra toplanan binlerce kişiye vatan ve millerin kurtuluşu için dua ettirdi. Ayrıca Saltanata olan bağlılıklarını kuvvetlendirmesi içinde halka üç defa "Padişah'ım çok yaşa!" dedirtti. Kurbanlarının kesilmesine takiben toplantı sona erdi. Ardından da Anzavur, adamlarıyla birlikte Balıkesir'e doğru yola çıktı ⁽¹⁵⁷⁾. Anzavur, ilk karargâhını bir Çerkez köyü olan Simav Çayı kenarındaki Aziziye'de kurdu. Oğlu Kadri'yi Demirkapı ilerisindeki şose yola hakim yere gönderdi ⁽¹⁵⁸⁾.

Susıgırlıkta kaldıkları sürece Anzavur ve adamları; kasabayı ve kışlayı yağmalamış, askeriye'nin silah, eşya ve hayvanlarını gasp ve askeri terhis etmiş idiler. Ayrıca iki obüs topu ile Redd-i İlhak Heyeti'nin parasını da zor kullanarak ele geçirmişler ve askari nakliyatı engellemişlerdi ⁽¹⁵⁹⁾. Bütün buna rağmen, ya Anzavur'a yakın bir kimse olmasından dolayı ya da ondan çekinip korktuğu için Susıgırlık Nahiyesi Müdürü, Fırka Kumandanlığı'nın Anzavur'un adamlarının nahiyede hırsızlık ve yağmacılık yaptığı yolundaki telgrafını adeta tekzip etti. Müdür, Anzavur'un kaldığı sürede ve sonrasında hırsızlık ihbarı olmadığını ve sadece askeriye'ye ait hayvanlar ile hafif silahların sonradan iade edilmek üzere alındığını 15 Kasım'da Mutasarrıflığa bildirdi. Müdür ayrıca, Anzavur'un halka, Türklere saldırmadığını, sadece Milli Teşkilata karşı olduğunu ve buna taraftarlık gösteren askeriye'ye saldırdığını, Balıkesir'e üç saat mesafede iki taraf arasında çatışma çıkarsa Türklük – Çerkezlik meselesinin bundan sonra başlayıp vahim bir hal alacağını da nakletti ⁽¹⁶⁰⁾.

14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa ise, Anzavur'un faaliyetlerini önemsemediği için Bandırma'dan ayrıлып Salihli cephesine gitmekte bir sakınca görmedi. İşte onun görev merkezinden uzakta bulunmasını fırsat bilen Anzavur, harekete geçti ⁽¹⁶¹⁾.

(156) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8 / 1; Belgeler, sıra nu. 23.

(157) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8 / 2; Belgeler, sıra nu. 24.

(158) Özer, a.g.e., s. 54.

(159) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12 / 1; Belgeler, sıra nu. 35; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 72, Vesika nu. 1554.

(160) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9 / 1; Belgeler, sıra nu. 26.

(161) *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Ankara 1954, nu. 11, Vesika nu. 271; Tansel, a.g.e., c. II, s. 162 – 63.

Bu arada 14 Kasım günü Bandırma'dan Karesi'ye gitmekte olan 7 araba top mermisi ve bomba Anzavur tarafından ele geçirilip Demirkapı köyüne götürüldü ⁽¹⁶²⁾.

Yine 14 Kasım günü Anzavur, Çerkez Sait Bey vasıtası ile Miralay Kâzım Bey'e bir mektup gönderdi. Mektubunda, İttihatçılar ve Yunanlılar ile savaşıacağını bildirerek miralaya tarafsız kalmasını ve davranmasını hatırlatmaktaydı ⁽¹⁶³⁾.

Dahiliye Nazırı, 15 Kasım günü Sadaret'e gönderdiği bir tezkirede, bir çatışmanın önlenmesi için mevki kumandanıyla görüşülmesini ve Karesi Mutasarrıfı'ndan Anzavur'a süratle özel haberciler gönderilmesini istedi ⁽¹⁶⁴⁾.

1.7.2. Bursa Kuvvetlerinin Harekâtı

Anzavur'a karşı düzenlenen bir harekât da Bursa yönünden başlatılmıştı. 3 Kasım günü 174. Alay Kumandanı Kaymakam Rahmi Bey, Anzavur'u takip etmek ve faaliyetlerine mani olmak üzere, müfrezesiyle beraber Bursa'dan Karacabey'e doğru yola çıktı. Bir doktor, 6 subay ve 169 askerden ibaret olan müfreze, 4 Kasım sabahı kasabaya girdi. Bu sırada Anzavur'un sebep olduğu kargaşa ortamından yararlanan Kirmastili Zafer, Çerkez Şah İsmail, Ferhat ve Davut çeteleri Karabey'i ele geçirmişlerdi. Müfreze ve çete mensupları arasındaki ilk çatışma aynı gün bu kasabada vukubuldu. Bir kısım silah ve atlarını bırakmak zorunda kalan eşkıya, Karacabey'den kaçarak kendilerini kurtardılar. Müfrezenin takip ettiği çeteler, önce Ulubat ve Cambaz'a sonra da Deliormanlar'a doğru firar ettiler ⁽¹⁶⁵⁾. Ardından da Şah İsmail ve Kirmastili Zafer, 70 kadar adamlarıyla beraber, Karacabey'de ellerinden alınan hayvanlarını bahane ederek Anzavur'a katıldılar ⁽¹⁶⁶⁾. Bunun üzerine 5 Kasım günü, İngiltere ile işbirliği halinde bulunan Sait Molla, Balıkesir havalisindeki kuvvetlerin yenilip kaçtığını ve yeni kuvvetler tertip edebilmek için para gerektiğini rapor etti ⁽¹⁶⁷⁾.

(162) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9 / 3; Belgeler, sıra nu. 28.

(163) Özalp, a.g.e., c. I, s. 166; c. II, s. 152.

(164) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 8; Belgeler, sıra nu. 22.

(165) BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 1728; 'Alemdâr, 10 Teşkin sani 1335 / 1919, s. 4; Apak, a.g.e., s. 19; Mümtaz Şükrü Eğilmez, *Milli Mücadele'de Bursa*, İstanbul 1981, s. 27 – 29, 34.

(166) Apak, a.g.e., s. 20.

(167) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 184; Göngör, a.g.e., c. I, s. 106.

5 Kasım günü Kaymakam Rahmi Bey'in Karacabey'deki müfrezesinden bir subay ve 15 er Issızhanı ile Uluhan arasındaki telgraf hatlarını tamir etmek maksadıyla gittiler. Bu birlik, işini bitirdikten sonra karargâhlarına dönerken Şah İsmail ve adamlarının saldırısına uğradı. Subay ile bazı erler esir düştüler. Şah İsmail, Karacabey Kaymakamı'na yazdığı bir mektupta, bir önce kaybettikleri silah ve atlarının iade edilmesi karşılığında askerleri serbest bırakacağını bildirdi. Bunun üzerine eşkiyaya karşı kuvvet gönderildi ⁽¹⁶⁸⁾.

14 Kasım günü Karacabey'deki Kaymakam Rahmi Bey, 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey'den aldığı emir üzerine Susıgırlık'a hareket etti. 125 piyade ve 35 süvariden ibaret bu müfreze, Bandırma'ya gönderilecek olan bir diğer müfrezenin de katılması bildirildi ⁽¹⁶⁹⁾.

Kaymakam Rahmi Bey, birliğine iltihak eden süvarilerle Susıgırlık'a giderken, Dereköy civarında Susıgırlık'a 3 km mesafedeki Agop Çeşmesi yakınında, yüzü aşkın Çerkeze rastladı. 15 Kasım günü aralarında meydana gelen çatışmayı kaybeden taraf Çerkezler oldu. Askeri kuvvetler, Çerkezlerden üç esir ve beş hayvan ele geçirdikten sonra Kirmasti'ye döndüler ⁽¹⁷⁰⁾.

1.7.3. Demirkapı ve Sultançayırı Muharebeleri

Cephede Yunan kuvvetlerinin saldırıya geçtiği bir sırada, milli kuvvetlere karşı silahlı bir hareket başlatan asi Anzavur kuvvetlerini ⁽¹⁷¹⁾ karşılamak üzere, Balıkesir'deki askeri kuvvetler Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey ve Kuvayı Milliye birlikleri de Köprülülü Hamdi Bey kumandasında şehir dışına çıktılar ⁽¹⁷²⁾. Birliklere Kumanda eden Miralay Kâzım Bey, Demirkapı'ya yarım saat uzaklıktaki Kısıkkaya'da karargah kurdu ⁽¹⁷³⁾. Miralay, 15 Kasım günü saat 15.30'da Demirkapı sırtlarına geldi. Anzavur ise, kuvvetinin büyük bir kısmı ile Demirkapı'nın güney sırtlarını tuttu. Diğer bir bölüm kuvvetini de Kaymakam Rahmi Bey'e karşı Susıgırlık yönüne gönderdi. 15 Kasım günü ikindi vakti başlayan savaş 16 Kasım günü öğleye kadar devam etti. Savaş sonunda mağlup olan Anzavur, Susıgırlık'tan getirdiği top ve cephaneler ile birlikte 10 ölü ve 40 yaralı bırakıp kaçtı. Milli müfreze ise, 8 şehir ve 18 kadar da yaralı verdi ⁽¹⁷⁴⁾.

(168) 'Alemdâr 10 Teşrin-i Sani 1335 / 1919'i s. 4. Esir düşen subay ve askerler, Kasım ayı ortalarında serbest kaldılar. Bkz. BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 1792.

(169) Apak, a.g.e., s. 20.

(170) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 10 / 1-2; Belgeler, sıra nu. 30, 31.

(171) Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919 – 1922*, Ankara 1975, s. 111 – 12.

(172) *İzmir'e Doğru*, 20 Teşkin-i sani 1335, s. 2.

(173) Özer, a.g.e., s. 55.

(174) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 10, 10 / 1; Belgeler, sıra nu. 29, 30; *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, Ankara 1954, nu. 72, Belge nu. 1554; Apak, a.g.e., s. 20 – 21; Özalp, a.g.e., c. I, s. 67.

Öte yandan Kaymakam Rahmi Bey'in kumandası altında Kirmasti'ye gitmiş bulunan askeri birlik ise, aldığı emir üzerine buradan Susığırılık yoluyla Anzavur üzerine hareket etti. Bu birlik Susığırılık'ı geçtikten sonra, 16 Kasım günü Demirkapı'da çatışma olduğu sırada, Sultançayı'nda asilerin ateşine maruz kaldı. Çıkan çatışma da yenilen asiler, 10 'dan fazla ölü bırakıp kaçtılar⁽¹⁷⁵⁾.

Demirkapı ve Sultançayı'nda elde edilen başarılar; cephelerde, çevrede ve İstanbul'da etkili oldu. Kuvayı Milliye'ye katılmalar hızlanarak arttı. İstanbul'da milli kuvvetlere yardım fikri gelişti ve kuvvetlendi⁽¹⁷⁶⁾.

1.7.4. Anzavur'un Takip Edilmesi

Balıkesir Mutasarrıfı, 16 Kasım günü Balıklıdere'ye doğru kaçan Anzavur'a “hey'et-i mahsûsa” gönderdiğini Dahiliye Nezaret'i'ne bildirdi⁽¹⁷⁷⁾. Bu heyet, yerli ulema ve eşraftan oluşacak ve asiye gerekli talimat ve öğütlerde bulunacaktı⁽¹⁷⁸⁾. Nezaret de Anzavur'a nasihat heyeti yollamakla durumun düzeleceğini savunmaktaydı⁽¹⁷⁹⁾. 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey ise, hırsız ve katil sürüsünün başı olarak gördüğü Anzavur'a karşı kuvvet kullanılmasından yanaydı⁽¹⁸⁰⁾. Ona göre, Anzavur kuvvetleri eşkıyalık yapmak ve asayiş bozmak gibi sebeplerden ötürü imha edilmeliydi⁽¹⁸¹⁾.

16 Kasım'ı 17 Kasım'a bağlayan gece, Anzavur ve çetesi Susığırılık – Kirmasti istikametinde kaçmaya başladılar. Dere-i kebir köyü yakınlarında karşılarına çıkan bir müfreze ile müsademeye giriştiler. Bölgeyi çok iyi tanıyan Anzavur, atının vurulduğunu bu çatışmayı da kaybetmesine rağmen kurtulmayı başardı⁽¹⁸²⁾.

Demirkapı'dan sonra Anzavur'u takip eden kuvvetleri takviye için Biga'da Kara Hasan ile Bandırma'dan Yüzbaşı Rıza Bey hazırlandılar. Bu kimseler birlikleriyle beraber; Kaymakam Rahmi, Yüzbaşı Selim ve Dramalı Rıza Beylerin kuvvetleriyle birleşmeye memur edildiler⁽¹⁸³⁾.

(175) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12 / 1; Belgeler, sıra nu. 35.

(176) Özalp, a.g.e., c. I, s. 68.

(177) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 10 / 1; Belgeler, sıra nu. 30.

(178) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9 / 2; Belgeler, sıra nu. 27.

(179) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 9; Belgeler, sıra nu. 25.

(180) *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, Ankara 1954, nu. 72, Belge nu. 1554.

(181) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12 / 1; Belgeler, sıra nu. 35.

(182) Apak, a.g.e., s. 21.

(183) Özalp, a.g.e., c. I, s. 70.

Anzavur'un sebebiyet verdiği olaylar çevresindeki yerleşim merkezlerinde de etkili oldu. Mesela Biga'da Çerkezlik – Türklük çatışmasının çıkmasına ramak kalmıştı. Bunun önünü alabilmesi için gelişmelerden Biga Kuvayı Milliye Reisi'nin haberdar edilmesi istendi ⁽¹⁸⁴⁾.

Çetenin çoğunlukla Çerkezlerden meydana gelmesi sebebiyle Anzavur, Biga'nın Çerkez köylerinde saklanıyordu. Fırsat çıktığında Biga'ya saldırabileceği ihtimaline karşı, Biga Kuvayı Milliye Reisi, Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı'ndan 1000 kadar kimsenin silahlandırılması için silah ve cephane isteğinde bulundu ⁽¹⁸⁵⁾. Kendisi de köyleri dolaşarak 200 kişilik bir kuvvet topladı ⁽¹⁸⁶⁾.

Bu arada Anzavur'un çevresinde bulunup da aldatılmış olduklarını fark eden bazı Çerkez reislerinin onun maiyetinden ayrıldıkları görüldü ⁽¹⁸⁷⁾. Ancak Anzavur'un yanında kalanlar da mevcuttu. Bunlardan biri olan Çerkez Canbulad, Balya köylerinde Anzavur lehinde propaganda yaptı ve daha sonra da yakalandı ⁽¹⁸⁸⁾. Yine Anzavur'un arkadaşlarından Kadir ve Nuri köyleri dolaşarak “tervic-i emelleri için kuvvet toplamağa” giriştiler. Bu durum karşısında Bandırma Kaymakamlığı, çete mensuplarının yağmacılık edecekleri, asayiş bozacakları ve itaatkâr halka rahatsızlık vereceklerini anlayınca, üzerlerine askeri kuvvet gönderilmesini Karesi Mutasarrıflığı ile Fırka Komutanlığı'ndan istedi ⁽¹⁸⁹⁾.

Uğradığı yenilgilerden ders almamış olduğu anlaşılan Anzavur, 20 Kasım civarında bu defa Bandırma çevresinde asayiş bozmaya yönelik hareketlere girişti. Bunun üzerine Sadâret, 61. Fırka Komutanlığı ile Karesi Mutasarrıflığı'nın işbirliği yaparak buna meydan vermemelerini emretti ⁽¹⁹⁰⁾.

Harbiye Nezareti de Anzavur'un faaliyetinde ısrar etmesinin hükümetin zayıflığını ortaya koyacağını ve bunun Yunanlılara yarayıp Balıkesir ile çevresine saldırımlarına yol açacağını Dahiliye Nezareti'ne bildirdi ⁽¹⁹¹⁾.

(184) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 13 / 1; Belgeler, sıra nu. 39.

(185) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 13, 13 / 1; Belgeler, sıra nu. 38, 39.

(186) *İzmir'e Doğru*, 2 Kanun-ı evvel 1335, s. 2.

(187) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 11; Belgeler, sıra nu. 32.

(188) *İzmir'e Doğru*, 28 Teşkin-i sani 1335, s. 2.

(189) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12 / 3; Belgeler, sıra nu. 37.

(190) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12 / 2; Belgeler, sıra nu. 36.

(191) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 14; Belgeler, sıra nu. 40.

1.7.5. Çerkez Ethem Bey'in Anzavur'un Takibine Katılması

Anzavur'u rakip ve tenkil etmekle Takip Kuvvetleri Komutanı olarak 174. Alay Kumandanı Kaymakam Rahmi Bey görevlendirilmişti. Onun yardımcılığına Hüseyin Rauf Bey'in ikna etmesi sonunda Çerkez Ethem Bey getirildi ⁽¹⁹²⁾. Ethem Bey, 150 kadar atlı ile 19 / 20 Kasım'da Balıkesir'e ve 21 Kasım günü de Susıgırlık'a geldi. Bunun üzerine asi Anzavur Gönen'e yöneldi. Buradaki Kuvayı Milliyecilerin asilere karşı aldıkları önlemler sonuçsuz kaldı. Bazı efrat Anzavur'a iltihak etti. Gücünü arttıran Anzavur, 22 Kasım günü 200 – 300 kadar süvari ile Gönen'i ele geçirdi ⁽¹⁹³⁾.

Anzavur ve adamlar Gönen'de tam bir terör havası ettirdiler. Gönen'deki hükümet konağı, telgrafhane, askeri depo ve belediye dairesi gibi resmi binalar, asiler tarafından işgal edildi. Mahkeme binasının kapıları kırılmak suretiyle adliye emanet odası, şer'ie dairesi ve mahkeme kalemine girildi. Buradaki belgeler perişan ve miri eşyalar yağma ve savcı da azil edilince mahkeme kapandı ⁽¹⁹⁴⁾. Eytam sandığından 3000 lira gaspedildi. Daireleri işgal edilen bütün memurlar dağıldı. Gönen Müdaafa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Esat Bey hapsedildi ⁽¹⁹⁵⁾. Kaymakam, Jandarma Kumandanı Mülâzım-ı evvel Ziya (Şahan) Efendi ve hükümete bağlı olan bazı memurlar tutuklandı ⁽¹⁹⁶⁾. Diğer bir kısmı ise işkenceye maruz kaldı. İşkence ve darba maruz kalanlar arasında itaatkâr halk da vardı. Gönenli Ali Hoca işkenceden dolayı öldü. Belediye Reisi Tevfik Efendi, saldırıya uğrayacağını anlayınca kaçarak kendini kurtardı. Taraftarlarını çoğaltmak istedikleri anlaşılan asiler, hapisanedeki mahkumları salıverince, Gönen'deki kargaşa daha da arttı. Çetenin mevcudunu arttıran Anzavur, bir kısım manifatura mağazaları ile dükkanları yağmalattı ve belediyenin 3000 lirasına el koydu. Çete mensupları, geceleri ev ev dolaşarak halktan para, mecevherat ve kıymetli eşyalar topladılar.

(192) Güven, a.g.e., s. 39. "Bu hilafet ordularının önde gelen başkanlarından biri de, İzmir'in kuzeyindeki bölgede faaliyet gösteren Çerkez asıllı, okuması yazması olmayan Anzavur adında bir hayduttu. Koyu bir müslüman olan Anzavur, Peygamber'in bayrağı altında, koynunda Kur'an-ı eksik etmeden savaşır ve kendisi gibi müslüman olan düşmanlarını diri diri incir ağaçlarına asmaktan çekinmezdi. İstanbul Hükümetinden bol bol yardım görüyordu. Mustafa Kemal, Anzavur'a karşı, kendisiyle aynı ırktan, ama daha genç, daha kafalı olan ve biraz da okuması yazması bulunan Çerkez Ethem'i ileri sürdü. Ethem Anzavur'a baskın çıktı." Bkz. Lord Kinross, Atatürk. *Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, çev. Ayhan Tezel, İstanbul 1978, s. 349.

(193) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 24; Belgeler, sıra nu. 58; Apak, a.g.e., s. 21; Özer, a.g.e., s. 62.

(194) Mahkeme 2 Aralık 1919 günü yeniden açıldı. Bk. BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 24; Belgeler, sıra nu. 58.

(195) Özer, a.g.e., s. 101.

(196) Anzavur'un Jandarma Kumandanı Mülâzım-ı evvel Ziya Efendi'yi tutuklatırken "Sen benim Kuvayı Muhammediye fırkası evlatlarına silah atarsın, sen padişahımızın fermanı olmadan asker toplarsın. Sen Con Türksün, sen hainsin..." diyerek suçladığına dair bkz. *Özel*, a.g.e., s. 63.

Kasabadaki teşkilatlarını güçlendirmek ve yaymak için Gönen'e giriş ve çıkışı yasakladılar. Halkı Padişah'a bağlılık telgrafı çektirmeye zorladılar ve sonra da telgrafla haberleşmeyi engellediler ⁽¹⁹⁷⁾.

Hareketine son vermesi için Anzavur'a telgraf ile yapılan öğütler yarar sağlamadı. Tam tersine Gönen'den çektiği telgraflarla Yusuf İzzet Paşa ile Çerkez Ethem'e tehditler yağdırdı ⁽¹⁹⁸⁾. Birliklerine "Kuvve-i Muhammediye" adını vermekle dini istismara yöneldi. Nitekim Bandırma Kaymakamı'na çektiği bir telgrafta "Yakında bir Kuvve-i Muhammedi ile Bandırma'ya gireceğini" haber verdi ⁽¹⁹⁹⁾. Bunun üzerine Balıkesir'deki 61. Fırka ile Bandırma'daki 14. Kolordu Kumandanlıklarına gerekli tedbirleri almaları bildirildi ⁽²⁰⁰⁾. Asi kuvvetler üzerine Bandırma'dan bir piyade müfrezesi gönderildi. Çevredeki Kavak, Paşa Çiftliği, Köteyli ve Alaettin köylerinden de gençler toplandı ⁽²⁰¹⁾. Bu kuvvetler, Anzavur'un terk ettiği Gönen'e hakim oldular.

Çerkez Ethem Bey, Kuvayı Seyyare diye bilinen kuvvetleri ile 24 Kasım günü Susıgırlık'tan ayrılıp Anzavur'un bulunduğu Gönen istikametinde yola çıktı. 25 Kasım sabahı Gönen'e geldiğinde onun burayı terk etmiş olduğunu gördü. Çatışmaya girmekten çekinen Anzavur, önce Bayramiç köyüne ardından da Saraçlar köyüne çekildi. Çerkez Ethem'in ısrarlı takibi sonunda 26 Kasım günü Saraçlar'daki muharebeye girmek zorunda kaldı. Çatışmayı kaybettikten ve 10 kadar ölü verdikten sonra kaçtı ⁽²⁰²⁾.

Takip Kuvvetleri Komutanı Kaymakam Rahmi Bey ile yardımcısı Çerkez Ethem Bey arasında, Anzavur'un takibi konusunda, planlı bir işbirliği kurulamadı. Bu, asilerin lehine bir durumdu. Nitekim 27 Kasım günü, Yarbay Rahmi Bey, maiyetindeki 24 subay ve 390 er ile Gönen'e gitmek için Aksakal'dan Sığırcı'ya geldiğinde, karşılarına çıkan 50 kadar atlıyı önce Kuvayı Seyyare mensubu zannetti. Kaçmaları üzerine atlıların asi kuvvetleri olduğu anlaşıldı. Ancak Kaymakam Rahmi Bey, buradan Karacabey'e kaçan asileri her nedense takip etmedi. Diğer yandan Çerkez Ethem Bey, takip hareketini tek başına sürdürdü. Bunun üzerine Anzavur, Karacabey'den Kirmasti'ye doğru yola çıktı. Kirmasti'deki askeri birlik ile halkın kendisine karşı savunma tertibatı olmalarından ötürü buranın 12 km doğusunda bulunan Söğütalanı köyüne gitti ⁽²⁰³⁾.

(197) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 15, 16, 16 / 2, 24; Belgeler, sıra nu. 7, 41, 42, 44, 58; *İzmir'e Doğru*, 2 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; 18 Kanun-ı evvel 1335, s. 1; Özer, a.g.e., s. 63, 64, 72 – 73, 101.

(198) Apak, a.g.e., s. 21.

(199) GKA. K. 186, D. 26 – 94, F. 90.

(200) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 15; Belgeler, sıra nu. 41.

(201) Özer, a.g.e., s. 67 – 68.

(202) Apak, a.g.e., s. 21.

(203) Apak, a.g.e., sç 21 – 22.

Anzavur takip edilirken, isyanla ilgili gelişmeler bölgede, İstanbul'da ve yakın livalarda merakla izleniyordu. Nitekim 27 Kasım günü, Uşak'taki Hey'et-i Merkeziye'den Balıkesir'e çekilen bir telgrafta, bu asinin tahbik edilmesi istenmekteydi ⁽²⁰⁴⁾. Ardından da 29 Kasım günü Balıkesir'de büyük bir miting düzenlendi ⁽²⁰⁵⁾.

Anzavur'a gelince o, Gönen ve Manyas taraflarından topladığı kuvvetler ile Biga kazasındaki Çerkezleri de yanına alarak, Biga'ya saldırıp Kara Hasan çetesini vurmaya planlıyordu ⁽²⁰⁶⁾. Ancak harekete geçmeden önce, bir mektup yazarak onu kendi tarafına çekmeyi denedi. Kara Hasan'a gönderdiği 30 Kasım tarihli mektubunda, milli kuvvetleri eşkıya olarak tanımlarken “bu mel'unların cebren topladıkları masum askercikleri”n köylerine gönderilmesini, jandarma subaylarının öldürülmesini ve hükümetin Kuvay-ı Milliye'ye bırakılmamasını istemekteydi ⁽²⁰⁷⁾. Ancak mektubuna olumlu bir cevap alamadı.

Öte yandan Kaymakam Rahmi Bey ve Çerkez Ethem kuvvetleri, Anzavur'a karşı bu defa planlı bir hareketin hazırlıklarını yapmaktaydılar. 30 Kasım günü bu kuvvetler, Kirmasti'nin doğusundaki Söğütalanı köyünü kuşatıp Anzavur'un işini bitirmek istediler. Bütün hayvanlarını köyde bırakan Anzavur, kuşatmayı yarararak kaçmasını bildi. Ama sürdürülen sıkı takipler sonunda, çetesinden birkaç kişi yaralı olarak yakalandı. Kendisi ise, 2 / 3 Aralık'ta, yanında 6 – 7 kişi olduğu halde Sultançayı'na geldi ⁽²⁰⁸⁾.

İsyancılar, Anzavur yanı sıra oğlu Kadri'nin etrafında değişik yerlerde faaliyet gösteriyorlardı. Bu arada kendilerine eşkiyalık maksadıyla katılanlar da oldu. Diğer taraftan 14. Kolordu Kumandanı, yeniden Anzavur yanlısı kuvvetlerin eline geçen Gönen'in kurtarılması için, Biga Kuvay-ı Milliyesi'nden birkaç yüz silahlı efradın kaza sınırına gönderilmesini istedi. Biga Kuvayı Milliyesi'de derhal asker toplamaya girişti. 2 Aralık civarında Bayramiç köyü tarafındaki asileri yenilgiye uğratan birliklere katılmak için Biga kuvvetleri kaza hududunda toplandı. Gönen ve çevresi asilerden kurtarıldı.

(204) İlhan Tekeli – Selim İlkin, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara 1989, s. 410.

(205) Mücteba İlgürel, “Akbaş Cephaneliği Baskını”, *Tarih Dergisi*, İstanbul 1985, nu. 33 (1982), s. 273.

(206) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 18; Belgeler, sıra nu. 46.

(207) (Atatürk), a.e., c. III, s. 1648 – 1653; Göngör, a.g.e., c. I, s. 92 – 94. Anzavur bu mektubunda, 30 Kasım tarihine kadar bölgede 700 askeri terhis ettiğini belirtmiştir.

(208) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 19 / 1, 21, 22 / 1; Belgeler, sıra nu. 48, 50, 55; Apak, a.g.e. s. 22.

Bu tarihe kadar yapılan bütün çatışmalarda 120 ölü ve çok sayıda yaralı veren Anzavur çetesi de dağıldı. Asi liderinin kaçmaması için sahillerin gözetim altına alınması kararlaştırıldı ⁽²⁰⁹⁾.

6 Aralık günü Anzavur'un bu defa 60 kadar adamıyla Gönen'in sızı köyü civarında bulunduğu haber alındı. Müftü Ahmet Hamdi (Erdem) Efendi, Miralay Kâzım Bey'in teklifi üzerine Gönen'deki nizamiye ve Kuvayı Milliye kuvvetlerini derhal asiler üzerine gönderdi ⁽²¹⁰⁾. Suphi ve Kara Hasan adındaki eski eşkiyanın kumandasındaki 80 kişilik milli kuvvet, Anzavur aleyhinde hareket edeceği yerde geçmişteki bazı olayların intikamını almak için Çerkez çiftlik ve köylerini yağmaladı. Yağmacılar, Bezirci köyü yakınında Darıcalı Çerkez Hasan'dan ve şaki Şah İsmail'in hanımının çiftliğinden at gaspettiler. Araya giren askerî ve mülkî âmirlerle rağmen çaldıklarını sahiplerine geri vermediler. Bunun üzerine Çerkezler galeyana gelerek Suphi ve Kara Hasan kuvvetleriyle musademeye giriştiler. Gönen'den Anzavur'a karşı gönderilmiş olan kuvvet de, Kara Hasan çetesiyle birleşip çatışmaya katıldı. Gönen hükümeti, kolordu ve Çerkez reisleri arasında yapılan çeşitli görüşmelere rağmen çatışmalar önlenemedi. Böylece mesele, Türklük – Çerkezlik problemi haline dönüştü ⁽²¹¹⁾.

7 Aralık günü Gönen'de Yortan civarında, milli kuvvetlerle Anzavur'un yandaşları arasında meydana gelen çatışma, altı yedi saat kadar devam etti. Asilerim mağlup olduğu ve 40 kadar ölü ile çok sayıda yaralı bıraktıkları çatışmalarda ⁽²¹²⁾, Gönen nizamiye müfrezesinden yalnız bir asker yaralandı. Galip kuvvetler, Yortan ve Ayvalıdere köylerine girdiler. Çerkez Ethem Bey'in hatalı bir kararı, Anzavur'un takip edilmekten ve yakalanmaktan kurtardı. Çünkü Balya – Bayramiç – Saraçlar üzerinden Gönen'e gelmiş olan Çerkez Ethem Bey, verdiği bir emirle Gönen nizamiye müfrezesinin geri çekilmesini istemişti ⁽²¹³⁾.

(209) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 17, 20; Belgeler, sıra nu. 45, 49; *İzmir'e Doğru*, 7 Kanun-i evvel 1335, s. 2. "Aralık ayı başlarında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Murahhasları Biga'da Hey'et-i Temsiliye kurarak Anzavur'a karşı tertibat alınmasını kolaylaştırdıklarına ve ilk tedbir olarak da 1310 – 1313 doğumluların Kuvayı Milliye namına asker olmalarına karar verdiklerine" dair bk. BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 2025.

(210) Güven, a.g.e., s. 28.

(211) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: [2, 3, 5], 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne çekilen 7 / 8 Kanun-i evvel sene [13]35 tarihli telgrafnemenin sureti, 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne çekilen 17 Teşkin-i sani sene [1] 335 tarihli telgrafneme'nin sureti, Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e sunulan 5 Kanun-ı evvel sene [1] 335 tarihli tezkire; Belgeler, sıra nu. 65, 68; Özer, a.g.e., s. 68.

(212) *İzmir'e Doğru*, 11 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; 20 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; Özer, a.g.e., s. 69.

(213) BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [6]; 14. Kolordu Komutanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne çekilen 8 Kanun-ı evvel sene [13] 35 tarihli telgrafın sureti; Belgeler, sıra nu. 69; Özer, a.g.e., s. 69, 70.

Aynı günlerde Türklük – Çerkezlik meselesinin önünü almak ve Manyas'taki Çerkezlere nasihat etmek için Babıali tarafından görevlendirilmiş olan Çerkez asıllı Ahmet Fevzi Paşa Balıkesir'e geldi. 8 Aralık günü Türklük – Çerkezlik meselesine son vermek için bir miktar nizamiye kuvveti ve cephanenin Gönen'e gönderilmesi kararlaştırıldı ⁽²¹⁴⁾.

Diğer yandan 14 Aralık günü, Dahiliye Nazırı Damat Mehmet Şerif Paşa ise, Gönen ve çevresindeki Türklük – Çerkezlik meselesinin pek ileri dereceye varmasında mahalli kumandanın suçu bulunduğunu öne sürmekteydi. Nazır ayrıca, kumandanın değiştirilmesini ve Suphi ile Kara Hasan çetelerinin dağıtılmasını istemekteydi. Karesi Mutasarrıf Vekili'ne de nasihat yazılmasını öne sürmekteydi ⁽²¹⁵⁾.

Bu arada Harbiye Nezareti, verilen emirlere uymayan Suphi ve Kara Hasan çeteleri gibi kuvvetlerin dağıtılmasını ve hükümetin kudreti ile tarafsızlığın halka gösterilmesini 14. Kolordu'dan istedi ⁽²¹⁶⁾. Buna uygun olarak, 17 Aralık günü Biga Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Kara Hasan'dan vazifesi olmayan işlere karışmamasını bildirdi ⁽²¹⁷⁾.

24 Aralık günü Karesi Mutasarrıflığı'nın Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği bir yazıya göre, Gönen taraflarında toplanmış olan silahlı kişiler, Mirliya Ahmet Fevzi Paşa tarafından kendilerine nasihat edilerek dağıtılmışlardır. Anzavur'un yanında yedi sekiz kişi kalmıştır. Bunlardan yakalanan üçünün ifadesine göre Anzavur beş kişiyle Yunanlılara katılmak üzere Balıkesir tarafına kaçmıştır. Bunun önlenmesi için, İvrindi, Soma ve Akhisar mıntukaları kumandanlıklarına 61. Fırka Kumandanlığı tarafından emirler verilmiş ve livada gerekli tedbirler alınmıştır ⁽²¹⁸⁾.

Bu arada Anzavur dört kişiyle Susıgırlık'ta görüldü ve ardından 25 Aralık günü beraberindeki 25 kişiyle Manyas'tan geçtiği öğrenildi. Tenkili hususunda fırka ve kolordu gerekli önlemleri aldı.

(214) BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [6]; 14. Kolordu Komutanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne çekilen 8 Kanun-ı evvel sene [13] 35 tarihli şifreli telgrafnamenin sureti; Belgeler, sıra nu. 69.

(215) BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [4]; Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e sunulan 14 Kanun-ı evvel sene [1] 335 tarihli tezkire; Belgeler, sıra nu. 67.

(216) BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [7]; Harbiye Nezareti'nden 14. Kolordu Kumandanlığı'na yazılan şifreli sureti; Belgeler, sıra nu. 70.

(217) GKA., K. 2482, D. 87 – 8, F. 15.

(218) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 25, 25 / 1; Belgeler, sıra nu. 59, 60.

Anzavur'un avenesinden Davut çetesinin ise Kepsut nahiyesinin Bektaşlar köyünden geçerek Kirmasti'nin Soğucak köyüne doğru gittiği haber alındı. Firarinin takibi için Hudevendigar Vilayeti'ne gerekli emirler gönderildi ⁽²¹⁹⁾.

1 Ocak 1920 civarında Kaymakam Rahmi Bey'e mağlup olan Anzavur'un oğlu Kadri ve Şah İsmail Kazaklar istikametinde kaçtılar ⁽²²⁰⁾. Anzavur ise bu sıralarda 6 adamıyla Kapıdağ'a yerleşti ve buradaki Rumlarla kuvvetlerinin mevcudu 50 kişiyi geçti ⁽²²¹⁾. Ocak ayının ilk haftasında kendisine talimat vermek isteyen Damat Ferit Paşa'nın daveti üzerine İstanbul'a gitti ⁽²²²⁾. Ancak milli kuvvetler tarafından Ocak ayı sonlarına kadar sürdürülen sıkı takipler ile, etrafa dağılan adamlarının ölü veya diri olarak gele geçirilmesine ⁽²²³⁾ ve bunların gasp ettiği silah, hayvan ve eşyaların geri alınmasına ⁽²²⁴⁾ çalışıldı.

Son önemli çatışmanın 1 Ocak 1920'de vuku bulduğu göz önünde tutulursa, Anzavur'un ilk ayaklanması bu tarihte son bulmuştur denilebilir. İsyanda takip kuvvetleri görevlerini başarıyla tamamlayınca, sıra adli mercilerin vazifelerini yapmalarına geldi. Nitekim 26 Ocak günü, Anzavur'un sebebiyet verdiği olayları ele almak üzere, Bandırma'da bir örfi idare mahkemesi kurulması konusu gündemde idi ⁽²²⁵⁾.

1.7.6. Babiâlî ,Askerî ve Mülkî Erkânın Tavırları

Birinci Anzavur ayaklanması sırasında Sadrazam Ali Rıza Paşa hükümeti işbaşında bulunuyordu (2 Ekim 1919 – 3 Mart 1920). Mustafa Kemal Paşa'nın görüşlerine uygun bir biçimde sadrazamın, Kuvay-ı Milliye'yi tanınması ve Amasya mülakatını gerçekleştirmesi (20 – 22 Ekim 1919) milli mücadelenin en önemli gelişmeleri arasında yer alır. Sadrazamın Anzavur'u destekler bir uygulaması görülmedi. Tam aksine, asi lidere karşı askeri ve mülki erkanın işbirliğinin sağlanmasına önem verdi ⁽²²⁶⁾.

(219) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 26; Belgeler, sıra nu. 61.

(220) GKA., K. 2482, D. 88 – 6, F. 5.

(221) GKA., K. 2482, D. 88 – 6, F. 6. "Bu Rum Çetesi, isyan sürecinde milli kuvvetler Anzavur ile uğraşırken, Bandırma – Erdek arasında siyasi amaca yönelik hareketlerini arttırıyordu." Bk. *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Ankara 1954, nu. 38, Vesika nu. 924.

(222) *İzmir'e Doğru*, 10 Kanun-ı sani 1336, s. 2.

(223) GKA., K. 188, D. 29 – 98, F. 19; K. 2482, D. 88 – 6, F. 13; K. 2482, D. 88 – 6, F. 17.

(224) GKA., K. 2482, D. 88 – 6, F. 30; K. 2482, D. 88 – 6, F. 48.

(225) GKA., K. 189, D. 30 – 301, F. 111.

(226) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12 / 2; Belgeler, sıra nu. 36.

Anzavur'un ayaklanmasına rağmen Balıkesir ve çevresindeki mebus seçimlerini yaptırdı ⁽²²⁷⁾. Bunu müteakip 12 Ocak 1920 günü Meclis-i Mebusan'ın açılmasını sağladı.

Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın selefi ve aynı zamanda Padişah'ın da eniştesi olan Damat Ferit Paşa; hükümeti düşürmek, sadareti yeniden ele geçirmek ve meclisin toplanmasını engellemek için, İstanbul'da Askeri Nigehban ve Türkiye'de İngiliz Muhibleri Cemiyeti ile işbirliğine girdi ve kabinesinde vazife görmüş eski nazırlarla toplantılar yaptı. Taşrada ise, Bozkır isyanının elebaşısı Zeynelabidin Efendi ve Anzavur ile benzerlerini Kuvayı Milliye aleyhine kışkırttı ve destekledi. Bu kimselerle başkentte görüşmeler yapmayı da ihmal etmedi ⁽²²⁸⁾. Bir kısım belgelerde ve basında Anzavur'un İstanbul'daki bazı mahfillerden yardım ve talimat aldığına işaret edilmektedir ⁽²²⁹⁾. Şüphesiz bu mehafil, Damat Ferit Paşa ve yakın çevresidir. Paşanın asi ile görüşmesi ve onu desteklemesi, bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu ilişki ve destek, daha sonraki ayaklanma döneminde de görülecektir ⁽²³⁰⁾.

Padişah VI. Mehmet Vahdettin tarafından kabineye sokulan Dahiliye Nazırı Damat Mehmet Şerif Paşa'nın ⁽²³¹⁾ ayaklanmaya ve ele başısına yaklaşımı Sadrazam Ali Rıza Paşa'dan farklı oldu. Kuvayı Milliye'ye karşı olumsuz davranışlardan dolayı Mustafa Kemal Paşa'nın da şikayetçi olduğu Dahiliye Nazırı ⁽²³²⁾, Anzavur üzerine kuvvet gönderilmesine muhalifti. Nazır, asinin nasihat yoluyla yatıştırılmasına taraftardı ve ona karşı askeri kuvvet kullanarak isyanın bastırılmasında ehemmiyetli bir rol oynamış olan Miralay Kâzım Bey'in de değiştirilmesinden yanaydı ⁽²³³⁾.

(227) "Karesi'de yapılan bu seçimler sonunda Orhan Şemsettin, Fuat, Erdekli Rasim ve Hacim Beyler ile Abdülaziz Mecdi mebus seçilmiştir." Bk. *Vakit*, 9 Teşrin-i sani 1335 / 1919, s. 1.

(228) *İzmir'e Doğru*, 3 Kanun-ı sani 1336, s. 2.

(229) BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [2]; 14. *Kolordu Komutanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne* çekilen 17 Teşrin-i sani [1] 335 tarihli telgrafnamenin sureti; Belgeler, sıra nu. 65; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 11, Vesika nu. 272; *İzmir'e Doğru*, 4 Kanun-ı evvel 1335, s. 2.

(230) Arnalod J. Toynbee. *The Western Question in Greece nad Turkey*, London 1922, s. 183 – 84.

(231) Çarıklı, a.g.e., s. 80.

(232) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 212.

(233) BOA., BEO., nu. 345.286, lef: [4]; Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e sunduğu 14 Kanun-ı evvel sene [1] 335 tarihli tezkiresi; Belgeler, sıra nu. 67.

Görüldüğü üzere biri VI. Mehmet Vahdettin'in eniştesi olan Osmanlı sarayının iki damadının da Kuvayı Milliye'ye karşı ve asi Anzavurâ yakın birer politika izlemeleri, Padişah'ın tutumunun anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Asinin bölgedeki faaliyetlerini Dahiliye Nazırı Mehmet Şerif Paşa vasıtasıyla saraya duyurması bazı ipuçları vermektedir. Ayrıca Anzavur'un padişah adına hareket ettiğini ileri sürmesine rağmen, VI. Mehmet Vahdettin'in bunu tekzip etmemesi asiye ve ele başısına karşı olmadığını göstermektedir. Bu durum sarayın ayaklanma karşısındaki tutumunu daha açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Nitekim Sultanın ikinci Anzavur isyanında asiye paşalık vermesi ⁽²³⁴⁾ ile, onun bu konudaki tutumu daha da berraklık ve kesinlik kazanacaktır.

Babıali'de Kuvayı Milliye'ye en sıcak bakan ve yardım eden makam Harbiye Nezareti idi. Burası aynı tarihlerde, Kuvayı Milliye'ye elbise, techizat, ilaç vs. yardımı yapılmasından yanaydı ⁽²³⁵⁾. Harbiye Nazırı olan ve aynı zamanda "Hey'et-i Temsiliye'nin bir Murahhası" olduğunu savunan Mersinli Cemal Paşa ⁽²³⁶⁾, Dahiliye Nazırı'nın aksine, asiye daha kararlı bir biçimde karşı konulmasını istemiştir. Kuvayı Milliye'ye yardımdan yana olan ve asiye karşı direnmeyen ordu mensupları hakkında soruşturma açtıran Cemal Paşa, nezaretten ayrılacağı günlerde dahi, Balıkesir bölgesinde Anzavur'a karşı gerekli tedbirler almaya devam etmiştir ⁽²³⁷⁾.

Hükümetin isyan bölgesine gönderdiği iki askeri müfettişten biri, Çerkez asıllı olan eski İstanbul Muhafızı Ahmet Fevzi Paşa'dır. 4 Aralık günü Heyet-i Nasiha Reisi olarak Balıkesir'e gelen paşa, Manyas ve Gönen tarafına gitti. Halkı yatıştırıcı konuşmalar yaptı. Askeri ve milli kuvvetler tarafından tutuklanmış olan asileri serbest bıraktırdı. Bu son durumu, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Kuvayı Milliye'nin önde gelenleri ve onu destekleyen halk ile basın hoş karşılamadı ⁽²³⁸⁾.

(234) Çarıklı, a.g.e., s. 14.

(235) GKA., K. 2481, D. 85 – 6, F. 9; *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, nu. 38, Vesika nu. 921, 922.

(236) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 169.

(237) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 226 – 27.

(238) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 25/1; nu. 345.286, lef [6], 14. *Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne* çekilen 8 Kanun-ı evvel sene [13]35 tarihli telgrafnemenin sureti, nu. 345.500, lef: [1, 2], Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e sunduğu 22 Kanun-ı evvel sene [1] 335 tarihli tezkire ve Mülkiye Müfettişi Yusuf Ziya Bey'in Dahiliye Nezareti'ne çektiği 17 Kanun-ı evvel sene [13]35 tarihli telgrafnemenin sureti; Belgeler, sıra nu. 60, 69, 72, 73; Mustafa Kemal, a.g.e., s. 260; *İzmir'e Doğru*, 7 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; 18 Kanun-ı evvel 1335, s. 1; 20 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; 27 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; 27 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; Bayar, a.g.e., c. VII., s. 2291; Özalp, a.g.e., c. I, s. 70 – 71.

Bölgeye giden bir diğer Çerkez asıllı müfettiş ise, Heyet-i Teftişye Reisi Birinci Ferik Hurşit Paşa'dır. Paşa, Bandırma ve Balıkesir'de araştırma ve soruşturma yaptıktan sonra 17 Aralık 1919 günü liva merkezinde toplanan halkla bir konuşma yaptı. Konuşmasında “Hükümete karşı silah istimaline cür’et edilmiştir. Ve İstanbul’da ba’zı zevata istinad ederek ahalinin ba’zı kısımları igfal edilmiş ve hareket-ı “isyâniyeye ibradar edilmiştir.” diyerek Anzavur’un hareketini ayaklanma olarak nitelendirmiştir ⁽²³⁹⁾. Babıali’ye bildirdiği görüşleri de Anzavur’un suçlu olduğu ve mutasarrıfın değiştirilmesi gerektiği biçimindedir ⁽²⁴⁰⁾.

Anzavur ve ayaklanmasına karşı mahalli yöneticilerin yaklaşımı Babıali’den farksız gibidir. Karesi livasındaki askeri erkân ile İstanbul’daki Harbiye Nazırı Cemal Paşa’nın olaya bakış biçimleri hemen hemen aynıdır. Livadaki mülki yöneticileri ile de Dahiliye Nazırı’nın yaklaşımları birbirine benzemektedir.

Karesi Livası Mutasarrıf Ali Rıza Bey, Dahiliye Nazırı gibi düşünüyordu. Anzavur olayını kuvvet kullanarak değil de nasihat yoluyla çözümlmek istiyordu. Buna paralel olarak asi ile görüşmesi ve yazışmalarında ona saygılı ifadeler kullanması askeri erkanın ve yerli basının tepkisini çekmişti.

Ayaklanma ile ilgili olarak Susıgırlık Nahiyesi Müdürü Hüseyin Efendi’yi ihmal etmemek gerekir. Bu zat, işlediği suçlara rağmen Anzavur lehine yazdığı raporlarla etkili olmaya çalıştı ⁽²⁴¹⁾. Hüseyin Efendi’nin Anzavur olayına karıştığı hükümetçe belli olmasa da, Balıkesir Kuvay-ı Milliye Hey’et-i Merkeziyesi, onu değiştirip yerine kendi adamı olan Teshin Efendi’yi getirmek için uğraştı ⁽²⁴²⁾.

Damat Ferit Paşa kabinesinin toplanmasını men’ ettiği Temmuz ayı sonundaki toplantıyı engellememiş olan askeri idarecilerden 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey, mülki yöneticilerin aksine Anzavur’un ortadan kaldırılmasını savundu ⁽²⁴³⁾.

(239) BOA., BEO., GGD., nu. 86, sıra nu. 2054, 2066, 2097; *İzmir’e Doğru*, 18 Kanun-ı evvel 1335, s. 1, 2; 20 Kanun-ı evvel 1335, s. 2.

(240) BOA., BEO., nu. 345.500, lef: [1]; *Dahiliye Nezareti’nden Sadaret’e* sunduğu 22 Kanun-ı evvel sene [1] 335 tarihli tezkire; Belgeler, sıra nu. 72.

(241) Özalp, a.g.e., s.160.

(242) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 12 / 2; Belgeler, sıra nu. 36.

(243) “4 Aralıkta Çerkezlere nasihat için İstanbul Muhafızı Ahmet Fevzi Paşa, Balıkesir’e gelmiş ve buradan Gönen’e gitmiştir. Kendi Manyaslılara sakinleştirici öğütlerde bulundu. Ancak onlar niyet ve fikirlerini değiştirmediler. Ahmet Fevzi Paşa geçmişi unutmayı tavsiye ediyor ve bu suretle nasihatın tesirli olabileceğini Yusuf İzzet Paşa’ya bildiriyordu. Biz ise hiçbir nasihatın kılıçtan daha tesirli olmayacağını iyice inanmıştık. Bu sebepten eşkiyaları takibe devam ettik. Fakat Anzavur Ahmed’i kaçırdık.” Bk. Özalp, a.g.e., c. I, s. 70 – 71.

Miralay ve 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, Kuvay-ı Milliye'nin yanında yer aldılar. Kuvay-ı Milliye'yi desteklemeyen mülki amirlerin değiştirilmesi hususunda etkili olmaya çalıştılar.

61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey, 28 Kasım günü Bandırma'daki 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'ya gönderdiği bir yazıda, Anzavur'un bu tarihe kadar gezdiği yerlerde Padişah adına "icrââte me'mûr olduğu"nu ve elinde ferman bulunduğunu duyurduğunu, hükümetin haklarına saldırdığını ve mahbusları tahliye ve masum halkın malını yağma ettiğini bildirdi. Bütün olanlara rağmen "mülki hükümetin", padişah adına hareket ettiğini öne süren Anzavur'u yakalamaktan kaçınmasını ve Susıgırlık hadisesinden sonra nasihatla yola getirmeye çalışmasını ve Gönen'e girdikten sonra dahi Balıkesir Mutasarrıfı Ali Rıza Bey'in asiyle "bendeniz, zat-ı aliniz" tabirleri ile haberleşmesini doğru bulmadığını açıkladı⁽²⁴⁴⁾.

Yusuf İzzet Paşa, Miralay Kâzım Bey'den gelen şifreyi aynen Harbiye Nezareti'ne gönderdi. Paşa, Fırka Kumandanı'nın görüşlerine katıldığını, Mutasarrıf Ali Rıza Bey'in hareketlerini benimsemediğini, onun kolordu mıntkasında çalışmasının milli harekete zarar vereceğini ve yerine "müdafa'a-i vatan hususunda ilk 'azm-ı milliyi uyandırmış bulunan" eski mutasarrıf Hilmi Bey'in getirilmesini istediğini belirtti. Ayrıca Anzavur'un beyanları için Dahiliye Nezareti ve Balıkesir Mutasarrıflığı tarafından resmi bir tezkip neşredilmesinin önemini vurguladı⁽²⁴⁵⁾.

7 Aralık günü Harbiye Nazırı Cemal Paşa, 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan gelen raporı Sadaret'e sundu. Cemal Paşa, Padişah adına hareket ettiğini öne süren Anzavur'un ihanet içinde bulunduğunu ve onun faaliyetini destekleyici yönde İstanbul'da neşrolunan bir kısım gazetelerin yayın yapmasının halk arasında kötü etkiler yapacağını belirttikten başka mülki hükümetçe bu tür haber yaymanın tezkibini de istemiştir⁽²⁴⁶⁾.

Anzavur'un hedefi olan Kuvayı Milliyecilerin çoğu, Padişah ve Babiali'yi karşılarına almamaya özen gösterdiler⁽²⁴⁷⁾. Bölgelerindeki askeri erkan ile uyum içinde çalışmalarına karşılık zaman zaman sivil yöneticilerle anlaşmazlığa düştüler. Hatta bazen kendi aralarında dahi aynı durum görüldü.

(244) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 21 / 1, 23 / 1; Belgeler, sıra nu. 51, 57.

(245) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 23 / 1; Belgeler, sıra nu. 57.

(246) BOA., BEO., nu. 345.166, lef: 23; Belgeler, sıra nu. 56.

(247) *İzmir'e Doğru*, 18 Kanun-ı evvel 1335, s. 2; Çarıklı, a.g.e., s. 99 – 100.

Kuvay-ı Milliye'ye katılmış olan ve bölgede asayişsizliğe sebebiyet veren Kara Hasan çetesinin dağılması konusunda Dahiliye ve Harbiye Nezaretleri ile Karesi'deki Kuvay-ı Milliyeciler hemfikir idiler.

Milli mücadelenin önderi Mustafa Kemal Paşa ise, Anzavur hadisesini “ef’âli cürmiye”den addetmemesinden dolayı Babıali’den şikayetçi idi ⁽²⁴⁸⁾.

Damat Ferit Paşa'nın sadareti döneminde planlanmış olduğu anlaşılan Birinci Anzavur isyanı, Ekim ayında bir hazırlık devresi geçirdikten sonra Kasım ayında bütün şiddetiyle patlak verdi. Milli kuvvetlerin başarılı müdahaleleri ile ayaklanma bastırıldı. Asilerin direnci Aralık ayında iyice kırıldı. Etrafa saçılan ve saklanan çete mensuplarının takibi Ocak ayının sonuna kadar devam etti.

İngiltere ile Damat Ferit Paşa ve Sait Molla gibi kimselerin tahrik ve desteği ile ayaklanan Anzavur'un amacı mebus seçimlerini yaptırmamak ve Kuvay-ı Milliye'yi ortadan kaldırmaktı. Gayesine varmak için etnik unsur ile İslam dinini kullandı. Birliklerine “Kuvve-i Muhammedi” adını vermek suretiyle Kuvay-ı Milliyecileri İslâma karşı imiş gibi gösterdi. Onun bütün hainane faaliyetleri; din, vatan, millet ve bayrak için fedakârca çalışan ve çarpışan Kuvay-ı Milliyeciler ve askeri erkanın dayanışma ve çabaları karşısında yenilmeye mahkumdu. Nitekim de öyle oldu.

Çıkış sebeplerini de göz önünde bulundurarak, ayaklanmanın sonuçlarını maddeler halinde belirtmek mümkündür.

- 1- Askeri birlikleri ile Kuvay-ı Milliye'nin Anzavur isyanını bastırması, bölgede ve çevresinde büyük bir sevinç yarattı. Bu başarı; cephede, çevrede ve İstanbul'da Kuvay-ı Milliye'ye yardım fikrini benimseyenlerin ve buna katılanların sayısının giderek artmasında etkili oldu ⁽²⁴⁹⁾.
- 2- Sabık sadrazam Damat Ferit Paşa, milletvekili seçimlerinin yapılmasını ve meclisin açılmasını engelleyemediği gibi iktidarı da ele geçiremezdi. Meclis-i Mebusan'ın açılması ve milli mücadeleye yön verecek bir belge olan Misak-ı Milli hazırlandı.

(248) Mustafa Kemal, a.g.e., s. 175; Kansu, a.g.e., c. II, s. 451 – 52.

(249) “Yüzellilikler listesinde Birinci Anzavur İsyanı'nı destekleyen Sait Molla, Kiraz Hamdi Paşa, Refi Cevat (Ulunay) ve asi Şah İsmail'in Hademe-i Hassa Kumandanı Miralay Zeki gibi kimseler vardı. Aynı listenin sonunda yer alan Susurluk, Manyas ve Gönen yöresinden yirmidokuz kişiden bir kısmının 1919 yılındaki Anzavur ayaklanması ile ilgili olmalıdır.” Bkz. İlhami Soysal. *150'likler Kimdiler, Ne Yaptılar, Ne Oldular?*, İstanbul 1988, s. 25, 29, 30, 32.

- 3- İngilizler, Biga ve çevresinde Kuvayı Milliye'ye karşı bir tampon bölge oluşturmayı başaramadılar.
- 4- İsyan, Yunanlılara karşı milli direnişi bir ölçüde zayıflattığı gibi Batı Anadolu Cephesi'nin geç kurulmasına ve Yunan ilerlemesinin de gecikmeli olarak durdurulmasına yol açtı.
- 5- Çerkez Ethem Bey ile birliklerini teşkil eden Kuvay-ı Seyyare'nin Kuvay-ı Milliye'ye karşı çıkan ayaklanmaları bastırmak hususundaki rolü ve önemi anlaşılmaya başlandı.
- 6- Birinci Anzavur isyanının bir özelliği, hem Kuvay-ı Milliye'nin ve hem de Babıali'nin isteği hilafına patlak vermesidir.
- 7- Sözkonusu ayaklanmanın bir başka özelliği, Çerkez asıllı asiye karşı, hem Babıali'nin hem de Kuvay-ı Milliyecilerin Çerkez kökenli kimseleri devreye sokmalarıdır. İstanbul Hükümeti Hurşit ve Ahmet Fevzi Paşaları, diğerleri ise Yusuf İzzet Paşa ve Çerkez Ethem Bey gibi kimseleri bölgede görevlendirdiler.
- 8- İstiklal Harbi sonunda, asilerin bazıları Yüzellilikler'e dahil edildi ⁽²⁵⁰⁾.
- 9- Anzavur isyanı ile dilimize "Aznavurluk" deyimini girmiştir. Şöyle ki, Ege'deki zeybekler "Anzavur'un mahiyetini yakinen öğrendikleri için Kuvay-ı Milliye'ye muhâlif işlere Aznavurluk" demeye başlamışlardı ⁽²⁵¹⁾.

(250) Bayar, a.g.e., c. VIII, s. 2445. "Bu zeybekler sonradan Anzavur'un ikinci isyanının bastırılmasına katılmışlardır."

Bkz. Bayar, a.g.e., c. VIII, s. 2460.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ANZAVUR'UN İKİNCİ AYAKLANMASINDA CEMİYET-İ AHMEDİYE

2.1. Cemiyet-i Ahmediye

İstiklal Harbi içinde zararlı ya da milli mücadeleye karşı olarak bilinen derneklerden biri de Cemiyet-i Ahmediye'dir. Mevcut yayınlara ve şimdiye kadar görülebilen belgelere göre Ahmet Anzavur'a ait olan Cemiyet-i Ahmediye, Kuvây-ı Milliye'yi dağıtmak amacıyla Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Nigehbân Cemiyet-i Askeriyesi ve gizli kuruluş olan Kızıl Hançerliler'in ittifakı sonucu meydana getirildiği öne sürülen bir dernektir.

Bu cemiyet ile ilgili olarak şimdiye kadar tespit edilebilen en eski belge 26 – 27 Şubat 1336 / 1920 tarihli dir. En yeni belge ise 7 mart 1336 / 1920 tarihini taşımaktadır. Cemiyet-i Ahmediye hakkındaki bilgilerin temelinde İsa ve Cengiz kod adlarıyla İstanbul'daki Kuvây-ı Milliyeci iki kişinin Ankara'ya, Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya verdikleri raporlar vardır.

İsa kod isimli Kuvây-ı Milliyeci, Kurmay Albay Şevket Galatalı'dır. Cengiz kod adlı Kuvây-ı Milliyeci ise, 1872'de Yemen'de doğmuş ve 1931'de İstanbul'da ölmüş olan Kara Vâsıf'tır. Kurmay subay ve İttihat ve Terakki mensubu olan Kara Vâsıf, I. Dünya Harbi'nin mağlubiyetle son bulması üzerine, İstanbul'daki ilk gizli milli direniş derneği olan Karakol Cemiyeti'nin önde gelen kurucularındandır ⁽²⁵¹⁾.

Karakol Cemiyeti, kısa sürede teşkilatını yaygınlaştırılıp kuvvetlendi. Kara Vâsıf, 4 – 11 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde Heyet-i Temsiliye'ye üye seçildi. Ardından Son Osmanlı Mebuslar Meclisi'ne katılan Kara Vâsıf, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgalinden sonra İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürüldü ⁽²⁵²⁾. Kara Vâsıf, İngilizler tarafından tutuklanıncaya kadar, İstanbul'daki gelişmeleri Beşiktaş'tan Cengiz takma adıyla, gizli bir biçimde, Ankara'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya ulaştırmaktaydı. Paşa da Temsiliye namına kendisine gelen haber ve bilgileri ilgili komutanlara aktarmaktaydı.

(251) “Karakol Cemiyeti, Kara Vâsıf ve Şevket Galatalı hakkında fazla bilgi için” bk. Hasene Ilgaz, “*Milli Mücadelede Varlığı Gizli Kalan Bir Cemiyet Kar-kol Cemiyeti*” *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, İstanbul 1981,s.XVII/1– 20; Fethi Tevetoğlu, *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1988, s. 3 – 50, 71 – 73, 80 – 82, 84, 120, 125, 129, 184 – 186, 189, 193.

(252) *Ana Britanica*, XV, 561, 585.

Kara Vâsıf'a göre Cemiyet-i Ahmediye, İngilizlerin teşebbüsü ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Nigehbân Cemiyet-i Askeriyesi ve Kızıl Haçerlilerin yaptıkları bir itilaf sonucu kurulmuştur. Tealî-i İslâm Cemiyeti de Cemiyet-i Ahmediye'nin taraftarıdır ve Anadolu'daki bütün şubelerinden bu yeni derneğin propagandasını yapmaktadır ⁽²⁵³⁾.

Yukarıda adı geçen kuruluşlardan Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Kuvây-ı Milliye'ye karşı olan bu hareketi eşkiyalık ve ittihatçılıkla suçlayan bir partidir ⁽²⁵⁴⁾.

Resmiyette 1919 yılının Ocak ve Ekim ayları arasında faaliyet gösteren Nigehbân Cemiyet-i Askeriyesi, subayların ekonomik durumlarını düzeltmeyi ve orduyu politikadan uzak tutmayı ilke edinmiş görünen bir dernektir. Ancak ilkelerinin aksine olarak bu dernek, siyasetle ilgilenmiş ve İttihat ve Terakki ile Müdafaa-i Hukuk Karşısı düşmanca bir tutumu benimsemiştir ⁽²⁵⁵⁾.

Bazı Nigehbâncaların kurduğu Kızıl Haçer Cemiyeti de Kuvay-ı Milliye'ye muhalefet ederek bir bir kısım ayaklanmalara karışmıştır ⁽²⁵⁶⁾.

Cemiyet-i Ahmediye için ittifak eden kuruluşları destekleyen Tealî-i İslam Cemiyeti de Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın paralelinde çalışmalar ve yayınlarda bulunmuş, milli mücadeleye karşı ve İttihat ve Terakki düşmanı olan bir dernekti. Kurucular arasında İskilipli Atıf Hoca ve Said-i Kürdi (Nursi) gibi kimselerin bulunduğu bu cemiyet, Anadolu'da bulunan şubeleriyle Cemiyet-i Ahmediye'ye iltihak etti ⁽²⁵⁷⁾.

Görüldüğü üzere bu dört derneğin ortak yanı İttihat ve Terakki'ye karşı olmaları ve Kuvây-ı Milliye'ye muhalif bulunmalarıdır. İşte bu dört derneğin desteği ile Cemiyet-i Ahmediye kurulmuştur.

Cemiyet-i Ahmediye hakkında bilgiler bulunan ilk belgeler 26 – 27 Şubat 1336 / 1920 tarihli olmakla birlikte derneğin daha erken bir tarihte kurulduğu anlaşılmaktadır.

(253) Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı Arşivi (ATASE), K. 11, D. 335/26 – 34, F. 4 – 5, 4 – 6, 6 – 2, 6 – 21.

(254) Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler II*, İstanbul 1986, s. 264 – 329.

(255) Tunaya, a.g.e., s.337 – 58.

(256) Tunaya, a.g.e., s.297, 342 – 45.

(257) Tunaya, a.g.e., s.392 – 97; Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1953, s. 298

Aznavur'un 1919 yılının sonlarındaki birinci ayaklanmasını; İngiliz Muhipler Cemiyeti, Damat Ferit Paşa ve arkadaşları ile 31 Mart Olayı'nda olduğu gibi çıkarları gereği gerici çevreleri kışkırtan İngiltere desteklemişti. Bu kadar büyük desteğe rağmen Anzavur, hakkı ve milli bir davayı savunan Kuvây-ı Milliyeciler karşısında, ilk ayaklanmasında büyük bir yenilgiye uğramıştı. Daha sonra Anzavur, bu mağlubiyetin intikamı almak için fırsat kollamaya başladı. Bir yandan da kuvvetini teşkilatlı bir biçimde güçlendirmeye çalıştı. Bunu yaparken de Kuvay-ı Milliye düşmanları ile beraberliğini devam ettirdiği gibi, tarafına yeni dernekler çekmeyi başardı. Bunlarla bir ittifak kurarak Cemiyet-i Ahmediye'yi vucuda getirdi.

Derneğe Cemiyet-i Ahmediye adının verilmesinde Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Anzavur'un ilk ismiyle bağlantı kurmaktadır. Bilindiği gibi "Hz. Muhammed" in Kur'ân-ı Ker'im'de geçen adlarından biri olup en çok övülmüş ve medhe en ziyade lââyık anlamlarına gelmektedir ⁽²⁵⁸⁾. Mustafa Kemal Paşa, 5 Mart 1336 / 1920 tarihli bir yazısında, "Ahmet" adına Anzavur'un ihanet ederek Cemiyet-i Ahmediye'yi kurduğunu bildirir ⁽²⁵⁹⁾. Mustafa Kemal Paşa ile haber kaynağını teşkil eden Kara Vâsıf ve Şevket Galatalı, dernekten Cemiyet-i Ahmediye, Teşkilat-ı Ahmediye ve Kuvây-ı Ahmediye olarak bahsederler ⁽²⁶⁰⁾. Buna karşılık Anzavur, kendisine Kuvây-ı Muhammedi Kumandanı ⁽²⁶¹⁾ ve Kuvây-ı Muhammedi Reisi ⁽²⁶²⁾ sıfatlarını verir. İttihat ve Terakki ile aynı kabul ettiği Kuvây-ı Milliye karşısında İttihad-ı Muhammedi adlı fırka için çalıştığını söyler ⁽²⁶³⁾. Bu fırka adı şüphesiz 31 Mart Olayı'nı çağrıştırmaktadır ⁽²⁶⁴⁾. Bunun üzerine hem Mustafa Kemal Paşa hem de Kâzım Karabekir Paşa, Anzavur'u ve isyanını Derviş Vahdeti ve 31 Mart Olayı ile ilgili bir biçimde yorumlamakta sakınca görmezler ⁽²⁶⁵⁾.

Öte taraftan Yusuf Hikmet Bayur, Muhammedi tabirini "tercüme kokan, dolayısıyla İngiliz etkisini hissettiren bir tabirdir; zira Müslümanlar kendilerini Muhammedi diye tanımazlar, bunu Hristiyanlar yapar ve onun için çok kez Müslümanlardan Muhammedi diye söz ederler." Biçiminde yorumlamıştır ⁽²⁶⁶⁾.

(258) *Kur'an-ı Kerim Meâli* (Türkçe Çeviri), çev. Yaşar Nuri Öztürk, İstanbul 1994, s. 510; James W. Redhouse, A. *Turkish – English Lexicon, New edition*, İstanbul 1978, s. 40; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, İlaveli 2. Baskı, Ankara 1970, s. 22.

(259) ATASE, K. 310, D. 17 – 44, F. 125, 125 – 1.

(260) ATASE, K. 11, D. 335/28 – 34, F. 4 – 3, 4 – 5, 6 – 3, 6 – 21.

(261) Uluğ İğdemir, *Büyük Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük Anılar)* Ankara 1973, s. 22.

(262) ATASE, K. 2483, D. 92 – 6, F. I, matbu bildirinin fotokopisi.

(263) İğdemir, a.g.e., s. 25.

(264) Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Son Meşrutiyet (1919 – 1920)*, II, İstanbul 1992, s. 366.

(265) Akşin, a.g.e., s.367.

(266) Akşin, a.g.e., s.368.

Derneğin adı belgelerde ve yayınlarda Cemiyet-i Ahmediye olarak geçmekle beraber, Biga olaylarını araştırıp soruşturmak üzere bu kasabaya Dahiliye Nâzırı Hâzım (Tepeyran) tarafından gönderilen Heyet-i Tahkikiye’de bulunan Mülkiye Müfettişi Fahrettin Bey, dernekten Cemiyet-i Muhammediye olarak bahsetmiştir ⁽²⁶⁷⁾. Dahiliye Nâzırı da aynı ifadeyi kullanmıştır ⁽²⁶⁸⁾.

Cemiyet-i Ahmediye ile bağlantılı olarak Anzavur’un kuvvetlerinin adı Kuvây-ı Ahmediye biçiminde geçmektedir ⁽²⁶⁹⁾. Mahalli bir gazetede ise aynı birliklerden Kuvây-ı Muhammediye olarak bahsedilmektedir ⁽²⁷⁰⁾.

Anzavur’un İngilizlere olan yakınlığı, isyanlarının arkasında İngiliz taraftarlarının ve altınlarının bulunduğu hatırlanırsa Cemiyet-i Muhammediye ve Kuvây-ı Muhammediye isimlerinin kullanılmasında İngiliz etkisinin bulunması olağan karşılanmalıdır. Öte yandan halk üzerinde “Muhammed” adının “Ahmed” isminden daha etkili olacağını düşünen Anzavur’un daha ilk isyanı sırasında, birliklerine Kuvvet-i Muhammedi ile Kuvvet-i Muhammed ⁽²⁷¹⁾ ve kendisine de Muhammedi Fırkası Kumandanı ⁽²⁷²⁾ sıfatlarını yakıştırdığı bilinmektedir. O böyle yapmakla, kendisini ve taraftarlarını Müslüman ve Kuvây-ı Milliyecileri de İslam dininden çıkmış kâfirler olarak görmek ve göstermek isteyerek, yandaşlarının sayısını arttırmaya ve halkın Kuvây-ı Milliye’ye teveccühünü önlemeyi düşünmüş olmalıdır.

Kuvây-ı Muhammediye adını kullanmakla Anzavur; dini isyanına alet edip, yani halkın dini duygularını sömürüp İslam için hareket ettiğini çevresine yaydı. Böylece nüfuz ve nüfusunu arttırmakla kalmayıp Kuvây-ı Milliye tarafındaki kimseleri de yanına çekmeyi düşündü ⁽²⁷³⁾.

(267) *Tasvir-i Efkar*, 26 Şubat 1336 / 1920, s. 2.

(268) Ebubekir Hazım Tepeyran, *Belgelerle Kurtuluş Savaşı Anıları*, Sadeleştirilip yayınlayan: Sadi Borak, İstanbul 1982, s. 37.

(269) *ATASE*, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 6 – 21.

(270) *İzmir’e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2.

(271) *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâbîâlî Evrak Odası (BEO)*, nu. 345166, lef: 21/2, 3; *ATASE*, K. 2482, D. 87 – 8, F. 12/14 – 15; Özcan Mert, “Anzavur’un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler”, *Belleten*, LVI/217 (1992), 934, 935.

(272) Mustafa Kemal (ATATÜRK), *Nutuk – Söylev*, yay. İsmail Arar – Uluğ İğdemir – Sami N. Özerdim, III, Ankara 1989, s. 1652.

(273) Hamdi Ertuna, *Türk İstiklal Harbi VI*, Ankara 1974, s. 33, 301.

2.2. Cemiyeti İdare Edenler

Kara Vâsıf ve Şevket Galatalı, Kuvây-ı Milliye'ye karşı açık ve sert düşmanlık güden kimseleri Cemiyet-i Ahmediye'nin idarecileri olarak göstermişlerdir. Onların Beşiktaş'tan Ankara, Balıkesir ve Bursa'ya ulaştırdıkları 26 – 27 Şubat 1336 / 1920 tarihli bir habere göre:

“Biga hâdisesini ve Teşkilat-ı Ahmediye'yi idare edenler Tâygâr Paşa, Nigehbân'dan Binbaşı Hüsnü, Topçu Binbaşı Hüsnü Bey, Çerkes Bekir, Adapazarlı Çerkes Kâmil, Kirmastili Çerkes İdris, Müttekâ'id Binbaşı Çerkes Hasan Bey, Mekteb-i Harbiye Tabya Mu'allimi Erkan-ı Harb Binbaşı Hayri Bey, Kürd Mustafa Paşa, Kiraz Hamdi, Da'va Vekili Fu'ad Şükrü, Refi' Cevâd, Kâmil Paşa damadı Dr. Esad, Zeynelabidin, Sadullah Bey, Kadri Pehlivan, Mutasarrıf-ı Sâbıkı Sami, Ali Kemâl, Mehmet Ali, Hikmet Beylerdir”⁽²⁷⁴⁾.

2.3. Cemiyetin Hedefleri

Cemiyet-i Ahmediye'nin gayelerini ve kabul ettiği esasları aşağıda gösterildiği biçimde sıralamak mümkündür:

- 1- “Cemiyet-i Ahmediye Anadolu'da Kuvây-ı Muhammediye⁽²⁷⁵⁾ teşkilatına intilab ederek dini bir perde altında ve ahâlinin Ta'assubundan istifâde ile Kuvây-ı Milliye'ye karşı i'lan-ı cihâd edecektir.
- 2- Biga'daki teşkilât-ı esâsiyesini ikmâlden sonra Gönen'i elde edip Bursa'da ihdâs edilecek vakâyı' ile teşkilâta germiyet verilecek ve Adapazarı'yla birleştirilerek hareket tevhid olacaktır.
- 3- Bu gâyenin istihsâlinden sonra bir kongre düzenlenerek İngilizlere bir mihıra verilecek ve kabinenin ıskâtı ve yerine Dâmât Ferid veya Kiraz Hamdi Paşa'dan birisinin riyaseti altında bir kabine talep edilecektir”⁽²⁷⁶⁾.
- 4- Meclis-i Mebusan fesh edilecektir.
- 5- Kuvây-ı Milliye ilga edilecektir.

(274) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 4 – 6, 6 – 2.

(275) “Arşiv belgesinde bu isim Kuvây-ı Ahmediye olarak geçmektedir.” Bk. ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 6 – 21.

(276) *İzmir'e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2.

6- İstanbul’da bir Şûrây-ı Hilâfet kurulacaktır ⁽²⁷⁷⁾.

7- Cemiyet-i Ahmediye ile birlikte çalışan “Nigehbân’a mensub zabitan ellerinde yeşil küçük varakalarda muharrer numaralarla dağıtılacaklar ve beher altı köyden bir nahiye teşkil ile her nahiyeye bir zabıt ta’yin olunacak ve halka Kuvây-ı Milliye rü’esâsı ‘aleyhinde propagandaya başlayacaklardı. Husûle getirecekleri hareket-i kıyâmiye ile vaz’iyete hakim olacaklar ve Ayvalık cebhesinde sağ cenâhlarını denize düşman mu’avenetlerine istinad ettirecekler ve Yunan Kuvây-ı İşgaline Kumandanlığı’na bir mıhtıra vererek kendilerinin Yunan ‘aleyhdârı olmayıp teşkilat-ı milliye ‘aleyhinde hareket ettiklerini ve binâen’aleyh kendileriyle müttefikan hareket edilmesi lüzumu tavsiye edilecek ve bu suretle harekate başlanarak cephele iskat edilecekti.” ⁽²⁷⁸⁾. Gerçekten de “Cem’iyet-i Ahmediye’nin maksad ve gayesi aylarca Yunan mezalim ve fecayı’ine karşı mukaddesat-ı milli ve diniyemizi her türlü mahrumiyetler içinde müdafa’a eden Balıkesir’deki milli cephe-i harbimizi arkadan vurmak ve bu suretle düşmanın harekât-ı istilacûyâmesini teshil etmek ve bi’l-cümle memleketimizin son ümidi ve halâsı olan teşkilat-ı milliye’nin” dağılmasını istemeyi amaç edinmek idi ⁽²⁷⁹⁾.

8- Cemiyet-i Ahmediye, faaliyetleri ile, İngilizlerin Boğazlardaki hakimiyetlerini sağlayacak ve Kuvây-ı Milliye’ye bağlı Anadolu’daki yerlerle İstanbul arasında bir tampon bölge teşkil edecekti ⁽²⁸⁰⁾.

2.4. İstanbul’daki Gelişmeler

27 Şubat 1920 Cuma günü öğleden sonra saat ikide Bayezit Kırâathanesi yanındaki Moda Kırâathanesi’nde Nigehbâncılar ve bazı müteşebbis üyeleri (Çerkesler) toplandı. Toplantıda Anzavur’a ait Teşkilat-ı Ahmediye’nin basılı bildirilerinin dağıtımı ve takip edilecek yol üzerinde duruldu ⁽²⁸¹⁾.

İngiltere, İstanbul’daki teşkilatın güçlenmesi ve yayılması için Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile Sait Molla ve Pehlivan Kadri’ye külliyetli miktarda para verdi ⁽²⁸²⁾. Cemiyete 5.000’den fazla İngiliz lirası sağlandı ⁽²⁸³⁾.

(277) ATASE, K. 311, D. 14 – 42, F. 12; (Atatürk), a.g.e., III, s. 1788; Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, Sadeleştirip yayınlayan: Faruk Özerengil, Genişletilmiş yeni baskı, İstanbul 1990, s. 480.

(278) *İzmir’e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2.

(279) ATASE, K. 310, D. 17 – 44, F. 125.

(280) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 6 – 21.

(281) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 4 – 5; *İzmir’e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2.

(282) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 4 – 6, 6 – 2.

(283) Cebesoy, a.g.e., s. 299.

Cemiyet-i Ahmediye'nin yönetimi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile Nigehbân Cemiyet-i Askeriyesi arasında bir anlaşmazlık meydana getirdi. Fırka, parayı sağladığı için derneğe sahip olmak istiyordu. Nigehbâncılar ise, “kendi zâbitânıyla maddi fedakârlık yaptığından bütün teşkilata ve emir ve kumandaya hakim olmak fikrinde” idi ⁽²⁸⁴⁾.

Biga isyanı ve Teşkilat-ı Ahmediye mensuplarının girişimleri karşısında Bâbiâli'nin çekimser tavırları Kuvây-ı Milliyecileri rahatsız etmekteydi. İstanbul muhafızı olan kumandanın Çerkes olması, Kuvây-ı Milliyecilerin cemiyetin önüne geçmesine imkân bırakmamaktaydı ⁽²⁸⁵⁾.

2.5. Taşradaki Gelişmeler

16 Şubat 1920'de Biga olaylarının başladığı gün Nigehbancı Yüzbaşı Süreyya Efendi bir mülazımla birlikte Pomakları etkilemek için Karabiga'ya girmişti ⁽²⁸⁶⁾. Aynı sırada belki de daha önce Damat Ferit Paşa ile İngilizler Anzavur'u Biga'ya göndermişlerdi ⁽²⁸⁷⁾. Biga olaylarının gelişmesi üzerine Anzavur, Kuvây-ı Ahmediye adlı teşkilatı burada kurmaya kalkıştı ⁽²⁸⁸⁾. Karabiga'ya İstanbul ve Tekirdağ'dan Osmanlı, İngiliz ve Romen vapurlarıyla Kızıl Hançer mensubu subaylar giderek Biga'da Anzavur'a katılacaklar ve teşkilatlanmaya yardımcı olacaklardı ⁽²⁸⁹⁾. Karabiga'ya gerekirse Tekirdağ'dan subay gönderilecekti ⁽²⁹⁰⁾.

Cemiyet-i Ahmediyecilerin bir hareket noktası da Bursa idi. Buraya 25 Şubat 1920 Çarşamba günü cemiyetin bazı üyeleri hareket ettiler. Cemiyet, Bursa'da bir ayaklanma çıkardıktan sonra hükümete el koyacak, telgraf ile haberleşmeyi kesecek, Anzavur hareketi ile birleşecek ve Kürt Mustafa Paşa'yı Kuvây-ı Ahmediye Umûm Kumandanı ilân edecekti ⁽²⁹¹⁾.

(284) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 4 – 6, F. 6 – 2. “Böyle bir anlaşmazlık Kuvây-i İnzibatiye yönetiminde de Anzavur, İzmit mutasarrıfı ve Süleyman Şefik Paşa arasında görülecektir.” Bkz. Mümtaz Göztepe, *Osmanoğullarının Son Padişahı Vahideddin Müttareke Gayyasında*, İstanbul 1969, s. 294 – 96.

(285) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 10 – 1, 10 – 4.

(286) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 4 – 5.

(287) Karabekir, a.g.e., s. 448

(288) ATASE, K. 50, D. 46 – 197, F. 34.

(289) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 4 – 5, 6 – 12.

(290) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 6 – 18.

(291) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 6 – 15; *İzmir'e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2, Karabekir, a.g.e., s. 488 – 489.

Bursa'daki hareketin sağ cenahında Karacabey'deki Arnavut ve Çerkeslerden ibaret kuvvetler bulunmaktaydı. Bu kuvvetler kendisine katılan Yüzbaşı Ziya Bey ile Gostivarlı İbrahim Bey ve şaki Çerkes Davut yönetimindeydi. Karacabey Kaymakamı Tevfik Nevzat Bey de bu kimselere yardımcı olmaktaydı. Merkezdeki güçleri Osman Nuri Bey ve arkadaşları ile 56. Fırka'dan Nigehbancı subaylar idaresindeydi. Bursa hareketinin sol cenahında Yenişehir'deki kuvvetler bulunmaktaydı. Bu kuvvetler ise Ethem Paşa, İbo, Adapazarlı Kâzım'ın kardeşi Hikmet ve arkadaşları yönetecekti ⁽²⁹²⁾. Teşkilat için gereken parayı İngilizler, altın olarak Anzavur ve Şah İsmail'e vermişlerdi. Ayrıca silah ve mühimmatın Anzavur'da toplanmasına da yardımcı olmuşlardı ⁽²⁹³⁾.

1920 yılının Mart ayı başlarında Cemiyet-i Ahmediye; Balıkesir, İzmit, Adapazarı ve Bolu gibi yerlerde kurulmak yolundaydı. Buraların dışında cemiyet; Konya, Sivas ve Samsun havalisine kadar yayılmak istenmekteydi. ⁽²⁹⁴⁾. Ancak Biga isyanı ile Anzavur'un ikinci ayaklanması sonunda (16 Şubat – 19 Nisan 1920) Cemiyet-i Ahmediye ve Anzavur taraftarlarının milli kuvvetler tarafından yenilgiye uğratılması üzerine ⁽²⁹⁵⁾, derneğin Anadolu'da yayılması engellenmiş oldu.

2.6. Karşı Tedbirler

Biga olaylarının cereyan ettiği bölgeye Nigehbancı ve Kızıl Hançerci subayların gitmesi karşısında Heyet-i Temsiliye, buradaki Kuvây-ı Milliye kumandanları uyardı. Konuyla ilgili haber ve bilgiler bölge dışındaki (Diyarbakir ve Siirt) kumandanlara da aktarıldı ⁽²⁹⁶⁾. Heyet-i Temsiliye, bir ara Biga olaylarıyla bağlantılı olarak teşkilatın İstanbul'daki faaliyet ve gelişmesini fedai tipindeki kimselerle önlemeyi düşündü ⁽²⁹⁷⁾.

2 Mart 1920'de Sivas'taki 3. Kolordu Komutanlığı, "Biga vak'ası ve Cem'iyet-i Ahmediye teşkilat ve fa'aliyetlerine dâ'ir... mevcut ve ma'lûmatın isim zikredilmeksizin muhtasaran ve halkı irşâd edecek tarzda derhal İrade-i Milliye gazetesıyla neşr ve ta'-mimi"ni gerekli gördüğünü Heyet-i Temsiliye, Albayrak ve Hakimiyet-i Milliye gibi diğer Kuvây-ı Milliye basın organların da bu konulara yer verilmesini istedi ⁽²⁹⁸⁾.

(292) Cebesoy, a.g.e., s. 299 – 300.

(293) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 4 – 6, 6 – 2, 6 – 11.

(294) *İzmir'e Doğru*, 10 Mart [1] 336, s. 2; Cebesoy, a.g.e., s. 300.

(295) Ertuna, a.g.e., s. 71 – 87.

(296) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 24.

(297) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 6.

(298) ATASE, K. 11, D. 335/26 – 34, F. 10; L. 311; D. 14 – 42; F. 7.

Nitekim çok geçmeden bu istek yerine getirildi. Mesela Balıkesir’de yayınlanan İzmir’e Doğru gazetesi 7 ve 10 Mart [1] 336 / 1920 tarihli baskılarındaki sayfalarında bu konuya yer verildi. Bu durum, Biga olayları ile Anzavur isyanlarının cereyan ettiği bölgelerde, âsilere karşı Kuvây-ı Milliyecilerin halktan güç kazanmasına bir ölçüde yardımcı oldu. Alınan askeri tedbirler sonunda ise, güç de olsa Cemiyet-i Ahmediye ve Anzavur’un Biga, Bandırma, Gönen ve çevresindeki isyan hareketleri bastırıldı ⁽²⁹⁹⁾. Böylece derneğin diğer Anadolu şehir ve kasabalarındaki yaygınlaşıp taraftar bulması önlendi.

2.7. Cemiyetin Getirdikleri

Cemiyet-i Ahmediye hakkındaki, Kara Vâsıf ve Şevket Galatalı ile Heyet-i Temsililiye arasındaki ayrıntılı istihbarat içinde yanlış veya abartılı (mesala Kuvây-ı Milliye’ye karşı açık ve sert bir biçimde düşmanlık sergileyen çok kişinin cemiyetin yöneticileri arasında gösterilmesi gibi) bilgiler bulunabilir. Ama bu haberleşmelerden sonraki haftalarda Marmara’nın güneyini ve kısmen de İç Anadolu’yu kapsayan isyan dalgası, böylesine geniş bir komplonun varlığına kanıt teşkil etmektedir. Cemiyetin adı kâğıt üzerinde Cemiyet-i Ahmediye olarak geçse de halk arasında daha etkili olabilmek ve taraftar toplayabilmek için Cemiyet-i Muhammediye biçiminde kullanılmıştır.

Mevcut bilgi ve belgelerin ışığında denilebilir ki, amaçlarına ulaşmak için dini bir vasıta olarak kullanan Cemiyet-i Ahmediye’nin faaliyetleri ile Biga ve ikinci Anzavur isyanları çıkmıştır. İngilizlerin ve işbirlikçilerin yardımlarına rağmen Cemiyet-i Ahmediye, bu isyanlarda Kuvây-ı Milliyeciler karşısında başarısızlığa uğradı. Böyle olunca da cemiyet, Anadolu’da yayılıp gelişme imkânı bulamadı.

Cemiyet, Biga ve ikinci Anzavur isyanlarında başarı kazanamadı ama bir kısım amaçlarına ulaştı. Mesela padişah tarafından Damat Ferit Paşa’nın dördüncü defa sadârete getirilmesi (5 Nisan 1920) ve ardından da Meclis-i Mebusan’ın kapatılması (11 Nisan 1920) gerçekleşti. Ayrıca cemiyetin faaliyetleri ile çıkarılan ayaklanmalar sonunda Kuvây-ı Milliye hırpalandı, bölgedeki Yunan ilerlemesi hızlandı ve Çanakkale Boğazı için bir tampon bölge oluşturuldu.

İşgalci kuvvetlerin emrinde, milli mücadeleye karşı Sultan VI. Mehmed Vahdettin’in sindirme politikasının mümessili görülen Cemiyet-i Ahmediye’nin ⁽³⁰⁰⁾ bir yerli Yeşil Ordu’nun resmen kurulmasında etkili olduğu da öne sürülmüştür ⁽³⁰¹⁾.

(299) Ertuna, a.g.e.,s.300.

(300) Tunaya, a.g.e., II, 609.

(301) “Bolşeviklik tehlikesini önlemek, kontrol altına almak ve kendilerinden yardım umulan Bolşevikleri gücendirmeden oyalamak, (Cemiyet-i Ahmediye)’nin menfi ve muzır telkinlerine karşı halka gerçekleri anlatmak ve onları Milli Mücadele’nin zaruriliğine inandırmak gibi düşüncelerledir ki, Mustafa Kemal Paşa bir yerli (Yeşil Ordu)’nun resmen kurulmasını başlangıçta uygun bulmuştur.” Bkz. Tevetoğlu, a.g.e., s. 197 – 98.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AHMET ANZAVUR'UN İKİNCİ AYAKLANMASI (16 ŞUBAT – 17 NİSAN 1920)

3.1 Ayaklanmanın Nedenleri:

İstanbul Hükümeti, İngilizlerin de telkin ve yardımlarıyla Anadolu halkını milli hareket aleyhine tahrik ve teşvike devam ediyordu. İngilizler, Milli Mücadelecileri iç ayaklanmalarla yok edilmenin mümkün olacağını düşünüyor ve telkin ediyorlardı.⁽³⁰²⁾

Anzavur'un, ikinci ayaklanma bölgesi o sırada çok önemli idi. 1920 yılı başında ortam da buna elverişli bulunuyordu. Bölgede çıkarılacak bir ayaklanma Marmara Denizi güney bölgesini tehdit altına alacak, milli direnme hareketini kuzeyden vuracak, İzmir dolaylarına çıkmış olan Yunan kuvvetlerinin ilerlemesini kolaylaştıracaktı. İngilizlerin amacı bu idi. Bu bölgede çıkarılacak bir isyan hareketi yine İngilizler tarafından kolay beslenebilecekti. Bu bakımdan önce bölgede yaratılan huzursuzluklarla isyancıların işini kolaylaştırmışlardı.⁽³⁰³⁾

Anzavur, sönmeyen ihtirası, kini ve hıyanetin verdiği cür'et ile gözlerini bölgede cereyan eden olayların gelişmesine dikmişti. Birinci ayaklanmasının sonucunda (25 Kasım 1919) tenkil edilen bu isyancının elinde kuvveti kalmadığı halde, Manyas'a sığındığı görülmüştü. O zaman yakalanmaması büyük bir tedbirsizlik olmuştu.⁽³⁰⁴⁾

3.2. Ayaklanma Nasıl Başladı?

Gelibolu Yarımadasında, Akbaş yerinde Fransızların korumasına verilmiş olan (silah cephane ve makinalı tüfeklere) 26 Ocak – 27 Ocak gecesi büyük bir cesaretle ve küçük bir gurupla el koyarak Anadolu'ya geçiren ve Biga dolaylarındaki Yenice'ye getiren eski Edremit Kaymakamı Hamdi Bey (Yunanlılara karşı Ayvalık bölgesini savunan Hamdi Bey), ertesi gün Biga'ya geldi.⁽³⁰⁵⁾

(302).ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921),Ankara 1974,s.75

(303).Hüsamettin Öztürk,Milli Mücadelede Çanakkale,Ankara 2001,s.123

(304).Mesut Aydın,Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri,İstanbul 1992,s.41

(305).Ahmet Efe,Çerkez Ethem,İstanbul 2006,s.71.

O tarihte ilçede milli kuvvet olarak yalnız bir milis müfrezesi vardı. Bu kuvvet Kara Ahmet⁽³⁰⁶⁾ adında bir elebaşının emri altında idi. Bunların bölgede yapmadığı kötülük yoktu. Köyleri haraca kesmişlerdi. Hükümet içinde hükümet gibi davranıyorlardı. Halk bunlardan huzursuzdu. Başka yerlere kaçmak, gitmek isteyecek kadar korku içindeydiler. Gizli eller tarafından da tahrik ediliyorlardı. Bu çetenin taşkın ve kanunsuz hareketlerini önleyecek başka bir güç de yoktu. Kaymakam Hamdi, önce jandarmalarla bir baskın yaparak Kara Ahmet'i yakaladı ve hapse attı, şehri onun zulmünden, şerrinden kurtardı. Sonra çevresinde milliyetçi ve cesur kişilerden kurulmuş küçük bir kuvvet sağladı. Çetenin diğer elemanları da köylerine dağıldılar. Ortalıkta bir sükun bir sevinç yaratıldı. Akbaş'dan getirdiği silahlarla milli kuvvetlere bağlı bir güç meydana getirmek istiyordu. Askerlik Şubesi Başkanının dahı yardımı ile 500 kadar genç topladı. Bunlar Biga'ya gelen piyade taburunun emrine verildiler. Bölgenin önemi iyi değerlendirildiğinden, ayrıca Gönen'de bulunan 180'nci Alaydan bir müfreze de Biga'ya gönderildi. Durum oldukça düzelmişti. Fakat Akbaş olayını unutmayan İngilizler, çeşitli kişilerle temas kurmakta idiler.⁽³⁰⁷⁾ Hamdi Beyin parası yoktu. Bazı tedbirler almak zorunda idi. Halktan yardım istedi. Fakat yobazlar derhal bunu onun aleyhinde kullandılar. Çıkarları bozulan kişiler de etrafı tahrik ediyorlardı. Diğer yandan o civarda Çerkez köylerinde dolaşan Ahmet Anzavur, milli teşkilatı ve hareketi kötüleyici propagandalarını hızlandırmıştı. Ortalık gittikçe bulanıyordu. Bu durumdan yararlanan Pomaklar, Gâvur İmam ve Şah İsmail adındaki elebaşılar 200 silahlı ve 1000'den çok baltalı, bıçaklı, sopalı köylülerle 16 Şubat 1920'de Biga ilçesine saldırdılar.⁽³⁰⁸⁾ Buradaki kışlada bulunan taburun erlerinin çoğu Pomaktı. Eğitim ve disiplinleri zayıftı. Subaylar ile erler henüz kaynaşmamışlardı. Birkaç silah sesi ile dağılmışlardı. Meydanı boş bulan Gavur İmam, ilçeye kolayca girdi. Bu sırada Biga hapisanesinde bulunan Kara Ahmet ile arkadaşları bir hareket yapacak endişesiyle milli kuvvetlerce öldürülmüştü⁽³⁰⁹⁾.

Bu çetelerin Biga'yı işgal ettiğini haber alan Anzavur, hemen harekete geçti ve ertesi gün 25 kişilik atlı adamlarıyla buraya geldi. Hükümet konağına yerleşerek ayaklanmanın idaresini eline aldı.⁽³¹⁰⁾

(306). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.71.

(307) .Aydın,a.g.e.,s.42.

(308). Öztürk,a.g.e.,s.124.

(309) .Zekeriya Özdemir,*Balıkesir Bölgesi'nde Milli Mücadele Önderleri*,Ankara 2001,s.113.

(310). Özdemir,a.g.e.,s.113.

İsyancılar Biga’da çok aşağılık ve çirkin davranışlarda bulundular. Kâni Beyi öldürdüler, ölüsünü balkondan aşağı attılar. Üsteğmen Rıza ile Teğmen Besim’i yakaladılar, hükümete getirdiler tıpkı Genç Osman’a vaktiyle isyancı ve yobazların yaptıkları gibi elbiselerini soydular, çıplak vücudunu hedef gibi kullanarak, bir çok bıçakla vurularak şehit ettiler.⁽³¹¹⁾

Teğmeni de soymaya başladılar, öldürecekleri sırada, hatırı sayılır bir ihtiyarın ricası üzerine vazgeçtiler. Baskın sırasında Topçu Tabur Komutanı ortadan kaybolmuştu. Bu taburun topları da isyancıların eline geçti.⁽³¹²⁾

Kaymakam Hamdi, isyancılar Biga’ya girdiği gün yalnız kalınca atına binerek Akbaş’tan getirdiği silahların depo edildiği Yenice’ye doğru yola koyuldu. Orada 190’ncı Alayın bir kısım korucu erleri vardı. Hamdi, isyancıların burasını ele geçirmesinden kuşku duyuyordu. Durmadan yoluna devam etti. Biga’dan birkaç saat mesafede bulunan Eminoba köyüne bitkin olarak vardı. Biraz dinlenmek atının ve kendisinin bir şeyler yemesini ve içmesini sağlamak için köyün okuluna girdi. Fakat kötü şansı, köyün bekçi ve kâhyası onu tanımamışlardı. Bu hainler etrafa haber saldılar, biraz sonra silahlı köylüler okula baskın yaptılar, yanlarındaki yobazlarla onun ellerini bağladılar ve yaya olarak geriye yürüyerek götürdüler.⁽³¹³⁾

Kaymakam Hamdi, kolları bağlı ve yorgun olmasına karşılık bütün yol boyunca kendisini götürenlere, bu davranışlarıyla düşmanlarımıza yardım ettiklerini, Türklüğü, Müslümanlığa büyük kötülükler yaptıklarını anlatmaya çalıştı. Milli hareketin mutlaka başarılı olacağını söyledi. Fakat onu götürenler, gözlerin dönmüş caniler, Hamdi Beyi Biga yakınında bir değirmende çirkin şekilde şehit ettiler. Cesedini bir araba ile ilçeye götürdüler⁽³¹⁴⁾. Onunla beraber Kâni ile Üsteğmen Ali Rıza’nın cesetlerini belediye bahçesinin ortasına attılar ve o gün (18 Şubat 1920) iki İngiliz subayına gösterildi, mükâfatlarını aldılar. Sonra Şah İsmail bu İngiliz subaylarıyla Karabiga’ya ve oradan da bir İngiliz torpidosuna binerek Çanakkale’ye gitti. Üç gün sonra Biga’ya dönüşünde yedi küçük torba içinde (5.000) İngiliz altınını beraberinde getirmiştir⁽³¹⁵⁾.

(311). Efe,a.g.e,s72.

(312). Özdemir,a.g.e.,s.114

(313). Efe,a.g.e,s73.

(314). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi’nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.74.

(315). Özdemir,a.g.e.,s.121.

Biga’da hükümet konağına yerleşen Anzavur, iki saldırı ile Yenice Silah deposunu da almaya muvaffak olmuştu. Yenice Silah deposuna ilk kez Anzavur kendi komutasındaki âsi çetelerle baskın yaptı ve kuşattı. Pek az kuvvete sahip olan müfreze komutanı cesur davranışlarla iyi döğüştü ve asileri geri püskürttü. Fakat Anzavur oraya 500 kadar isyancı daha getirdi ve Yenice’yi tekrar sardılar.⁽³¹⁶⁾

21 Şubat günü 800’den çok asi kuvvetle Yenice’ye taarruz ettiler. Biraz sonra köye girdiler, depo korucuları Avonya köyüne çekilmek zorunda kaldı. Bu çekilmeden öncede müfreze komutanı Dramalı Rıza, silah ve cephaneler asilerin eline geçmesin diye depoyu dinamitle havaya uçurdu. Bunun üzerine 14’ncü Kolordu Komutanı Çanakkale’deki Jandarma Taburunun işe el koymasını emretti. Fakat Kolordu’nun bu isteğine İstanbul Hükümeti engel oldu. Ona taburun olduğu yerde kalacağını bildirmişti.

İstanbul Hükümeti, mevcut bütün imkanlardan yararlanarak bu ayaklanmayı destekliyor ve genişletmek istiyordu. Bunun içinde Anzavur çetesine katılmak üzere İstanbul’dan Padişah’tan yana olan bazı subaylar gönderilmişti. İngilizler’de para yardımlarına devam ediyorlardı.⁽³¹⁷⁾

Artık bu ayaklanmaya karşı ciddi tedbirler almak gerekiyordu. Biga ayaklanmasını ve olayları, Gönen Kaymakamı da bir telgraf mesajı ile 14’ncü Kolorduya ulaştırmıştı. Bu haber üzerine 14’ncü Kolordu Anzavur’un tenkili için civardaki çeşitli birliklerden, milli müfrezelerden kurulu kuvvetlerin gönderilmesi düşünülmüş ve bunlar yer yer olunmuşlardı.⁽³¹⁸⁾

23 Mart’tan 15 Nisan tarihine kadar bölgeye gönderilen çeşitli birlikler ve milli müfrezeler Anzavur çetesiyle uğraştılar, çarpışmalar oldu, fakat tenkilde başarı gösteremediler. Ayaklanma gittikçe genişledi, kanlı olaylar, yağmalar, çarpışmalar devam etti.⁽³¹⁹⁾

(316). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi’nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.75

(317) .Zühtü Güven,*Aznavor İsyanı*,Ankara 1965,s.110.

(318). Hacim Muhittin Çanklı,*Kuva-i Milliye Hatıraları (1919-1920)*,Ankara 1967,s.108.

(319) .Zekeriya Özdemir,*Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleleri*,Ankara 2001,s.256.

Bu sırada Mustafa Kemal Paşa konu ile ilgili olarak aşağıdaki bildiriği yayınladı.⁽³²⁰⁾

“İtilaf Hükümetleri tarafından İstanbul’umuzun işgali ve memleketimiz hakkında hiçbir tarihin kaydetmediği tahriklere ve tecavüzlere cür’et edilmesi üzerine tekmil Anadolu ve Rumeli’de bir iman ve vicdan birliği ile feveran eden azmi milliyi ihlal için düşmanlarımızın en önce girişmek istedikleri çare dahili nifaktır. İste sırf bu hainane maksadın tatbikatı cümlesinden olarak gerek İstanbul’da düşmanlarımızın emellerini tatmin için teşkil eyledikleri Ferit Paşa Hükümetini ve gerekse bizzat Anzavur’u teşvik etmişler ve bunun neticesi olarak Gönen ve Biga havalisinde fesat çıkarmaya teşebbüs etmişlerdir.

Aydın cephesinde Yunanlıların taarruzu püskürtülerek bu cephenin durumu emniyetli bir şekle girdiği, Kilikya bölgesini de işgal kuvvetleri tahliye ettikleri Mersin, Tarsus, Adana, Haçin mevkiindeki işgal kuvvetleri de kâmilan muhasara edildiği bir zamanda Anzavur’un Gönen bölgesindeki teşebbüsleri doğrudan doğruya Yunanlıların menfaatlilerine hizmet ve yüksek millet menfaatlerine karşı açıkça faal bir hiyanettir. Bu caniyane teşebbüs, düşmanlarımızın arzu ettikleri gayeyi teminden pek uzak olup, hiçbir kuvvet ile de tezellüze uğratılmayacak derecede sağlam olan azami milli karşısında, pek yakın imha ve hainler müstehak oldukları adli cezaya uğratılacaklardır.

Binaberin, fevkalade meclisi milli azasından Ankara’da toplanmış olan murahhaslar, ve mebusların rey ve kararı inzimam ederek, 61’nci Tümen Komutanı Kâzım Beye (Özalp) Karesi Sancağı, 56’ncı Tümen Komutanı Bekir Sami Beye de Hüdavendigâr Vilayeti dahilindeki tekmil mülkiye, askeriye ve Milli Kuvvetleri toplayıp memleket içinde yaratılmak istenilen bölücülüğe mani olmak için, her tedbire teşebbüs edebilmeleri ve milli istiklal ve vahdeti boğmaya teşebbüs edecek veya birliği devam ettirmek için çalışmayacak veya çalışabilecek olan bilumum mülkiye ve askeriye memurları hakkında cürmün derecesine göre azil, hapis ve idam gibi her çeşit cezaları tatbik için fevkalade selâhiyet verilmiştir.

Milli İstiklal uğrundaki mücahede ve vazifemizde her zaman olduğu gibi bundan sonra daha Allah’ın yardımına mazhar olacağımızdan eminim. Cenabı hak bizimle beraberdir.”

(320).Mustafa Kemal Atatürk,Nutuk,C.II.,Ankara 1999,s.68.

Mustafa Kemal'in bu bildirisi yurdun her yerinde halka kuvvet vermiş ve komutanlara da kılavuzluk etmişti. Anzavur'un üzerine gönderilen birliklerle tenkili mümkün olamamış, ayaklanmanın genişlemesi ve bölgede tehlikeli durum yaratması üzerine, 61'nci Tümen Komutanı Albay Kâzım'da büyük endişeye düşmüştü.⁽³²¹⁾ Bunun üzerine Salihli direnme bölgesinde bulunan Ethem'e 10 Mart 1920'de aşağıdaki şifreli telgrafı çekti:

“Her tarafta kara cephemize yakın ve geri bölgelerinde vaziyet had ve vahim bir şekil almıştır. Biga civarında kuvvetimizi bozmaya muvaffak olan Anzavur melunu birkaç gün önce Gönen üzerine ilerleyerek Yarbay Rahmi alayını yenmiş, Alay Komutanı dahil olduğu halde bazı subayların şehit olması sonucunda kuvvetlerimiz dağılmış ve asiler Gönen şehrine ve civarına hakim olmuşlardır. Anzavur bu sefer daha mahir ve desiseli hareket ediyor. Esir ettiği subayları, askerleri Halife adına yemin ettiriyor. Durumu tehlikeli gören Kolordu Komutanımız Yusuf İzzet Paşa Bandırma'dan çekilmiş Anzavur ise mukavemetsiz bulunduğu Bandırma'ya girmiştir.

Anzavur kuvvetleri şimdi iki koldan Balıkesir üzerine yönelmişlerdir. Bir kolu Balıye yönünde ilerlemektedir. Bu kuvvetler Gavur İmamın komutasındadırlar. Bunların karşısında Edip Bey (Sarı Efe) varsa da, kuvvetlerinin moral bozukluğundan sızlanmaktadır. Diğer kol yani Anzavur'un idaresinde bulunan asilerin bir müfrezesi dün Karacabey'i işgal etmiştir.

Asilerin Balıkesir'i ellerine geçirmeleri, Yunanlılarla irtibat temin etmelerine imkan verecektir. Bunun ne kadar vahim bir netice doğuracağını tahmin edebilirsiniz. Ben son itaat edecek erim kalıncaya kadar dövüşeceğim, fakat maksat şahsi şeref değil, ortak ve mukaddes bir gayedir. Durum muhataralıdır tehlikelidir. Bu bakımdan bizzat ve güçlü bir kuvvet ve sür'atle Balıkesir'e hareket ediniz. Kuvvetlerin Akhisar istasyonundan trenle Balıkesir'e kadar sevki mümkündür. Bu sür'atle gelmenize yardım eder. Telgraf başında karşı cevabınızı bekliyorum...”⁽³²²⁾

(321).Efe,a.g.e.s.77.

(322).Efe,a.g.e.s.78.

Anzavur ayaklanmasının gelişmesinin ve uzun süre bastırılmamasının başlıca gerekçesi, Saray ve İngilizlerin, ayaklanma bölgesini para ve bazı elemanlarla beslemeleri⁽³²³⁾, bölge halkının bir takım din adamlarının Padişah'tan yana olmaları, Anzavur çetelerine Kuvayı Muhammediye⁽³²⁴⁾ adını vererek halkı ve erleri kandırmaları ve askeri kuvvetlerin mevcutlarının çok az, hareket ve manevra niteliklerinin zayıf olması, iş görecekt mahalli güçlerin düşman cephesinde direnmelere devam etmesi ve Anzavur kuvvetlerinin ise çevik (atlı) bulunmaları, çete savaşları vermemeleri idi. Bu sebeptendir ki, aynı karakterde olan Ethem kuvvetleri ayaklanma bölgesine çağırılmıştı.⁽³²⁵⁾

Çağrı telgrafına olumlu karşılık veren Ethem, hemen, anında harekete koyuldu. Kuvvetleri parça parça trenle Balıkesir'e gönderildi ve kendisi de ilk grupla Balıkesir'e geldi. Burada Albay Kâzım ile görüştüler, toplanan birlikleri beraber teftiş ettiler. Ethem, kuvvetleri Balıkesir'de milli süvari bölüğü ve Merkez Komutanı Binbaşı Salim komutasında bir müfreze ile güçlendirildi. Hepsi 2.000 kişiyi buldular.

15 Nisan 1920 günü Ethem bu kuvvetlerle Susıgırlık yönünde hareket etti. Anzavur, kuvvetlerinin çoğunluğu ile Susıgırlık'ın kuzeyinde Yahya köyü civarında bulunuyordu. 16 Nisan günü sabahtan akşama kadar süren şiddetli çarpışmalardan sonra, isyancılar Milli kuvvetler karşısında yenildiler; darmadağın bir halde kaçmaya başladılar. Ahmet Anzavur, bu ağır yenilgi sonunda ikinci bir çarpışmayı göze alamayarak Karabiga'ya ve oradan da limanda bulunan düşman savaş gemileri arasında demirli duran İstanbul Hükümetine bağlı bir Türk gemisine binerek İstanbul'a kaçtı.⁽³²⁶⁾

İsyancıların bir kısmı çarpışmalarda öldüler, bir çoğu da aman dediler ve sığındılar.

(323). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.87.

(324). Özdemir,Cepheler,s.259.

(325). Efe,a.g.e.,s.83.

(326). Özdemir,Önderler,s.121.

Bu sırada yeni çarpışmalar devam ederken, Anzavur, çetesinin ikinci grubu Gavur İmam komutasında Gönen’den hareketle Balye üzerinden Balıkesir yönüne yollanmıştı. Buna karşı da milli kuvvetler Sebepli köy bölgesinde savunmada kalmışlardı.⁽³²⁷⁾ Böylece Gâvur İmam’ın sol kanat bölgesini durdurmuşlar, Ethem kuvvetlerine yardım etmişlerdi. Bu milli müfrezelerin başında Parti Pehlivan (Pehlivan Ağa), Kako Mehmet ve Mehmet Ali avuş bulunuyorlardı. Kako Mehmet ve Mehmet Ali avuş’un şehit olmasına karşılık, Gâvur İmam’ın asileri yenilmeye ve Gönen, Agonya üzerinden Biga genel yönünde çekilmeye başlamışlardı.⁽³²⁸⁾ Anzavur kuvvetlerinin yenildiği ve perişan bir şekilde dağıldığı haberi yayılınca, Gâvur İmam kuvvetleri üzerinde moral çöküntüsü başladı, bunlar da bozguna uğradılar ve Biga’ya götürüldü ve böylece bir hiyanetin kanlı ve acıklı dramının son perdesi kapanmış oldu.⁽³²⁹⁾

Biga’ya tekrar dönen Aznavur,15 Nisan 1921’de Karabiga yakınlarında Adliye Köyü civarında Çiftlikköy’lü Mehmet Efe tarafından başı kesilmiştir.Başsız cesedi Biga’nın Buzağılık(Cihadiye)köyü mezarlığına gömülmüştür.⁽³³⁰⁾

(327).Saime Yüceer,*Bursa’nın İşgal ve Kurtuluş Süreci(1920-1921)*,Bursa 1991,s.174.

(328). Özdemir,Cepheler,s.259.

(329) .Efe.a.g.e.,s.84.

(330).Özdemir,Önderler,s.121.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BİRİNCİ DÜZCE AYAKLANMASI (13 NİSAN – 31 MAYIS 1920)

Birinci Düzce Ayaklanması, Milli Mücadelemizin hassas bir aşamasında bölgeye geniş ölçüde ve kısa zamanda yayılması, çevrede doğurduğu tehlikeli durum, sosyal çalkantılara yol açması, askeri hareket ile isyancıların inatçı ve hain davranışları, kanlı olayların meydana gelmesi başlı başına bir kitap, bir tarihi ibret vesikası olacak mahiyettedir.⁽³³¹⁾

4.1. Bölgenin Genel Durumu Ve Ayaklanma Sebepleri:

Mondros Mütareke namesiyle beraber Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde milli direnme fikir ve hareketleri belirmeğe başlamıştı. Yunan Ordusunun İzmir'e çıkarılması (15 Mayıs 1919) bu çalışmaları daha da kamçılamiş ve yer yer galeyan haline gelmişti. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı, bundan sonra Milli Mücadele için alınan kadar ve tedbirler İtilaf Devletleri özel olarak İngilizler ve Saray'la İstanbul Hükümeti için endişe verici olmaya başlamıştı. Milli Mücadeleyi baltalamak, boğmak amacıyla durmadan olumsuz propagandalar yaptırıyorlar, halkı Milli Mücadele aleyhinde tahrik ediyorlar, fetvalar verdiriyor, işbirlikçileri, hainleri kullanarak ayaklanmalar çıkarmayı ve Anadolu'nun derlenip toparlanmasına engel olucu davranışları planlı olarak yürütmeğe çalışıyorlardı.⁽³³²⁾

Batı Anadolu'nun en nazik bölgesinde bu maksatla çıkarılmış olan Birinci ve İkinci Anzavur Ayaklanmasının bastırılmasının arkasından Birinci Düzce ayaklanması baş göstermiştir.⁽³³³⁾

Bu sırada, Ankara, Büyük Millet Meclisinin açılış hazırlıklarıyla meşguldü. Yunan kuvvetleri ise, İzmir bölgesinden Anadolu'nun içerilerine doğru ağır ağır ilerlemeğe çalışıyorlardı.

(331). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.92.

(332) .Efe.a.g.e.,s.85

(333) .Efe.a.g.e.,s.86.

Ayaklanma bölgesi, Kocaeli yarımadasının devamı idi. Batıdan ilerleyecek düşman kuvvetlerine karşı tutulacak savunma hatlarını kuzeyden tehdit ediciydi. İstanbul Hükümeti'nin kuvvetleriyle bağlantı kurmayı kolaylaştıracaktı. Doğuya doğru yayıldıkça Ankara'yı etkisi altına alabilecekti. Nitekim bu ayaklanma Gerede ve Kızılcahamam bölgesine yayıldı ve Büyük Millet Meclisinin açıldığı gün Safranbolu halkının “Biz Padişah isteriz” diye başkaldırmaları ve aynı gün 200 isyancının Gerede'yi işgal etmesi büyük bir telaş uyandırmıştı.⁽³³⁴⁾

Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa 24 Nisan 1920'de Bursa civarında bulunan 20'nci Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa'ya (General Cebesoy) şu mesajı göndermişti.⁽³³⁵⁾

“Kıyam meselesi Safranbolu'ya ve Çerkeş'e sirayet etmiştir. Başkaldırının Ankara'ya doğru ve seri bir cereyan takip eylediği görülmektedir. Ankara'da istifade edilecek 700 kadar kuvvet vardır. Zatı devletlerinin oradan alacağınız azami kuvvetle Ankara'ya teşrifinize acil lüzum vardır. Cevabınızı makine başında acele bekliyorum.”

Yine Mustafa Kemal Paşa aynı gün Nazilli'de bulunan Yarbay Refet'e (General Refet Bele) de bir telgraf gönderdi ve küçük kuvvetle de olsa beraber Ankara'ya gelmesini istedi.⁽³³⁶⁾

Düzce ayaklanmasını desteklemek ve moral etkisi yapmak için bu sırada İngiliz donanmasına bağlı bazı savaş gemileri de bölgeye yakın Karadeniz kıyılarında gösteri yapıyorlardı.⁽³³⁷⁾

(334). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.93.

(335). Özdemir,Cepheler,s.260.

(336). Özdemir,a.g.e.,s.261.

(337). Efe.a.g.e.s86.

4.2. Ayaklanma Nasıl Başladı?

İstanbul Hükümeti tarafından beslenen ve desteklenen hilafetçi propagandalar, Adapazarı bölgesinde daha önce (28 Ekim 1919)'da belirtilmişti.⁽³³⁸⁾ Bu tarih İngilizlerin İstanbul – Eskişehir demiryolunu kontrolleri altında bulundurdıkları zamana rastlar. Bir yıl önce atılan hıyanet tohumları şimdi yeşermeğe başlamıştı. Adapazarı'nın Akyazı bucağında Çerkez eşrafından Talustan ile İstanbul'dan para ve talimat ile genel ve süvari olacaklara 30, piyade olacaklara 15 lira vadeden Çerkez Bekir ve Sapanca'nın Avşar köyünden Beslan adındaki tahsildar 15 kişi ile Adapazarı'na gelerek telgrafhaneden Padişah ile görüşmek isteğinde bulundular ve bu işi zorlamaya başladılar.⁽³³⁹⁾ Kaymakam Tahir, 25 atlı ile bunların karşısına çıktı. İlçedeki askerler de kendisine yardım ettiler. İsyancılar dağılmak zorunda kaldılar. Beslan ile kardeşi Hasan Çavuş'da yakalandılar. İstanbul'dan para getiren Manyaslı Bekir ise kaçtı. O sırada bölgede çok zayıf askeri bölgelerimiz vardı. Zonguldak'tan getirilen 70 kadar süvari çevrede asayiş sağlıyorlardı. Çapulcular ya da milli hareket aleyhinde bulunanlar, halkı istedikleri gibi kullanıyorlardı. Bölgenin asayiş müfrezesi komutanı olan Binbaşı Mahmut Nedim de inançsız ve kararsız bir subaydı. Hemen İstanbul'da yayınlanan ve milli mücadele aleyhinde bulunan bütün gazeteler, Padişah taraftarlarınca köylere kadar gönderiliyordu. Bunlar Padişahın yakında Kuvayı Milliyecilerin asılması için fetva çıkaracağını, İngilizlerin kısa bir süre sonra bölgeye geleceklerini aralıksız propaganda ediyorlardı. Binbaşı Mahmut Nedim'in yumuşak, korkak davranışlarından cesaret alan hainler, faaliyetlerine hız vermeğe başladılar. İngilizlerin de yakın desteği devam ediyordu. İsyancılar için ortam olgunlaşmış, ayaklanma zamanı gelmişti. Böylece 23 Nisan 1920'de ayaklanma patlak verdi.⁽³⁴⁰⁾

Düzce'nin yakınında bulunan Ömerefendi köyünde toplanan isyancılar Düzce'de bulunan Süvari Yüzbaşısı Avni'yi yanlarına çağırdılar. Yüzbaşı, durumu sezmişti. Gitmedi. Bunun üzerine isyancılar asayiş müfrezesinin karargahını bastılar. Binbaşı Mehmet Nedim hemen teslim oldu. Piyade erleri de hemen teslim etti. Fakat iki süvari subayı, birkaç erle birlikte karanlık basıncaya kadar Düzce'yi savundular.

(338). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.87

(339) İbrahim Çolak,*Milli Mücadele Esnasında Kuvayı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım*,İstanbul 1996,s.47.

(340).Çolak,a.g.e.,s.48.

Yüzbaşı Avni ağır yaralandı. Teğmen Ruhsar şehit oldu. Gittikçe sayısı çoğalan isyancılar, Düzce'ye girdiler. Hükümeti ve Jandarma Komutanını yaraladılar ve hapsedtiler. İsyancıların elebaşları, Berzak Sefer, Çerkez beylerinden Vahap ve emekli Jandarma Yüzbaşısı Koçbey idiler.⁽³⁴¹⁾

İsyancılar, Bolu Mutasarrıfını Düzce'ye güya görüşmek için çağırdılar. Fakat Mutarsarrıf Haydar gelir gelmez onu da yakaladılar. Bu olaylar üzerine ayaklanma bölgesinin önemi Ankara'da değerlendirilmiş ve bunun sonucunda hemen şu tedbirlerin alınmasına karar verilmişti.⁽³⁴²⁾

- 1- Bolu'daki jandarma kuvvetleriyle Bolu dağı geçitleri tutuldu.
- 2- Zonguldak'taki 32'nci Alayın Bolu'ya alınması emredildi. (Bu alayın 70 kişilik bir taburu asilere karşı çarpışmak istememiştir.)
- 3- 24'ncü Tümenen iki taburla bir batarya ve bir süvari bölüğü Geyve'den Düzce bölgesine kaydırıldı.
- 4- İstanbul'dan Kandıra'ya henüz gelmiş olan Binbaşı Çolak İbrahim 60 kişilik müfrezesiyle Adapazarı'na hareket ettirildi.
- 5- Karakeçili mili müfrezesini Yarbay Arif (Karakeçili) komutasında hemen Afyon'da toplaması. (Bu müfreze İkinci Bozkır isyanını bastırmaktan dönmüştü.)
- 6- Kastamonu bölgesinde bulunan 58'nci Alayın Ankara'ya hareketi.
- 7- Balıkesir'de bulunan Çerkez Ethem müfrezesinin Geyve yönünde yola çıkarılması
- 8- Aydın cephesindeki seçkin milli süvari birliğinin Ankara'ya gönderilmesi emirleri verildi.

Bundan başka Trabzon Milletvekili Hüsrev (Gerede) Başkanlığı'nda bir nasihat heyeti Bolu'ya gönderildi.⁽³⁴³⁾

(341).Saime Yüceer,a.g.e.,s.171

(342). Çolak,a.g.e.,s.49.

(343)..Efe,a.g.e.,s.87.

Düzce ayaklanmasının bir anda Bolu ve çevresine kadar yayılması, genişlemesi, Ankara’da büyük endişe ile izleniyordu. Burada hava çok gergin ve sinirli idi. Bunun için ele geçirilen her kuvvetten yararlanarak, bu ayaklanmanın Ankara’yı tehdit eder duruma gelmeden bastırılması düşünülüyordu. İngilizlerle İstanbul Hükümetinin planladığı, iç hiyanetlerin yaydıkları tahrikler, ayrıca propagandalar, askeri güçlerin zayıf ve hareket niteliklerinin az oluşu, bu tahriklere uyarak bazı askerlerin yer yer Anzavur ayaklanmasında⁽³⁴⁴⁾ olduğu gibi isyancılarla birleşmeleri ya da kaçmaları, endişeleri çoğaltıyordu.

Düzce ayaklanmasının ertesi günü Beypazarı, Gerede halkı, “Padişah nerede ise biz oradayız” diye bağırarak askeri depoları bastılar ve silahları ele geçirdiler.⁽³⁴⁵⁾ Bir merkezden emir almış gibi hareket ediliyordu. Bolu boğazını tutmuş olan jandarmalara saldırarak onları dağıttılar ve isyancılar Bolu’ya girdiler. (14 Nisan 1920).

Durumu tehlikeli gören Mustafa Kemal Paşa, 18 Nisan 1920’de Geyve’de bulunan 24’ncü Tümen Komutanı Yarbay Mahmut’a, “Düzce ayaklanmasını bastırmak üzere emrindeki kuvvetlerle vakit kaybetmeden Düzce’ye hareket etmesini” emrediyordu.⁽³⁴⁶⁾ Tümen Komutanı, iki Piyade Taburu, bir Dağ Bataryası ve birkaç süvari ile 19 Nisan günü yola çıktı. Aynı günün akşamı Adapazarı’na vardı. Ertesi günü Hendek’e hareket etti. Yolda hazırladığı bildirileri de köylülere dağıtıyordu. Bu bildiride, “Padişah ve Halife İngilizlerin eline esir düşmüştür. Padişahımızı kurtarmak için ölünceye kadar çalışacağız. İstanbul Hükümeti İngilizlerin elinde bir oyuncaktan başka bir şey değildir. Padişah ve milleti kurtarmak için harekete geçen Kuvayi Milliye’ye yardım ediniz...”⁽³⁴⁷⁾ deniliyordu. Buna karşılık gece civar köylere giden Hendekli halkı yeniden milli kuvvetler aleyhine kışkırttılar, bu kötü propagandalar kanlı olaylara sebep oldu.⁽³⁴⁸⁾

(344). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi’nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.107.

(345). Efe,a.g.e.s.89.

(346). Çolak,a.g.e.,s.50.

(347). Kemal Özkaynak,*Efelerden Haber*,Aydın 1946,s.146.

(348) .Özkaynak.a.g.e.,s.147.

22 Nisan günü Yarbay Mahmut kuvvetleri, Düzce yönünde yürüyüşe geçti. Fakat öncülerini Hendek'ten çıkar çıkmaz karşı tepelerden ateş yediklerini ve ateşe devam edildiğini geriye bildirdiler. Bu haber üzerine Yarbay Mahmut, karargâh birlikleriyle yürüyüşünü hızlandırdı. Bu arada ihtiyar bir adam komutanın önüne çıktı, Çerkezce bir şeyler söyledi. Beni de götür demek istiyordu. Ateş altında ilerlediler, ihtiyarı isyancılara gönderdi. Maksudı, kardeş kanı dökülmeden meseleyi çözmekti. Birliklerine ateşkes emri verdi. Durum böyle devam ederken, yakın mesafeden göğsü bağı açık bir kişi Yarbay Mahmut'a doğru fırlamış, "Teslim ol! Teslim ol!" diye bağırmaya başladı. Tümen Komutanı tehlikeyi anlamış, yanındaki Emir Subayının tüfeğini alarak kendisine doğru saldırana ateş etmişti. Fakat pusuda bulunan isyancıların beş kişilik grubunun ateş yağmuruna tutuldu ve bir iki dakika içinde can verdi, şehit oldu.⁽³⁴⁹⁾

Bu olay ortalığı büsbütün karıştırdı. İsyancılar aldıkları talimata göre müfrezenin ağırlıklarını yağma ettiler. Subaylar hapsedildi. Erlerin silahları alındıktan sonra, köylerine gitmek şartıyla serbest bırakıldılar, terhis edildiler. Hendeklilerin gönderdiği Sait Bey Başkanlığı'ndaki nasihat heyeti de yararlı olmadı. Heyet içinde bulunan Sait ve Kâzım beyleri de öldürdüler (23 Nisan 1920).⁽³⁵⁰⁾

Anadolu ölüm kalım mücadelesine başlamışken, bir kısım çıkarıcı ve hain kişiler, irticayı körükleyen aşâğılık yobazlar halkı birbiriyle boğuşturucu tahriklere devam ediyorlardı. Bu yüzden memleketin bir bölgesinde kabuslu, acı olaylar, kanlı çarpışmalar oluyor ve gittikçe endişe verici bir hal geliyordu.⁽³⁵¹⁾

Bu sırada, Anzavur ayaklanmasından moralleri bozulan halka görünmek için Bursa bölgesine gitmiş olan Ali Fuat Paşa hemen Geyve'ye döndü ve acele tedbirler almak ihtiyacı duydu.⁽³⁵²⁾ Önce topladığı ve biriktirebildiği kuvvetlerle Geyve boğazını kapatmaya çalıştı. Haber alındığına göre, bu sırada Kuvayı inzibatiye birlikleri de İzmit bölgesine geleceklerdi.⁽³⁵³⁾

(349). Özkaynak,a.g.e.,s.148.

(350). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.164.

(351). Efe,a.g.e.s.89.

(352) .Ali Fuat Cebesoy,*Milli Mücadele Hatıraları*,İstanbul 1953,s.349

(353). Cebesoy,a.g.e.,s.350

Ayaklanma bölgesi, Ankara yakınlarına doğru geliyordu. Taraklı, Mudurnu çarpışmaları iyi sonuçlar vermemişti. Çünkü irticanın elebaşları ve ayaklanmayı idare edenler zora gelince önce anlaşmaya giriyorlar, bir süre sonra fırsat bulunca tekrar hiyanetlerine başlıyorlardı. Yurdu kurtarmaya, dış düşmanlara karşı koymak zorunda olan Anadolu Hükümeti ve Milli Mücadelenin sorumlu kişileri iç huzuru sağlayıcı tedbirleri bir an önce almak zorunda idiler. Şimdiye kadar alınan tedbirlerin, gönderilen kuvvetlerin yetersizliği görülüyordu.⁽³⁵⁴⁾ Sarayın ve İngilizlerin çok önceden planladıkları ve Anadolu ihtilalini iç ayaklanmalarla yok etme düşünceleri her yerde bu hareketlerle baş vermeğe ve başarıya doğru gidiyordu. Hainlerin ve yobazların faaliyetleri bu yönde gittikçe artıyor. Padişaha sadakat telgrafları çekiliyor, Beypazarı sokaklarında, “İstanbul’un ve Padişahın emirlerini dinlemeyen Ankara’yı biz de dinlemeyiz, Padişahımızın fermanı olmadan 1313 doğumlu erler silah altına alınamaz. İslâmın islâma karşı kavgaya sürüklenmesine razı olamayız...” diye bağırıyorlardı.⁽³⁵⁵⁾

Ankara’da Büyük Millet Meclisi açılmıştı. Bu sırada Padişah ve hilafetten yana olanların halkı çok etkilediklerini gören Meclis, acele bir yemin bildirisi yayınladı. Bunda, “Biz vekilleriniz, Cenabı hak ve O’nun Resûlü Ekrem’i adına yemin ederiz ki, bizde milleti ve Padişahı kurtarmak için çalışıyoruz.” deniyordu.⁽³⁵⁶⁾

Bu sırada Yarbay Arif (Karakeçili) 300 atlı ile Afyon’dan Ankara’ya gelmişti. Ankara caddelerinde bir gövde gösterisi yaptıktan sonra, Bolu’ya doğru yola çıktı. 25 Nisan 1920’de yorgun olmasına karşılık hemen Beypazarı’na taarruz etti. İkinci Bozkır ayaklanmasının bastırılmasında cesur hareketleriyle başarılar sağlayan Yarbay Arif, isyancıları yendi, dağıttı ve ilçeye girdi. Genel Kurmay’dan verilen emir üzerine, Nallıhan’a yürüdü. Softa boğazında o bölgenin isyancılarına rastladı. Onları da kısa süre içinde bozguna uğrattı. Bu asiler bir çok ölü verdiler. Bu hareketten sonra Nallıhan Müftüsü, Yarbay Arif müzakeresine katılarak halkı doğru yola getirmeye çalıştı.⁽³⁵⁷⁾

(354). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi’nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.107.

(355).Rahmi Apak,*Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*,Ankara 1988,s.194.

(356). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi’nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.108.

(357). Efe.a.g.e.,s.89.

Aynı gün Kastamonu Valisi, Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya şu telgrafi çekti:

“Dışarıdan gelen bazı fesatçıların kışkırtmalarıyla Safranbolu’da dükkanlar kapatılmış haberleşmesi kesilmiş, önceden oraya, Çerkeş ve Safranbolu’ya gönderilen milli kuvvetlerin dün ilçelere olaysız girdikleri ve her iki ilçede sıkı yönetim ilan edildi...”⁽³⁵⁸⁾

30 Nisan günü Mustafa Kemal Paşa Valiye verdiği karşılıktaki: Bugün valiliklere bildirilen vatana hıyanet kanunun uygulanmasını istemişti.⁽³⁵⁹⁾

Yarbay Arif, Seben dağındaki isyancıları da dağıttıktan sonra, Bolu’ya doğru harekete geçti. Şehre yaklaştığı sırada, Çerkez Yar çetesinin ateşine uğradı, fakat onları da püskürttü. Bundan sonra tehlikeli gördüğü Beypazarı’na gitmek istedi. Fakat Bolu’dan gelen haber onu kararından vazgeçirdi. Bolu üzerine ilerlemeye koyuldu. Şehre yaklaştığı vakit halkın bir kısmı minarelerden beyaz bayraklar sallamaya başladılar. Halkın temsilcisi olarak Yarbay Arif’in yanına gelen Hoca Süreyya af dilemeğe başladı. Yarbay’da işi tatlıya bağlamak istiyordu. Elindeki kuvvetler çok azdı. Bolu ise isyancıların kalesi idi. Aldığı inandırıcı haberlere göre, büyük kuvvetler halinde isyancıların Bolu’yu basacaklarını da öğrenmişti. Bunun için kuvvetlerini şehre sokmadı. Gereğinde döğüşebilmek için çekilme imkanlarını da bulmak üzere şehrin dışında yerleşti.⁽³⁶⁰⁾

Şehirde bulunan Binbaşı İhsan, Zonguldak bölgesinden getirilen 32’nci Alaydan elinde kalan kuvvetlerle gerekli düzeni kurmuş, tedbirlerini almıştı. 2 Mayıs günü Düzce’de toplanan isyancılar, Yarbay Arif kuvvetlerini yok etmek amacıyla Bolu’ya yürüdüler. Bu saldırıya Düzce ve Bolu’ya yakın köyler ve Bolu şehri de katılıyordu. Bunlar 3 Mayıs 1920 sabahı dört yandan şehre saldırmağa başladılar. Binbaşı İhsan, Ortaokul dolaylarıyla Naip mezarlığına yerleştirdiği makineli tüfeklere çok güveniyordu. Saldırı başlar başlamaz, atına atlayarak onların başına gitmek üzere hareket etti. Bağırmlar, naralarla şehre giren isyancılara makineli tüfekler başarılı ateş ediyorlardı.⁽³⁶¹⁾

(358).ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi’nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.108

(359) Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*,C.II.Ankara 1999

(360).Çolak,a.g.e.,s.63.

(361).Çolak,a.g.e.,s.64.

Bu sırada şehrin yerlisi bir kişi, Binbaşığı tabanca ile arkadan vurdu. Elinden isabet alan binbaşı düştü, sonra yarasını diğer eliyle tuttu ve yine hareket etti. Fakat bu seferde Çarşamba'lı Kara Ali'nin kurşunu ile yere yıkıldı. Şehre girmiş olan bir kısım hilafetçiler, yobazlar, çapulcular, üzerine çullandılar, parasını, saatini tabanca ve diğer eşyalarını aldılar. Bununla da kalmayarak, bütün elbiselerini soydular, götürdüler. Bundan sonra hükümet konağını işgal ettiler. Bu sırada şehirden kaçamayan bazı subayları da yakaladılar. Bunlardan çok genç bir subay olan Abdülkadir adındaki Teğmeni çıplak bir hale soktuktan sonra elleri arkada bağlı olarak caddelerde dolaştırdılar. Taşlarla, sopalarla vurdular.. Abdülkadir'in çıplak vücuduna kamalar sapladılar ve düştü. Öldü diye sürükleyerek belediye önündeki çamurluğun içine attılar. Ertesi sabah bir doktorun karısı onun kımıldadığını pencereden gördü ve gizlice doktora haber verdi. Doktor insanlık duygularıyla teğmeni gizlice hastaneye götürdü. Orada bir süre sonra gözlerini açan subay, su su diye inledi. Fakat hasta bakıcılık yapan bir kişi, Hilafetçilere gitti ve haber verdi. Biraz sonra birkaç silahlı çapulcu, hastaneye girdiler, yaralı teğmenin boynuna bir ip takarak onu sürükleyip götürdüler ve sokakta öldürdüler. İşte Şeyhül İslâm'ın fetvasının hükmü yerine geldi diye bağırmaya başladılar. ⁽³⁶²⁾ Bir süre önce İstanbul Hükümeti, Padişahın çıkardığı fetvaları çeşitli araçlarla ve Yunan uçaklarıyla şehir ve köylere dağıtmıştı. ⁽³⁶³⁾

İsyancılar, Bolu'ya hakim olmuşlardı. Şimdi Yarbay Arif'in hesabını görmek istiyorlardı. 4 Mayıs sabahı bu müfreze taarruza başladılar. Güneş batıncaya kadar savaş devam etti. Çok üstün kuvvetler karşısında olduğunu gören Yarbay Arif, gece Karacadoğan bucağına çekildi. Buradan da Kızılcahamam'a döndü. ⁽³⁶⁴⁾

Ankara ; Bolu olaylarını endişe ile izliyordu. Ayaklanmaların bir an önce bastırılmaması, gittikçe kuvvetlenmesi, yaygınlaşması ve milli hareketleri tehlikeye düşürücü davranışların büyümesi hazindi. ⁽³⁶⁵⁾

(362).Rahmi Apak ,*İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*,Ankara 1990,s.160.

(363).Efe.a.g.e.,s.89.

(364).Apak.a.g.e.s.161.

(365).Apak,*Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*,s.195.

8 Mayıs 1920’de Mustafa Kemal Paşa,Geyve’de bulunan Ali Fuat Paşa’ya: “İsyan vaziyetinin ehemmiyetini fazlasıyla tahmin edeceğinize eminim. Kızılcahamam ve Çerkeş istikametlerinden ahiren yeni bir şiddetle genişleyen isyan, Ankara’yı haricen de tehdit edecek bir vaziyet almış olduğu gibi, Ankara, Keskin ve Haymana gibi civar bölgeler de maddi tazyik altında kendisini gösteremeyen bir fesat yuvası bulunduğu muhakkak olduğundan, bugün Ankara, yani bütün milli varlığın tehlike altında addolunmak lâzımdır. Konya isyanı da bütün tafsilâtıyla malûmunuz olmuştur. Bu bakımdan her şeyden evvel Ankara’da tam mânasıyla emniyet istihsal edecek bu fesat sahasını tehdit eyleyen Safranbolu, Çerkeş, Kızılcahamam, Beypazarı, Mudurnu, Geyve hattında savunma vaziyetinin muhafazasına çalışma gereklidir. Bir kez bu vaziyet tespit edildikten sonra isyanın imhası için tertipler düşünülebilir. Bu bakımdan Adapazarı’na taarruzdan vazgeçilebilir. Zâtı devletlerinin Geyve’den ayrılmalarında bir mahzur görülmüyorsa, bütün bu işleri idare etmek üzere Ankara’ya teşrif buyurmaları da münasip olur.” diyordu.⁽³⁶⁶⁾ Bu telgrafla beraber, Konya Ereğlisi’ndeki 11’nci Tümenin de bütünüyle Ankara’ya gelmesi emrolunmuştu.

4.3. Tenkil Kuvvetleri Komutanı Yarbay Arif’in Öldürülmesi

Kızılcahamam bölgesine çekilen Yarbay Arif kuvvetlerini, Bolu’da toplanan isyancılar, kovalamadılar⁽³⁶⁷⁾.

Müfreze, Ankara’yı kuzeyden kapatmak için burada şimdilik kalmak istiyordu. Yorgundu. 11 Mayıs akşamı çadırı ordugahına geçti. Gece basınca gerekli tedbirler alınmış, nöbetçilerde dikilmişti. Yarbay Arif, cesur, savaşçı ve yurtsever bir subaydı. İkinci Bozkır ayaklanmasının tenkilinde de iyi hizmetler görmüştü. Memleketin durumu yurt hainleri ile irtica güçleri ile aralıksız uğraşmak, döğüşmek ve onların çok aşağılık davranışlarını görmek, Yarbay’ı hırçın ve öfkeli yapmıştı. 11 – 12 Mayıs gecesi çadırında uyurken alınan tedbirlere karşılık karanlıktan yararlanan bir kişi, çadırına yaklaşmış, tüfeğin namlusunu Yarbay’ın başına dayıyarak ateşlemişti. Çadıra koşanlar soluk fener ışığında onun kafatasının parçalandığını görmüşler ve dehşet içinde kalmışlardı. Ertesi gün komutanlarını çok seven ve ona bağlı olan Karakeçili müfrezesi köylerine dönmek üzere izin istediler.⁽³⁶⁸⁾

(366).ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.İstiklal Harbi’nde Ayaklanmalar(1919-1921),Ankara 1974,s.109

(367). İbrahim Çolak ,*Milli Mücadele Esnasında Kuvayı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım*,İstanbul 1996,s.49.

(368). Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*,s.196.

Fakat kendilerine nasihat edildi, teselli olundular. Bunlar, Karakeçili Arif'e bağılı olarak, onunla dövüşlere katılmışlardı. Olay sırasında nöbetçi olan erlere Emir Subayı Üsteğmen İhsan ve Kızılcahamam müfrezesi Komutanı Binbaşı Rüştü tevfiğ olundular. Çünkü Gerede'de kuvvetlerini iyi idare edemeyen Binbaşı Rüştü'yü Yarbay Arif o gün astırmak istemiş fakat araya girenlerle affedilmişti. Bundan ötürü şüpheler onun üzerinde toplanıyordu.⁽³⁶⁹⁾

Yarbay Arif'in öldürölmesi olayı Ankara'da büyük bir üzüntü yarattı. Devrim'in idarecileri Yarbay Mahmut'tan, Yarbay Rahmi'den sonra onun da öldürölmesine çok yandılar. Bu acı olaydan sonra Ankara oldukça telaşa düştü. Mustafa Kemal Paşa karargahının Kayseri ya da Sivas'a gitmesini ileri sürdüler. Fakat büyük güçlükleri yenmesini bilen Mustafa Kemal, bu güçlüğü de yerinde kalarak yendi.⁽³⁷⁰⁾

4.3.1 Ali Fuat Paşa'nın Duruma El Koyması ve Kesin Tedbirleri:

Birinci Düzce ayaklanması başlamadan önce ikinci Anzavur ayaklanmasında ve çevredeki tedhişlerden moralleri bozulan halkı görmek, onlara güç katmak amacıyla Bursa'ya gitmiş bulunuyordu. Fuat Paşa, Düzce ayaklanmasını haber alır almaz yanındaki süvari bölüğü ile Geyve'ye geldi. Bu sırada ikinci Anzavur ayaklanması da bastırılmıştı.⁽³⁷¹⁾

Fuat Paşa, önce Geyve boğazında gerekli tertip ve tedbirleri aldı. Çünkü Geyve boğazı elden çıkacak olursa, Bilecik – Eskişehir yolu isyancılara açılmış olacaktı.⁽³⁷²⁾

Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı 8 Mayıs tarihli yukarıdaki telgrafı da göz önünde tutarak Çerkeş – Kızılcahamam – Kayaş bölgelerinde önce savunmada kalmak ve asıl tenkil kuvvetlerini teşkil eden Ethem Müfrezesi gelince her iki yandan Düzce – Bolu üzerine yürüterek isyancıları yok etmeyi planladı.

(369).ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.60

(370).ATASE,a.g.e., ,s.60

(371).ATASE,a.g.e., ,s.60

(372).ATASE,a.g.e., ,s.60.

Düzce ve Bolu ayaklanması uzun sürmüştü. İstanbul Hükümeti ve İngilizlerin düşündüğü tehlikeli durum yaratılmakta idi. Çünkü üzerlerine yeter kuvvet göndermek henüz mümkün olamamıştı. Yer yer kendilerine vurulan darbeler sonuç alıcı olamamış, isyan sürdürülmüştü. Hele Kızılcahamam'da bir suikaste kurban giden Yarbay Arif'in ölümü bu işi yarıda bırakmıştı. Bu bakımdan isyancılar 13 Nisan'dan 23 Mayıs'a kadar Bolu bölgesine bir çeşit hakim olmuşlardı.⁽³⁷³⁾ Düzce ayaklanması başlarken, Çerkez Ethem kuvvetlerini bu bölgeye getirmek düşünülmüş ise de o sırada Ethem kuvvetleri Salihli cephesine gitmek üzere Balıkesir bölgesinde toplanıyorlardı. Anzavur isyanı henüz bitmişti.⁽³⁷⁴⁾

4.3.2. Ayaklanmanın Bastırılması İçin Kesin Savaşlar:

Anzavur ayaklanmasını bastıran Ethem kuvvetlerinin Geyve bölgesine alınmasına karar verilmişti. Çevik ve akıncı bir vurucu güç halinde olan bu kuvvetlerle birlikte isyancılar üzerine çeşitli yönlerden gönderilecek müfrezelerin harekâtını düzenlemek ve koordine etmek gerekiyordu.

Geçtiği köy ve şehirlerde büyük gösterilerle karşılanan ve uğurlanan Ethem kuvvetleri, Bursa üzerinden 22 Mayıs günü Geyve bölgesine geldi. Yollarda gördükleri coşkun sevgi ve itibar, Ethem ve kuvvetlerine gurur ve cesaret vermişti. Daha önce Bursa'dan Geyve'ye gelen Ali Fuat Paşa o gün Ethem kuvvetlerine gelince önceden hazırlanmış olan şu emri ona verdi: ⁽³⁷⁵⁾

- 1- “Hakkın inayetine dayanarak yarınki 23 Mayıs1920 tarihinden itibaren âsilerin tehdidinde başlanacaktır.
- 2- Geyve boğazının iki yanındaki araziden, Sakarya doğusunda Değirmendere – Mecidiye – Kumbaşı ve Sakarya batısında İkramiye, İlmiye çizgisinin ve Geyve kuzey doğusundaki Celâller – Taraklı ve Bolu'nun kuzeyindeki bütün bölge isyan bölgesi sayılmalı, tenkil yapılmalıdır.

(373).ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.61

(374).Zühtü Güven,*Aznavur İsyanı*,Ankara 1965,s.112.

(375).Cebesoy,a.g.e.,s.346.

- 3- Genel harekâtı Ethem Bey komutasındaki tenkil kuvvetleri yapacaktır. 24'ncü Tümen emrindeki nizamiye ve milli kuvvetler müfrezeleri de bu hareketin yan ve gericilerini işgal suretiyle örtme ve temin edecektir.
- 4- Harekâtın ilk hedefi Adapazarı, Sapanca bölgelerini almak, Hendek çevresini işgal etmek ve Mudurnu grubunun Bolu dağından Bütçe üzerine geliş sırasında Hendek'ten Düzce'ye ilerleyerek en önemli isyan bölgesi bu suretle iki taraftan baskı altına alınacak ve tedip edilecektir.”

Bu emrin 5'nci maddesinde harekâta katılacak Ethem kuvvetlerine, Rauf Bey müfrezesine, Yüzbaşı Mesut komutasındaki Demir, Ömer, Süleyman Kaptan çetelerine ve 24'ncü Tümenin 143'ncü Alayına ve diğer küçük birliklere ayrı ayrı vazifeleri bildiriliyordu. 6'ncı ve 7'nci maddeleri, bölgeye yardım edecek civar birliklere vazifeler veriyordu.

- 8- Tekmil müfrezelerde kolordu filâması gibi üstü yeşil, altı kırmızı bayrak kullanılacaktır. Yanlışlığa meydan vermemek için asilerin dahil kullanabilecekleri Osmanlı bayrağı bulundurulmayacaktır.

- 9- Ben, yarın ki 23 Mayıs 1920 gününden itibaren yanımdaki süvari bölüğü ile birlikte Yörük köyünde bulunacağım.

Özet olarak aldığımız bu planla işe başlandı. Harekât iyi ayarlanmıştı. 23 Mayıs günü Ethem kuvvetleri yürüyüşe geçtiler. Aynı gün Sapanca ve Adapazarı'nı olaysız ele geçirdiler. Bu kuvvetler 25 Mayıs günü Hendek'e girdiler. Bu sırada ayaklanma merkezi olan ve çok hain davranışlara giren Düzce Doğu'dan Albay Rafet ve Batı'dan Ethem kuvvetleriyle tehdit altına girmişti. Düzceliler, Ethem'in ilçelerine girmesinden çok korkuyorlardı.⁽³⁷⁶⁾

Çünkü o kimse, gözünün yaşına bakmadan hainlerin cezasını verecekti. Bu sebeple ellerinde rehine olarak tuttukları Trabzon Milletvekili Hüsrev (Gerede) ve Osman Bey aracılığı ile (bu kişiler bir süre önce nasihat heyeti olarak Düzce'ye girmişler ve tutuklanmışlardı)⁽³⁷⁷⁾ bir barış yolu arıyorlardı.

(376).ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921),Ankara 1974,s.62.

(377).ATASE.,a.g.e.,s.62.

Bunları Albay Rafet'in yanına gönderdiler. Bu iki milletvekili de Ankara'ya, "Düzce'de halk korkuyor, İstanbul'dan ümit kesilmiştir. Berzak Sefer mert adamdır. Uzlaşma isteği samimidir. Düzce mühiti Refet Bey'i seviyor, Ethem'in gelmesinin felaket olacağını düşünüyor. Onun Düzce'ye gelmesini önlemek gerekir." bildirmişlerdi.⁽³⁷⁸⁾

Genel Kurmay Başkanının buna karşılığı; "Düzce'ye silah kuvveti ile girilmelidir. Asilerin dehaleti samimi değildir. İstanbul'dan ve İngilizlerden yardım gelir ümidiyle vakit kazanmak istiyorlar. Asi elebaşları içinde eli kana bulanmamış birkaç kişiyi affedebiliriz. Fakat başka türlü teklifleri kabul edemeyiz. Şehit olan komutan ve subaylarımızla erlerimizin hesabını soracağız. Halka karşı kindar muamele yapılmayacak, aksine şefkat gösterilecektir. Subaylardan ve memurlardan ihanet ve halkı kandıranlar asla affedilmeyeceklerdir."⁽³⁷⁹⁾

26 Mayıs 1920,'de Ethem kuvvetleri, Albay Refet kuvvetleri gelmeden Düzce'ye yürüdüler. Her tarafı korku sarmıştı. İlçe bu kez direnmeksizin teslim oldu. İsyancıların elebaşlarından Berzak Sefer, Koçi Bey ve Abdülvahap, Ethem tarafından şehrin ortasında idam edildiler.⁽³⁸⁰⁾

İsyancıların hareketlerini idare için İstanbul'dan gönderilen 9 subayla birlikte Düzce'ye gelmiş olan Yarbay Hayri, Akçokoca üzerinden kaçmak istemiş ise de yakalanmış, Düzce'ye getirilmiş, orada derhal idam olunmuştu.⁽³⁸¹⁾

Böylece ayaklanma bölgesinin esas merkezi olan Düzce'de durum normale döndü. Bolu ve çevresi henüz kaynaşmakta idi. Bunu yakından izleyen Albay Refet, endişesini Ankara'ya telgrafla bildirmişti.⁽³⁸²⁾

Ali Fuat Paşa, karargâhının 23 Mayıs 1920 harekatı için planladığı ayaklanma bölgesinin tenkil ve tüm temizlenmesi işi devam ediyordu.⁽³⁸³⁾

(378).ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.63.

(379).ATASE,a.g.e.,s.63.

(380).Ahmet Efe,*Çerkez Ethem*,İstanbul 2006,s.84.

(381).Efe,a.g.e.,s.84

(382).Çolak,a.g.e.,s.48.

(383). ATASE,a.g.e.,s.64.

Diğer yönden gelen kuvvetler Mudurnu bölgesinde Albay Refet komutasında iki grup halinde (Kurmay Binbaşı Nazım ve Binbaşı Çolak İbrahim grupları) toplanmıştı. Bunlardan birinci grup harekâtı Bolu'ya doğru hızla geliştirmişti. 27 Mayıs 1920 günü bu grup Bolu'ya girdi. Bu kuvvetlerin Bolu ile meşgul olmasından yararlanan isyancılar, Mudurnu'dan bulunan ikinci gruba taarruz ettiler ve sardılar. Bolu ile bağlantılarını kestiler. Bunu haber alan birinci grup Komutanı, emrindeki zeybeklerden 8 kişi seçerek bunları gece Mudurnu ile irtibatı sağlamak amacıyla gönderdi. Bu zeybekler, çemberi yararak Mudurnu'ya girdiler. Arkadan 50 kişi ile Binbaşı Nazım da yıldırım hızıyla gelerek bölgeye yetiştiler ve Mudurnu'yu saran isyancılara taarruza başladılar. İki ateş arasında kalan asiler kısa bir süre içinde dağıldılar. Böylece Binbaşı Çolak İbrahim kuvvetleri de serbest kaldılar ve bunlar da 28 Mayıs günü Bolu'ya geldiler.⁽³⁸⁴⁾

Olaylardan uyanmış olan halk bu kez askeri iyi karşıladılar. Sonra Binbaşı Nazım grubu Gerede'ye hareket etti. 31 Mayıs öğle zamanı çok azgınlıklar gösteren Gerede'ye zorla girildi. İsyancılardan birçok esir ve 4 makineli tüfek alındı. İsyancıların elebaşları daha önce kaçmış olduklarından, orada kalanların güçleri ve moralleri artık zayıflamış, bozulmuştu. Diğer isyancılar da dağıldılar, köylerine kaçtılar. Milli hükümet bölgede otoritesini kurmaya başladı.⁽³⁸⁵⁾

13 Nisan 1920'den 31 Mayıs 1920'ye kadar süren ve birçok kanlı, çirkin, utanç ve ibret verici olaylara sahne ve tanık olan ve milli harekatı endişeli şekilde köstekleyen Anadolu'daki hiyanetler ve İngilizlerin gizlice planladıkları büyük amaçlı ayaklanmalar henüz bitmemişti. Yozgat ayaklanması başlamıştı. Tenkil güçlerine yeni vazifeler çıkacaktı.

Tenkilden sonra Düzce bölgesinde pişmanlık duyan birçok genç, Ethem kuvvetlerine gönüllü olarak katıldılar. Bu kuvvetler, Salihli cephesine kaydırılmak üzere Adapazarı üzerinden Eskişehir'de toplanmak emrini almış ve harekete geçmişlerdi. Bunların bir süre sonra Eskişehir'den Yozgat'a gönderilmek zorunluluğu doğacaktır.⁽³⁸⁶⁾

(384).Çolak,a.g.e.,s.49.

(384).Çolak,a.g.e.,s.49.

(385).Cebesoy,a.g.e.,s.406.

(386)).ATASE,a.g.e.,s.148.

Anadolu’da başlayan ve gittikçe güçlenen milli mücadele ve kurtuluş hareketlerini baltalamak, boğmak isteyen İngilizler, bu maksatla Sarayla ve İstanbul Hükümeti ile işbirliği yapmakta ve onları kullanmakta idiler. Yer yer çıkarılan ayaklanmaların hepsinin hazırlanmasında, sürdürülmesinde onları gizli eli ve destekleri vardı. Fakat bu ayaklanmaların bölge bölge bastırılmaları, yangınların söndürülmesi, İngilizlerle Damat Ferit’i düşündürmeğe başlamıştı. Bu olaylarda dışında İngilizlerin İstanbul’u zorla işgalleri üzerine Afyon ve Eskişehir’de bulunan ve demiryollarımızı kontrol altında tutan İngilizleri de milli kuvvetler silah zoru ile İzmit’in batısına sürmüşlerdi.⁽³⁸⁷⁾ Bu da İngilizler için ağır bir darbe olmuştu. İstanbul’da tezgahtlanan İngiliz politikasıyla 1 Nisan 1920’de Padişah Vahdettin, Damat Ferit’i yeniden ve üçüncü kez Hükümetin başına getirmişti. Bu durum onu açık olarak bir İngiliz oyuncağı ve hain olduğunu gösteriyordu. Bunun yanında Padişah, milli mücadeleden yana olanları küfürle (Tanrıyı inkâr) suçlama ve bunların öldürülmelerini isteyen fetvalar çıkarmıştı. Bu fetvaların halk üzerinde yaptığı etkiler büyük olmuştur.⁽³⁸⁸⁾

. Bu ayaklanmaların ardı arkası kesilmiyor, “Subay öldüren yobaz, Şeyhül İslâm’ın fetvası yerine geldi.” diye bağırabiliyordu.⁽³⁸⁹⁾

Anadolu ihtilalini daha ciddi tehditler ve muntazam kuvvetlerle vurmak için İstanbul’da Kuvayı İnzibatiye ordusu kurulmasına ve Kocaeli yarımadasına göndermeğe karar verilmişti. Nisan başından itibaren de İstanbul bu hazırlıkların içine girmişti. Birinci Düzcce ve Bolu ayaklanmalarının bastırılması sonunda, yani Mayıs 1920 başında, Kocaeli yarımadasında şimdi Kuvayı İnzibatiye’nin yok edilmesi gerekiyordu.

(387).ATASE,a.g.e.,s.150.

(388).ATASE,a.g.e.,s.151.

(389).ATASE,a.g.e.,s.151.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KUVAYI İNZİBATİYE’NİN KURULUŞU VE MİLLİ KUVVETLERE KARŞI KULLANILMASI

İngilizlerle Damat Ferit Hükümeti’nin, Anadolu hareketini baltalamak ve boğmak için neler düşündükleri ve neler yapmak istedikleri, çeşitli konuların açıklanması sırasında sunulmuştur.

18 Nisan 1920’de İstanbul Hükümeti şimdi de yeni bir hıyanetin ve düşmanların işine yarar yeni bir aşağılık davranışın örneğini veriyordu. Çıkardığı bir kararname ile:

“Devlet kanunlarını uygulayan, Hükümet memurlarını zor kullanmak ve memuriyetlerini yürütmeye engel olan ve Kuvayı Milliye adını taşıyan erbabı şekaveti (eşkiyaları) tenkil için Kuvayı İnzibatiye kurulmuştur.”⁽³⁹⁰⁾

Bu kuvvet, inzibat güçleri, devletin zabıta kuvvetlerinin yardımcısı olacaktır. Aynı zamanda devletin silahlı kuvvetleridir. Bu teşekkül, Harbiye ve Dahiliye Nezaretine (Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıklarına) bağlı olacaktır. Buraya intisap edecekler, (girecekler) and içeceklerdir. Kuruluş subayları ile birlikte 250 mevcutlu bölüklerden oluşacak ve 4 bölük 1 tabur, 4 tabur 1 alayı teşkil edecektir. Subaylar muvazzaf ve emeklilerden ve gönüllülerden atanacaklardır.

Hizmet sırasında malül kalacak erlere ve subaylara rütbe ve derecelerine göre ve şehit olanlar ile ölenlere aynı biçimde tazminat verilecektir. Erlere 30 lira maaş verilecek, teğmenlere 60 liradan başlamak üzere, alay komutanlarına 150 lira verilir.”⁽³⁹¹⁾

Aynı gün ikinci bir kararname ile milli güçlere karşı kullanılmak üzere kurulan Kuvayı İnzibatiye için bir milyon ikiyüzelli bin lira ödenek ayrılmıştı. Bu hıyanet ordusunun başına da ordu komutanlığı yetkisi ile ayrıca da 500 lira ek ödenekle Süleyman Şefik Paşa verilmişti.”⁽³⁹²⁾

(390).ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.İstiklal Harbi’nde Ayaklanmalar(1919-1921),Ankara 1974,s.64

(391).Hamdi Güler,Kurtuluş Savaşı’nda Albay Bekir Sami Günsav,Ankara 1994.s.162.

(392).Güler,a.g.e.s.162.

Ferit Paşa, Kuvayı İnzibatiye'nin güdümünü kendi elinde tutmak istiyordu. Bu amaçla Başbakanlıkta özel bir karargâh kurmaylığı teşkil etmişti. Kurmay Başkanlığına da Kurmay Albay Refik atanmıştı ⁽³⁹³⁾

Kuvayı, İnzibatiye'nin kurulması sırasında Harbiye Nazırlığı daireleri ve 25'nci Kolordu birlikleri gerekli yardımlar için emirler almışlardı. Fakat bu yazışmalarda dairelerce gizli bir karşı koyma ve işleri savsaklama davranışları olduğu seziliyordu.

Çünkü her yerde yurt için çalışanlara karşı gelinmesine yurtseverlerin gönlü razı olmuyordu. Her ne kadar özel kurmay karargâhının emirlerine uyuluyor idilse de, zaman ölçüleri doyurucu olmuyordu. Tekitler, tekrarlamalar, yeniden yazışmalar sürüp gidiyordu. Bu bakımdan önemli işlerin yapılmasında Ferit Paşa'nın kendisi emir vermek zorunluluğunu duyuyordu. Ferit Paşa, Kuvayı İnzibatiye'nin ihtiyacı olan silah, araç ve gereçleri de İngiliz irtibat subayının yardımı ile sağlıyordu. Çünkü o sırada İstanbul çevresindeki depolardan alınacak her çeşit savaş silahlı, cephane, araç ve gereçleri İngilizlerin kontrolü altında bulunuyordu. Bu suretle alınan savaş ihtiyaçları tamamlanmış olan 1'nci Alay 29 Nisan 1920 tarihinde İzmit'e yollanmak üzere vapura bindirildi. ⁽³⁹⁴⁾

Bu alay 66 subay, 965 er, bir bağ ve bir sahra bataryası, 22 makineli tüfek gücünde idi. ⁽³⁹⁵⁾ Komutanı ise Binbaşı Hasan Tevfik idi. ⁽³⁹⁶⁾ Alayın mevcudu dolgundu. O sırada milli güçlerin hiçbir birliğinde bu sayıda ve bu kadroda bir alay yoktu. Fakat savaş eğitim ve öğretiminden yoksundu. Personeli, bir idealin uğruna değil, bir hıyanetin yolculuğuna çıkmanın burukluğu içindeydi. Bu alay ancak 8 Mayıs günü karaya çıkarılabildi. Bu tarihlerde Birinci Düzce ayaklanması da yaygın olarak devam ediyordu. İstanbul'dan Gerede'ye kadar uzayan Kocaeli yarımadası kuşağı ve Bolu çevresi milli kuvvetlerle savaş halindeydi. Geyve Boğazı ise zor durumda, zayıf kuvvetlerle tutunabilmişti. ⁽³⁹⁷⁾

(393). Celal Erikan, Kurtuluş Savaşı Tarihi, İstanbul 2005, s.54.

(394) . Erikan, a.g.e., s.55

(395). ATASE, Türk İstiklal Harbi, c.VI. *İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar (1919-1921)*, Ankara 1974, s.65

(396). ATASE, a.g.e., s.65.

(397). Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Ankara 1988, s.198

1'nci Alayın hareketinden sonra 2'nci Kuvayı İnzibatiye alayı da İstanbul'da Harbiye Nezareti meydanında (bugünkü üniversite meydanı) toplanıyordu. Bu alayın 7 Mayıs 1920'de sayısı, 94 subay, 927 erdi. 4 tabur halindeydi. Bu 2'nci Alayın komutanı asker değildi, subaylıkla bir ilgisi de yoktu. Çerkez Bekir adında cahil bir kişi idi. Erlerin %90'ı gönüllü idiler. Askeri eğitim ve disiplin diye bir şeye sahip değillerdi. Bol para verileceğinden, alayın mevcudu gün geçtikçe çoğalıyordu. Bunlar İzmit bölgesine gönderilecekler ve orada 3'ncü Alay da kurulduktan sonra bir tümen haline geleceklerdi.⁽³⁹⁸⁾

Bu birliklerin kadrosuna teşkil eden subay ve erleri kötü maceraya sürükleyen çeşitli etkenler vardı. Savaş sonrasının yarattığı işsizlik, sefalet ve bunların yanında kişilik ve karakter zaafı ya da yaptıkları hıyanetin derecesini kavrayamamak, yalnız verilecek bol paraya koşmak. Bu bakımdan çoğu sivildi. Askerlik, komutanlık ile tahsil ve niteliği olmayan kişiler subayların yerini almışlar, çapulcu, hızsız ve yankesiciler ya da bir iş tutamayanlar, er kadrolarını doldurmuşlardı.⁽³⁹⁹⁾

Oysa o sırada savaş cephelerinden ve esaretten yorgun ve perişan olarak dönmüş, İstanbul'da aynı ortam ve koşullar ve yoksulluklar içinde yaşayan bir çok subay, astsubay ve erler bütün açlık ve zorluklara karşılık Kuvayı İnzibatiye'ye girmeye yanaşmamışlar, yazılmamışlardı. Bunların bir çoğu fırsat ve imkan buldukça Anadolu'ya geçerek milli güçlere katılmışlar, kurtuluş için dövüşmüşlerdi.

Ferit Paşa'nın hıyanet ordusu olan Kuvayı İnzibatiye'ye girenlerden de düşünebilenleri ya da durumu gittikçe kavrayanlar, çoğunlukla sonradan pişman olmuşlar, birliklerinden kaçmışlar ve çarpışmalar sırasında milli cepheye geçmişlerdir. Bu kuruluşa giren gerçek subay, astsubay ve erler ise, başlangıçtan itibaren fırsat buldukça milli hareket lehine davranmakta, milli cephe yanına geçmekte, gecikmemişlerdi.

İşte bu durumdan da Kuvayı İnzibatiye tümeni, İzmit bölgesine kaydırılmış, burada üç alay halinde ise başlamıştır. Tümen karargâhı, İzmit'in iki kilometre doğusunda bir bataklık bölgesinin kenarında yerleşmişti.⁽⁴⁰⁰⁾

(398) .Erikan.,a.g.e.,s.56.

(399). Apak,*Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*,s.199

(400). ATASE,a.g.e.,s.65.

5.1. Kuvayı İnzibatiye'nin Saldırı Ve Bozgunu

Mayıs 1920 başında İzmit bölgesine getirilmiş olan bu birlikler şehrin doğusunda Vezir Çiftliği yakınında çadır ordugâha geçmişti. Bulundukları yerde uzun süre hareketsiz kalan bu birlikler güya eksiklerini tamamlamak için bekliyorlardı. Sapanca bölgesine de güvenlik için bir top ve bir makineli tüfekte güçlendirilmiş bir ileri karakol müfrezesi sürülmüştü.

Anzavur, bu müfrezeyi kimseye sormadan ikinci Geyve Boğazı Taarruzunda kullanmıştı.⁽⁴⁰¹⁾ Oysa Kuvayı İnzibatiye'nin esas hedefi, biran önce Geyve Boğazını açmak, Eskişehir yolunu tamamen ele geçirmektir.

Bununla, yeni yeni toparlanmakta olan milli kuvvetlerin direnmelerini yok edecek, milli hareketi boğacaktı. İngilizler'in İstanbul Hükümeti'ne durmadan telkin ettikleri iç ayaklanmalar ve Kuvayı İnzibatiye'nin kuruluş ve taarruz amacı bu idi.

Anzavur'un acele etmesi ve yalnız başına saldırılar yapması, Kuvayı İnzibatiye'den önce bu işi kendisinin başarması ve düşüncesinden doğuyordu.⁽⁴⁰²⁾

Bu hareketleri yaparken ve yenildikten sonra bölgeyi terk ederken Kuvayı İnzibatiye Komutanına hiçbir bilgi vermeyi bile gerekli görmemişti.

Anzavur'un Adapazarı'ndan İstanbul'a gidişinin ertesi günü (23 Mayıs 1920) tenkil birliklerinden Ethem kuvvetleri Geyve'den hareket ederek Sapanca ve Adapazarı'nı ele geçirmiş, Sapanca'da bulunan Kuvayı İnzibatiye müfrezesinden iki subay, 80 er, 4 top ve 4 makineli tüfek de esir almıştı. Bu tarihte Kuvayı İnzibatiye birlikleri ise oldukları yerde bekliyorlardı.⁽⁴⁰³⁾

(401). Zühtü Güven, *Aznavur İsyanı*, Ankara 1965, s.113.

(402). Güven, a.g.e.s.113.

(403). ATASE, a.g.e., s.65.

Anzavur'un yenilgiye uğraması,⁽⁴⁰⁴⁾ Düzce ayaklanmasının bastırılması üzerine,⁽⁴⁰⁵⁾ İstanbul Hükümeti ve İngilizler ümitlerini yeni bir harekete Kuvayı İnzibatiye bağlamışlardı. Artık onun harekete geçirilmesi isteniyordu. Fakat Anzavur'un akıbeti, Sapanca müfrezesinin yok edilmesi, Kuvayı İnzibatiye Komutanının moralini çok bozmuştu. Hele karşısında Ali Fuat Paşa gibi bir komutanın bulunduğunu düşüncükçe uykusu tüm kaçıyordu.

Ayrıca hıyanetin verdiği burukluk içerisinde kararsız bir hale gelmişti. Süleyman Şefik Paşa'nın komutanlığı bırakıp gitmesinden sonra bu kuvvetin başına, İstanbul Hükümetince Yarbey Senai atanmıştı. Ayrıca Kolordu Komutanı yetkisi ile, İzmit ve bölgesi komutanlığını da Suphi Paşa getirilmişti.⁽⁴⁰⁶⁾

Suphi Paşa'nın 27 Mayıs 1920 tarihinde İstanbul Harbiye Nezaretine verdiği şifrede (özetle):

“En ilkel savaş kurallarının kabul edemeyeceği tarzda dağılmış olan kuvvetin doğurduğu 23 Mayıs 1920 Sapanca olayı önce arzolanmıştı. Alay adı altında iki inzibat kıtasının 600 mevcudu ile 5 top ve 25 makineli tüfeğe intizar eden savaş gücünün Tâlat tepe mevkiinde bırakılması uygun olmadığından, geriye alınarak 25 Mayıs akşamından itibaren ordugâhın dokuz km. kadar ilerisinde bir savunma hattı kurulduğu Anzavur Paşa gönüllülerinden göz önünde ve elde tek bir mevcut olmadığı gibi halktan gönüllü kıtası teşkili de güçlenmiştir. Memleket içinde kitle halinde bulunan propagandacıların telkinleriyle zehirlenen ve hükümetçe en sadık olanların dahi güdümü çok zordur.

İhtiyaç duyduğumuz her çeşit güçlüğü yenilmesi uğrunda pek kısa ve kesin isteklerimize bile sorumlu dairelerce karşılık verilmediğinden gereğini de yapmıyorlar demektir. Sayın hükümetimizin başarısını gereği gibi ileriye görmek ve atılan adımlarla geriye dönmek için istenilen maddeler çok basitti. Bunlar, asker, donanım ve yiyecekti. Bunlar, yeter derecede olmadıkça hareket yapılamayacağı bilenen hususlardır. Bununla beraber İzmit Körfezi'nden Büyük Derbent'e kadar özel olarak bu mevsimde yollar dışında hareket kabil olmayacağından ve daha ilerimizde Geyve ve Lefke boğazları gibi cepheden zorlanması çok güç olan iki önemli boğaz vardır.

(404). Güven, a.g.e.s. 114.

(405) Ahmet Efe, *Çerkez Ethem*, İstanbul 2006, s.85.

(406). ATASE, a.g.e., s.66.

Bu yönlerde yapılacak ileri hareketin mutlaka bir yandan dolaylı bağlantıda bulunmak üzere İzmit Yarımadası'nda korunması şarttır. Bize yeter kuvvet göndermekle beraber, ya da Bandırma'dan itibaren temizliğe başlanması zaruridir. Bandırma dolaylarından Bursa – Bilecik yönü uygun düşünülmektedir.

Hükümet şerefini yükseltmek ve başarısını idrakten aciz olmayan genel karargâh kurmaylığı İzmit Komuta heyetinin isteklerini kolaylaştırmak ve hızlandırmaları gereklidir.

Yukarıdaki arz ve düşüncelerimin imkân içinde bu heyete ve diğer ilgililere önemle emir ve ihtar buyurulmasını arzederim (27 Mayıs 1920).”(407)

İzmit bölgesine yüksek yetkilerle gönderilen Suphi Paşa'nın verdiği bu rapor onun hiçbir şey yapamayacağını, hatta istemediğini açıkça gösteriyordu. Başarıya ulaşabilmek için uzak yan etkiler istiyor, Bandırma'dan, Bursa'dan kuvvetler gönderilmesini hayal ediyordu. Bunun anlamı, Suphi Paşa, harekâtı oyalayarak, başladığı ihanetin arada bitmesini arzuluyor demekti.

Bütün bunlara karşılık, İstanbul'un yaptığı baskılara da direnme gücü olmadığından, Kuvayı İnzibatiye 5 Haziran 1920'de taarruz hareketine başlamak üzere hazırlıklara girişti. Diğer yandan o günlerde birliklerdeki kaçanların sayısı çok artmıştı. Bunların bir kısmı doğuya kaçarak milli güçlere katılmışlardı. Bu olaylar üzerine Suphi Paşa'nın, İstanbul Hükümeti özel karargâhına gönderdiği yazı ve istekleri daha da dikkat çekicidir. Bu yazıda:

“İnzibat kıtalarındaki askerlerin kaçmalarını kışkırtan gizli bir teşkilatın varlığının çok muhtemel bulunduğunu, bu teşkilatın meydana çıkarılması için hükümetçe teşebbüse geçilmesini ve askerlerin maaşlarına 15 lira eklenmesinin faydalı olacağı ya da yiyecek masraflarının maaşlarından kesilmesinden vazgeçilmesini, bu suretle belki kaçanların azalacağı...” deniyordu.”(408)

(407). ATASE,a.g.e.,s.67.

(408). ATASE,a.g.e.,s.67.

Ferit Paşa'nın ihanet ordusu (Kuva-ı İnzibatiye) komutanlığı⁽⁴⁰⁹⁾, 14 Haziran 1920 günü harekete geçme kararını verdi. Bu kararını uygulamak için de birlikler bir yürüyüş emri ile harekete başlatıldı.⁽⁴¹⁰⁾

5.1.1. Bozgun Başlıyor:

Kuvayı İnzibatiye'nin ileri harekâta başlamasından sonraki durumunu kendi komutanlarının ağzından örnek olarak raporlar halinde gösterilmiştir.⁽⁴¹¹⁾

5.2. Kuvayı İnzibatiye 3'ncü Alay Komutanlığı'nın Raporu:

Kuvayı İnzibatiye 3'ncü Alay Komutanı Yarbay Salim istifa ettiğinden, onun yerine Isparta Alay komutanlığından emekli olan beni hizmete alarak 3'ncü Alay Komutanlığı'na tayin ettiler. 12 Haziran 1920'de İzmit'teki alayımın başına geldim. O akşam tümene yazdığım yazıda, kimsenin vazifeyi benimsemediğini hatta nöbet hizmeti yapmakta olan erlerin bile yerlerinde bulunmadıklarını, onlarında havaya ateş etmek suretiyle engellendiklerini ve izinsiz olarak silahlı erlerin şehirde dolaştıklarını, tümenin taarruz için yapmakta olduğu hazırlıkların Kuvayı Milliyecilere bildirilmiş olduğunu ve onlarla gizli temas halinde bulunduklarını, İzmit şehri ahalisinin bize yardım maksadıyla araba dahi vermediklerini şikayet ettim.

Tümenin taarruz gününde alayın 1'nci Taburu öncülüğe memur edilmişti. 2'nci Tabur'da onu 800 metre mesafeden takip ediyordu.

Verilmiş emre göre hareket etmiş olmamıza rağmen Tümen Komutanı nedense, müdahale ederek ve bizzat alaydan iki makineli tüfek alarak sahra topçusu ile düşman (Milli Kuvvetler) üzerine ateş etmeye başladı. Halbuki görünürde düşman yoktu. Tabur da bu esnada yürüyüşe geçti. Yine Tümen Komutanı 2'nci Taburdan iki bölük alarak Tavşan Tepeyi tutturdu. Alayın başında Güneydoğu'ya ilerledi. Köyde düşman olup olmadığını yanıma çağırdım köy papazı ile muhtardan sordum.

(409).Ali Fuat Cebesoy,Milli Mücadele Hatıraları,İstanbul 1953.

(410). ATASE,a.g.e.,s.67.

(411). ATASE,a.g.e.,s.67.

Olmadığı cevabını alınca yürüyüşe devam edilerek, köy geçidini ve köyün kuzeyindeki tepeye varıldı. Halbuki Alay köyden çıkar çıkmaz Milli Kuvvetler bu köye girmişler, alayın geri ile olan irtibatını kesmişler, burada bir iki saat çarpışma olmuş, fakat gerideki tümenin büyük kısmının tamamen perişan olduğu köylüler tarafından söylendiği gibi Gündoğdu köyünün içindeki insanlar da bağrışıp ağlaşmaya başlamışlardı. Bu sırada 1'nci Tabur Komutanı gelerek, cephanenin bitmekte olduğunu söyledi. Aynı zamanda bir İngiliz Subayı'da yanıma gelerek, şayet İngiliz kuvvetleri üzerine çekilirseniz, size düşman diye ateş ederiz demesi üzerine ben de İzmit'in daha gerilerindeki İngiliz kıtalarına söyleyiniz de bize ateş etmesinler, diye tenbih ederek topçu ile makineli tüfekleri geri çektim. Tabur Komutanı yanıma gelerek 3'ncü Bölüğün tamamen düşman tarafına geçtiğini söyledi. Bir müddet sonra 1'nci ve 2'nci Alayların Tavşan hizasında ve bir kısmının da İzmit'e doğru çekilmekte olduğunu ve süvarilerinde Bekirdere'ye doğru perişan bir surette kaçmakta olduklarını görerek artık müdafaa imkanı kalmadığını hükmedip, Değirmendere – Kırkmeşeler üzerinden İzmit'in kuzeyinden batıya çekildim.

2'nci Taburdan artçı olarak 40 erin de bâğilere (eşkıya anlamında, Milli Kuvvetlere denilmekte idi) katıldığı sonradan anlaşıldı, İzmit'e gelince İngilizler silahlarımızı, hatta subayların dürbünlerini aldılar ve bizi Güncemal vapuruna bindirdiler.

3'ncü Mürettep Alay Komutanı
Yarbay Ragıp

5.3. 3'üncü Alay 1'nci Tabur Komutanı'nın Raporu:

12 Haziran saat 07.30'da hareket ettik. Taburumuz keşifle görevliydi. Alınan emir, Mihaliç köyü civarındaki 292 rakımlı tepenin işgali idi. Bir buçuk saat yürüyüşten sonra, tepeye geldik. Bu esnada Tepeköy'ün güneyindeki derede 800 kişilik bir düşman kuvvetinin bulunduğu haberi aldık. Birinci Bölük sağda, İkinci Bölük solda olmak üzere, tepeyi işgal ettik. 3'ncü bölük ihtiyatta idi. 1'nci bölüğün Tepeköy'e doğru ilerlemeye başlaması üzerine, karşılıklı çıkan düşman (milli kuvvetler), "Etmeyin kardeşler, bizde ehli İslâmız. Günahtır, birbirimizi kırmayalım ve biz teslimiz" demeleri üzerine aralarında münakaşa başladı., bu esnada geriden

kuvvet getirmek bahanesiyle ben ihtiyattaki bölüğün yanına gittim, esnada 1'nci Bölük Komutanı Yüzbaşı Mehmed Nuri (Teğmen Mustafa'nın bütün bölüğü aldatarak asilere iltihak ettiğini bildirdi. Bunun üzerine 2'nci Bölüğün de asilere katılmaması için geriye alınarak solda 2'nci Bölük, onun sağında 3'ncü Bölük olmak üzere 295 rakımlı tepeye doğru ilerledik. Sağımızda İkinci Tabur ilerliyor, bir makineli tüfek ve bir dağ topu bizi himaye ediyordu. 296 rakımlı tepeye vardığımızdan bir süre sonra, Tepeköy yönünden tekrar düşman beyaz mendil salıyarak ve bağırarak ilerlemeye başladı, erlerin bir kısmı ateş etmeyelim, bunlar düşman (milli kuvvetler) değil dosttur dediler. Bunun üzerine Teğmen Nejat ileriye gönderildi. Döndüğü zaman “bunlar düşmandır” demesi üzerine ateş emrin verdim. Fakat o esnada ova cihetinde süvarilerimizin alabildiğine kaçmakta olduğu, topçu ve piyademinin de gerilemekte bulunduğunu gördüm. Bunu gören eratta tekrar “bunlar düşman değildirler, ateş etmeyelim, kim ateş emri veriyse, onu öldürelim” diye bağirmaya başladılar. 2'nci Bölükten Teğmen Ali ve Üsteğmen Mustafa'nın gayret ve sadakati ile ateş devam edildi. Fakat dağ topu, bir emir verilmeksizin, mevziini terk ederek geriye çekilmeye başladı. Alay komutanı da bu sırada taburun muhtazam olarak geriye çekilmesi emrini verdi. Bu kargaşalıkta 2'nci bölük çavuşlarından Şevket, Osman ve Hüseyin'in sadakatleri görülmüştü.⁽⁴¹²⁾

3'ncü Alay 1'nci Tabur Komutanı
Yüzbaşı Yusuf İzzet

5.4. 2'nci Alay Komutanının Raporu:

Alay, iki tabur, üç ağır ve dört hafif makineli tüfekten ibaret olup İzmit'in doğusunda Çelikkaya denilen mevkide ordugâhta idi. 13 Haziran 1920 saat 19.00'da, Alikâhya Çiftliği istikametinde düşman kuvvetleri görüldü. Buraya karşı bir tek top mermisi atıldı. 1'nci Bölük geceyi ileri karakolda geçirdi. Ertesi sabah ileride bir manga bırakarak mevziye döndü.

(412). ATASE, Türk İstiklal Harbi, c. VI. *İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar (1919-1921)*, Ankara 1974, s. 68

Bunu fırsat bilen düşman mangaya taarruz etmiş ve erlerden ikisini yakalamış, diğerleri de kaçıp kurtulmuşlardı. Alınan tümen emri gereğince 14 Haziran sabahı öncü harekete geçti. Mihaliç köyüne doğru ilerledi. Süvari bölüğü de şose üzerinde toplanmıştı, sahra bataryası mevziye yerleşmişti. Bu sırada süvari bölüğünün ileriye sürdüğü kısımla bu bölüğün yanındaki makineli tüfekle 3'ncü Alay düşmanla (milli kuvvetler) çarpışmaya başlamışlardı.

2'nci Alay ileri hareketini durdurarak, bulunduğu yerde muharebeye başlamıştı. Bu durumda muharebe edilirken, Tümen Komutanı geriye çekilme emrini vermişti. Alay, aldığı emirle Tavşantepe'ye çekilmiş makineli tüfekleri mevziye sokarak tekrar ateşe başlamıştı. Fakat bu esnada 3'ncü Alaydan düşmana iltihak eden 170 erin düşmanla birlikte toplu bulunan süvari bölüğüne şiddetle ateş açması üzerine bu bölük derhal dörtlü ile İzmit'e doğru kaçmaya başlamıştı. Bu ateşten bizim geri çekilmekte olan bir bölüğümüzde müteessir olmuştu. Boyun noktasındaki askerimiz o gün yandan ve arkadan ateşe maruz olmalarına rağmen geriye çekilmemişlerdi. Bu sırada 1'nci Alay, Tavşantepe eteklerine geldi. Ovaryı ateş altına alacak surette yerleşti. Köprü istikametinde ilerlemek isteyen düşman durduruldu. Bu esnada Kolordu Komutanı Suphi Paşa, bir batarya ile İzmit'e döndü. Ağırıklar, İngiliz tel örgüsü civarında toplanmıştı. İngilizler içeriye girmeğe müsaade etmediklerinden düşman tarafından yapılan ateşten müteessir olmuşlardı.

Bundan sonra önce 1'nci Alay ve arkadan da bizim 2'nci Alay geri yürüyüşe devam ile İzmit'e girdik. Erlerin, subayların silah ve cephaneleri tel örgüsü giriş yerinde İngilizlere bırakıldı. Subay ve erler iskelede hazır bulunan vapura binerek 15 Haziran 1920 günü İstanbul'a hareketle Bostancı'ya geldik. Burada İngilizler karaya çıkmamıza müsaade etmediklerinden, Büyükçekmece'ye gelerek oradan karaya çıktık.⁽⁴¹³⁾

2'nci Alay Komutanı

Binbaşı Mustafa

(413). ATASE,Türk İstiklal Harbi,c.VI.*İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*,Ankara 1974,s.69.

. Bu raporlardan da anlaşılacağı gibi, Kuvayı İnzibatiye'yi destekleyenler amaçlarına ulaşamamışlardı.

Kuvayı İnzibatiye, o zamanki milli kuvvetlerle oranla oldukça güçlü ve sayıca da çok üstün idiler. Yeterli topçu, makineli tüfeği, cephanesi, tam kadrolu birlikleri ve süvari bölüğü bulunan bu düzenli tümen, bir küçük birlik ayarında bile bir çarpışma, bir savaş vermemiş, perişan şekilde geriye çekilmişti. Oysa bu birlikler İstanbul Hükümetine büyük mali bir yük olmuştu.⁽⁴¹⁴⁾

Geyve bölgesinden perişan ve yenik olarak çekilen bu kuvvetler bir döküntü halinde İzmit'ten vapurla İstanbul'a hareket etmişlerdi. 50 günlük bir seferden dönen bu birliklerin başında, şimdi Kolordu ve Tümen kumandanları bile yoktu. Onlar ayrı bir vapurla gitmişlerdi.⁽⁴¹⁵⁾

İstanbul'a dönüşte, bu birliklerin bir çoğu dağıldılar. Toplanabilen birkaç yüz kişi de Alibey Köyü dolaylarında çadırılı ordugâh'a yerleştirildiler.⁽⁴¹⁶⁾

İngilizlerin para yardımı ile Padişah ve Ferit Paşa'nın kurduğu, milli harekâtı boğmak, yok etmek için Anadolu'ya yolladıkları ihanet ordusu macerası da burada böyle bitmişti.

Türk ulusunun haklı ve milli kurtuluş cephesinin tepkisiyle etkisiz hale gelen Kuvayı İnzibatiye birlikleri, bitkin, yenik, başarısız ve başı eğik, perişan olarak Alibeyköyü'nde konaklamışlardı. 25 Haziran 1920'de Kuvayı İnzibatiye kuruluşunun kaldırılması için emir verilmişti.⁽⁴¹⁷⁾ Bütün gönüllü erler, subaylar ve diğer personel terhis olunmuşlardı. Bu harekâtı idare için kurulmuş olan özel karargâh kurmay heyetinin ve başkanı bulunan Kurmay Albay Refik'in⁽⁴¹⁸⁾ de vazifesi artık sona ermişti.

(414). Rahmi Apak, *İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Ankara 1990, s.165.

(415). ATASE, *Türk İstiklal Harbi*, c.VI. *İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar(1919-1921)*, Ankara 1974, s.149

(416)..Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, c.II., İstanbul 1991.s.152.

(417). Akşin, a.g.e., s.153.

(418). Yunus Nadi Abaloğlu, *Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı ve İsyanlar*, İstanbul 1955.s.56.

SONUÇ

AYAKLANMALARA GENEL BİR BAKIŞ

Mustafa Kemal'in Ayaklanmalarla İlgili “Nutuk”ta Yer Alan Konuşması ⁽⁴¹⁹⁾

Efendiler,

1919 yılı içinde, milli teşebbüslerimize karşı başlayan iç isyanlar, sür'atle memleketin her tarafına yayıldı.

Bandırma, Gönen, Susurluk, Kirmasti, Karacabey, Biga ve dolaylarında; İzmit, Adapazarı, Düzce, Hendek, Bolu, Gerede, Nallıhan, Beypazarı dolaylarında; Bozkır'da; Konya, Ilgın, Kadınhan, Karaman, Çivril, Seydişehir, Beyşehir, Koçhisar dolaylarında; Yozgat, Yenihan, Boğazlıyan, Zile, Erbaa, Çorum dolaylarında; İmranlı, Refahiye, Zara, Hafik ve Viranşehir dolaylarında alevlenen karışıklık ateşleri bütün memleketi yakıyor; hainlik, cehalet, kin ve bağınazlık dumanları bütün vatan göklerini yoğun karanlıklar içinde bırakıyordu. İsyân dalgaları, Ankara'da karargahımızın duvarlarına kadar çarptı. Karargahımızla şehir arasındaki telefon ve telgraf hatlarını kesmeye kadar varan kudurmuşcasına kasıtlar karşısında kaldık. Batı Anadolu'nun, İzmir'den sonra yeniden önemli bölgeleri de, Yunan ordusunun taarruzlarıyla çiğnenmeye başlandı. Dikkatle üzerinde durulmaya değer bir husustur ki; sekiz ay önce millet, Hey'eti Temsiliye'ye etrafında toplanarak, Damat Ferit Hükümeti ile ilişki ve haberleşmelerini kesmiş iken, Ali Galip'in teşebbüsü gibi tek tük olaylardan başka, böyle genel bir ayaklanma olmamıştı.

Bu seferki yaygın ve genel ayaklanmalar, sekiz ay zarfında, memleket içinde çok hazırlık yapıldığını gösteriyordu. Damat Ferit Hükümetinden sonraki hükümetlerle, milli şuurun korunması ve güçlenmesi için yaptığımız mücadelelerin ne kadar haklı sebeplere dayandığı acı bir şekilde bir daha anlaşılmış oldu. Milli mücadeleye kuvvet vermek için cephelemler ve ordu ile ilgilenme bakımından İstanbul'daki hükümetlerin gösterdiği başka türlü ihtimallerin acı sonuçları da ayrıca görülecektir.

(419)Mustafa Kemal Atatürk,,*Nutuk*, C.1, T.T.K.B. Ankara 1999.s.316.

Amasya Genelgesi ile ulusun bağımsızlığının, yine ulusun azim ve iradesiyle kurtarılacağı ilkesinin ortaya konması, Erzurum ve Sivas kongreleri ile bu yolda, siyasi, askeri, idari örgütlenmeye ve ulusal bilinçlenmeye doğru gidilmesi karşısında, tahtını tehlikede gören Padişah daha başlangıçtan itibaren bu mücadelenin amasız düşmanı olmuştu.

Bu sebeple İngilizlerle işbirliği yapmaktan geri kalmamış ve İngilizlerle en iyi anlaşılan Damat Ferit Paşa'yı Sadrazam yapmıştı. Onun aracılığı ile de daha kongreler aşamasında M. Kemal'i, daha doğrusu ulusal örgütlenmeyi engellemek için her yola başvurmuştu. İngilizler Padişah aracılığı ile örgütlenmeyi boğmayı başaramayınca, Anadolu'daki ulusal hareketi, etkisiz duruma sokmak için İstanbul'da Meclis toplantısına razı olmuşlardı. Oysa bu Meclis Misak-ı Milli'yi kabul etti. Bunun üzerine, önceleri zayıf olan ayaklanmaları, daha sistemli ve güçlü bir silah olarak kullanma yoluna gittiler.

İstanbul Hükümeti ve Padişah bu konuda İngilizlerle tam bir işbirliğine girdiler. Bu ayaklanmalar 1919 sonunda dağınık ve etkisiz idiler. Fakat TBMM'nin açıldığı tarihlerde büyük tehlike durumuna geldiler.

Osmanlı Hükümeti ve İngiltere, uzun savaş yıllarının Türk Ulusu'nun üzerinde yarattığı bıkkınlıktan ustaca yararlandılar. Osmanlı Devlet'nin askerliği kaldırdığı ve vergilerin affedildiği propagandaları yapıp TBMM'nin halk gözünde otoritesini yıkmaya çalışıyorlardı. “Şeyhül – İslam Fetvası, Padişah Fermanı ve Hükümet Bildirisi” ile halkın dini ve geleneksel bağlılık duyguları Ulusal Mücadele'ye karşı kışkırtıldı.

İç ayaklanmaların nedenleri, bu ayaklanmaların bastırılması için başvuru yöntemlerin de sebepleri olacağından önemlidir.

Bu nedenleri özetlersek, uzun savaş yılları yokluk ve umutsuzluk yaratmış, asker kaçaklarının çoğalmasına yol açmıştır. Özellikle asker kaçakları, ayaklanmaların insan gücünü oluşturması bakımından ayrıca önem taşıyordu. Ulusal Mücadele, vatan savunması için bu yoksul ve bıkkın halka ağır fedakarlıklar yüklediği için halkta bunlardan kaçma eğilimi doğuruyordu.

Halife – Padişah’a olan dinsel ve geleneksel bağlılık bu makamı meşru tanıyor ve Ulusal Mücadeleyi gayri meşru gösterilerin etkili olmasına yarıyordu. Hürriyet ve İtilaf Partisi ve hükümet Mustafa Kemal’in ittihatçı ve Bolşevik olarak tanıyorlardı. Padişah iradesi olmadan asker ve vergi topladığı, bunun kanuna aykırı olduğu ileri sürülüyor, Yunan ordusunun Hilife ordusu olduğu propagandaları yapılıyordu.

Ayaklanmalar İngilizler tarafından hazırlandığı ve yerli kaynaklarca beslendikleri için, bastırılması çok zor oluyordu. İsyancıların kuvvetli olduğu bölgelerde halk onların Padişah’ı temsil ettiğine ve bu durumun sürekli olacağına inanıyordu. Bu sebeple bir çok yörede, halk ayaklanmaya katılıyor ve destekliyordu.

1920 yılının ilkbaharlarında yalnız dış düşman tehlikesiyle değil, ayrı bölgelerde birbirini izleyerek çıkan ayaklanmalarla uğraşıldı. Ayaklanma hareketleri Ankara’nın yakınlarına kadar geldi. Telefon ve telgraf telleri kesildi. İhanet, cehalet, kin, taassup, bütün ülkeyi korkunç bir biçimde kapladı. Ayaklanmaların Ankara’yı birçember içine aldığı bir sırada, Yunanlılar da 22 – 23 Haziran 1920’de batıdan saldırıya geçtiler.

İçten ve dıştan gelen saldırılar birbirinden uzak olmakla beraber, bir merkezden yönetiliyorlar ve sistemli bir biçimde TBMM’nin çökertilmesine çalışıyorlardı. Hükümet bir dış saldırıya kuvvet gönderse, iç ayaklanmayı bastıramıyor, iç ayaklanmaya kuvvet gönderse dış saldırıya karşı koyamıyordu. Bu sebeple Ulusal Mücadele’nin en buhranlı yılının 1920 yılı olduğu açıkça ortada idi. İç güvenlik en önemli sorun olmuştu.

Ayaklanmaların bastırılmasında, özellikle Kuvayı Seyyare Kamutanı Çerkez Ethem⁽⁴²⁰⁾ ve Koçkiri Ayaklanmalarına karşı Merkez Ordusu kuruldu.⁽⁴²¹⁾ (Merkez Ordusu, Karadeniz Bölgesi’nde çıkan Pontusculuk hareketine karşı Anadolu’da asayiş ve güvenliğin sağlanması amacıyla 9 Aralık 1920’de 3. Kolordu lağvedilip, onun yerine kuruldu.)

(420).Ahmet Efe,Çerkez Ethem,İstanbul 2006,s.1-774

(421).Yunus Nadi Abaloğlu,*Birinci Büyük Millet Meclisi’nin Açılışı ve İsyanlar*,İstanbul 1955.s.56.

Kuvvet yoluyla ayaklanmaların bastırılması mümkün olmuyor. Fakat başka bir yerde yeni bir ayaklanmanın çıkmasına engel olunamıyordu. Bu durum, henüz ulusal birlik ve bilinçlenmenin gerçekleşmemesinden kaynaklanıyordu.

Mustafa Kemal Paşa, yayınladığı bildirgelerle halkı yardıma çağırıyor, fakat etkili olmuyordu. Bu yüzden, ceza önlemlerine başvurulması zorunlu oldu. Daha Sivas kongresi sırasında sert önlemler alınmıştı. Fakat yeterli olmamıştı. Batı Cephesi'ndeki ayaklanmaları bastırmakla görevli 56. Ve 61. Tümen Komutanlarına; bozguncu, asi, kıskırtıcı, görevini yapamayan askeri ve sivil görevlileri, suçlarına göre tart, hapis, idam gibi her çeşit cezaları uygulamak için olağanüstü yetkiler tanındı. Fakat bunlar da yeterli olmadılar. İç ayaklanmalar çok sert önlemlerle güçlükle bastırılabilirdi ⁽⁴²²⁾. Bu amaçla Hıyanet_i Vataniye kanunu Büyük Millet Meclisi'nce çıkarıldı, bu kanuna uymayanlar İstiklal Mahkemelerince ⁽⁴²³⁾ yargılandı. İstanbul Hükümetinin yayınladığı fetvalara da Ankara Müftüsü Börekçizade Rıfat ⁽⁴²⁴⁾ aracılığıyla karşılık verilmeye çalışılmıştır.

(422). Goloğlu, Mahmut: *Devrimler ve Tepkileri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Turhan Kitapevi, I. Kitap, Ankara 1974.s.50

(423). Abaloğlu, a.g.e., s.57

(424). Abaloğlu, a.g.e., s.58.

BİBLİYOGRAFYA

- Abalıoğlu, Yunus Nadi., *Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı ve İsyanlar*, Sel Yayınları, İstanbul 1955.
- Akıncı, İbrahim Ethem, *Demirci Akıncıları*, T.T.K. Yayınları, Ankara 1978
- Akşin ,Sina., *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Son Meşrutiyet (1919 – 1920)*, II, Cem Yayınevi, İstanbul 1992; *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, İstanbul 1983.
- *Ana Britanica*, XV, 561, 585.
- Apak Rahmi., *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?*, T.T.K. Yayınları, İstanbul 1942; *Türk İstiklal Harbi*, c. VI, Ankara 1964.
- Apak Rahmi, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, T.T.K. Yayınları, Ankara 1988.
- Arif Mehmet., *Anadolu İnkılabı – Mücahedat-ı Milliye Hatırası (1335 – 1339)*, T.T.K. Yayınları, (İstanbul) 1340
- *ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri*, C.1, T.T.K.B. Ankara 1989
- Aydın, Ayhan., “İzmir'in İşgali Sırasında Balıkesir”, *Milli Mücadele'de Balıkesir*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1986,
- Aydın, Mesut., *Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri
- Baykal, Bekir Sıtkı., *Heyet-i Temsiliye Kararları*, T.T.K. Yayınları, Ankara 1974
- Bayturoğlu, Hikmet., *Milli Mücadele Başlıyor., Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, c. III, İstanbul (1968)
- Berzeg, Sefer E., *Türkiye Kurtuluş Savaşı'nda Çerkez Göçmenleri*, Çiviyazıları Yayınevi, İstanbul 2005
- Bolak, Mehmet., “*Milli Mücadelede Balıkesir. Kuvay-ı Milliye Hareketi Nasıl Doğdu? Nasıl Büyüdü ve Kuva-yı Milliyeciler Nasıl Çalıştı?*”, T.T.K. Yayınları, Ankara 1974
- Bıyıklıoğlu Tevfik., *1919 – 1921 Atatürk Anadolu'da*, Kent Basımevi, Ankara 1981
- Çarıklı Hacim Muhittin., *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları (1919 – 1920)*, Turan Yayınları., Ankara 1967.

- Cebesoy, Ali Fuat., *Milli Mücadele Hatıraları*, Vatan Neşriyat, İstanbul 1953
- Çolak, İbrahim., *Milli Mücadele Esnasında Kuvayı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım*, Emre Yayınları, İstanbul 1996.
- *Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e sunduğu 14 Kanun-ı evvel sene [1] 335 tarihli tezkiresi*
- Danişmend İsmail Hakkı., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. IV, İstanbul 1972
- Devellioğlu, Fethi., *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, İlaveli 2. baskı, Ankara 1970
- Dursunoğlu, Cevat., “*Erzurum Kongresi Sırasında Atatürk'ün Düşünceleri*”, Belleten, c. XXVII, Ankara 1946
- Duru, Osman., *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul 1978
- Efe, Ahmet, *Çerkez Ethem*, Bengi Yayınları, İstanbul 2006
- Ertuna, Hasan., *Türk İstiklal Harbi*, VI, Ankara 1974
- Eğilmez, Mümtaz. Şükrü., *Milli Mücadele'de Bursa*, Tercüman Yayınları, İstanbul 1980.
- Ergil, Doğu., *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, Turan Yayınları, Ankara 1981
- Erikan, Celal., *Kurtuluş Savaşı Tarihi*, İleri Yayınları, İstanbul 2005.
- Esengin, Kenan., *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, Kamer Yayınları, İstanbul 1998.
- *Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüdler Başkanlığı Arşivi*
- Georges B. Gaulis, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği*, çev. Yazansoy C., İstanbul 1981.
- Goloğlu, Mahmut., *Devrimler ve Tepkileri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Turhan Kitapevi, I. Kitap, Ankara 1974
- Gökbilgin, Mehmet., *Milli Mücadele Başlarken*, c. II, Ankara 1965
- Güven, Zühtü., *Anzavur İsyanı, İstiklal Harbi Hatıralarından Acı Bir Safha*, Türkiye İş Bankası Yayınları; Ankara 1965
- Güngör, Salih., *Atatürk'e Kafa Tutanlar*, c. I, İstanbul 1955
- *Harbiye Nezareti'nden 14. Kolordu Kumandanlığı'na yazılan şifreli sureti;*
- *İzmir'e Doğru*, 10 Kanun-ı sani 1336
- İlgürel Mücteba., “*Balıkesir Kongrelerinin Milli Mücadele'deki Hizmetleri*”, *Milli Mücadele'de Balıkesir; “Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti ve Kongreleri*”, *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*, İstanbul 1973; “*Akbaş Cephaneliği Baskını*”, *Tarih Dergisi*, nu. 33 (1982)

- İnönü, İsmet., *Hatıralar*, yay. Selek Selahattin., c. I, Ankara 1985
- İğdemir, Uluğ., *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük Anılar)*, Ankara 1973
- Karabekir, Kazım ., *İstiklal Harbimiz*, Sadeleştirip yayınlayan: Özerengil F., Genişletilmiş yeni baskı, Emre Yayınları, İstanbul 1990
- Kansu, Mustafa ., *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. II, Ankara 1988
- Kinroos Lord., *Atatürk. Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, çev. Tezel A., İstanbul 1978
- Konukçu, Ethem., “*Mustafa Kemalci Mücadeleye Karşı Yunan Güdümündeki Şark-ı Karib Çerkezleri Temin-i Hukuk Cemiyeti (24 Ekim 1921)*”, *Türk – Yunan İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 21 – 22 Mayıs 1986*, Erzurum 1988
- Mustafa Kemal, ATATÜRK, *Nutuk – Söylev*, c.I.II.III.T.T.K.Yayınları, Ankara 1999
- Mert, Özcan., “*Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler*”, Belleten
- Özalp, Kazım., *Milli Mücadele 1919 – 1922*, Ankara 1985 – 1989, c. I
- Özdemir, Zekeriya., *Balıkesir Bölgesi'nde Milli Mücadele Önderleri*, Kanomat Matbaası, Ankara 2001.
- Özdemir, Zekeriya, *Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleri*, Kanomat Matbaası, Ankara 2001.
- .Özer, Fethi., *Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Hey'eti ve Balıkesir Kongreleri*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara 1988; *Balıkesir Susurluk İlçesi*, Balıkesir 1963
- Özer, Kemal., *Kurtuluş Savaşı'nda Gönen*, Türkdili Matbaası, Balıkesir 1964
- Özel, S.alim, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele (1919 – 1922)*, İstanbul 1987
- Özgiray, Ahmet., “*İngiliz Yüksek Komiseri Horace Rumbold'a Göre 1918 – 1920 Yıllarında Türkiye*”, “*Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*”, nu.2 (İzmir 1981)
- Özkaynak, Kemal, *Efelerden Haber*, C.H.P.Basımevi, Aydın 1946.
- Sabahattin, Selek, *Anadolu İhtilali*, Örgün Yayınları, İstanbul 1982.
- Sabahattin, Selek, *Milli Mücadele*, Örgün Yayınları, İstanbul 1982
- Salman, Mustafa., *Balıkesir Tarihi Coğrafyası*, Balıkesir 1957
- Ses, 31 Teşrin-i evvel
- Sonyel, Salahi., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Politika*, c. I, Ankara 1973
- Şener, Cemal., *Çerkez Ethem Olayı*, Ant Yayınları, İstanbul 1997.

- *Tasvir-i Efkar*, 26 Şubat 1336 / 1920
- Tansel, Selahattin ., *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, c. II, M.E.B. Yayınları, Ankara 1973,
- Tevetoğlu, Fethi., *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, T.T.K. Yayınları, Ankara 1988
- Tekeli, İlhan. – İlkin ,Selim., *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, T.T.K. Yayınları, Ankara 1989
- Teperyan, E. H., *Belgelerle Kurtuluş Savaşı Anıları*, Sadeleştirilip Yayınlayan: BORAK Sadi., Kaynak Yayınları, İstanbul 1982
- Tunaya, Tarık Zafer., *Türkiye'de Siyasal Partiler*, c. II, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986
- *Türk İstiklal Harbi*, Cilt VI. ATASE Yayınları, Ankara 1974.
- Turan, Şerafettin., “*Kurtuluş Savaşında Kongreler*”, *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri*, T.T.K. Yayınları, Ankara 1975
- Türkgeldi, A. F., *Görüp İştiklerim*, Ankara 1984
- Ulubelen , Erol., *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, Yayıncılık Matbaası, İstanbul 1967.
- *Vakit*, 31 Teşrin-i evvel, 1335 / 1919
- *14. Kolordu Komutanlığı'ndan Harbiye Nezareti'ne çekilen 8 Kanun-ı evvel sene [13] 35 tarihli telgrafın sureti*
- Yüceer, Saime., *Bursa'nın İşgal ve Kurtuluş Süreci (8 Temmuz 1920-11 Eylül 1922)*, Uludağ Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, Bursa 2001.

EKLER

BELGELER

(شيفره)

دوره سقینه

خالدی قاری

۸۷۱

احمد انزاور بکین اوتوزی متجاوز عویسیله دوه حوصفله ناهیه حصارده حوصیه ایله عکده
قاریدیه سوره ایله اوجی تانارم نك سلاهدریق اخذ رجوعیه اعصابیه کندیقین رفاقته اریقه
دیه دوه حوصفله ناهیه کیسه رل سدر کانه بولونانه عیسی نقیه قطعاتی اقداریق ترخیص
ونقیه عیسی ناسنک جشمه غصبه ایله کی دنایه رکنده تحت نقیه رنه اوله اوجی نقیون
رسته برافنده دینه کی اصلا نقیه با بیلل یاناشه بولونقیه خاکنده . کیفیت حبیبه نقیه
وضع بانچه دینه نقیه تبلیغات سابقیه ترقیقا تنابیه لازم و سریم اخازیله سکونه واساقت
افضلانه شطره میانه واسطه باغلامه ترمیم اولونور .
نادر محمد

104
153

Belge 1 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH – SFR, Dosya No: 104; Vesika No: 153 (Ahmet Anzavur'un Susurluğa gelişiyile ilgili Karesi Mutasarrıflığı'na çekilen şifreli telgraf hakkında)

Karesi Mutasarrıflığı'na

(Şifre)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs 8271

Ahmet Anzavur Beğ'in otuzu mütecâviz avenesiyle dün Susgurluk nâhiyesi civârında mahbûsîn ile asker firârîlerini sevk eden üç jandarmanın silahlarını ahz ve mahbûsîne i'tâ ile kendilerini refâkatine aldığı ve yine dün Susgurluk Nâhiyesine giderek şehir kenârında bulunan gayr-ı Müslim nakliye kıta'âtı efrâdını terhîs ve nakliye taburu hayvânâtının bir kısmını gasbettiği ve nâhiye merkezinde taht-ı nezârette olan üç maznûnu serbest bıraktırdığı gibi ahâliye hitâben bazı beyânâtta bulunduğu haber alınmıştır. Keyfiyet Harbiye Nezâretine dahi yazılmış olduğuna teblîgât-ı sâbıkaya terfîkan tedâbîr-i lâzıme ve serî'a ittihâzıyla sükûn ve âsâyişin ihlâline zinhâr meydân ve imkân bırakılmaması tavsiye olunur.
Teşrîn-i Sâni 31 Sene 35

Nâzır

Mehmet ŞERİF

۱۲۸
۸۲۰۵

وہ

(شفرہ)

قوس حرکت بدھ لھیاں رزیرسی اعطاسدہ حدی لھک بدھ کانیہ ایدہ احمد
 آنزاور بدھ قاری حرکت ایدک صلیک لی غیلدلی وکدینک مجید فرا
 اولرہ دروسی ایچہ تقیبات شدیدہ دہ بولوندیلی و ہیہ رؤاسدہ اودہ
 آلیسک تدقیق ایدلی و آنزاور لھک شیب جوم اولرہ حدی یات
 یاور یوزباش کاه لھک دہ باندردہ بر ہیئکدہ یا قالور دہ موقوف بولوندیلی
 بابکر حرکت بدھ رالحان لھکایت رابورخ اکلا شفعہ بوباک لوجا اولرہ موقوف
 واسطہ مماندن بیجا لھکای اہ لھکای

۱۰۴
۱۶۰

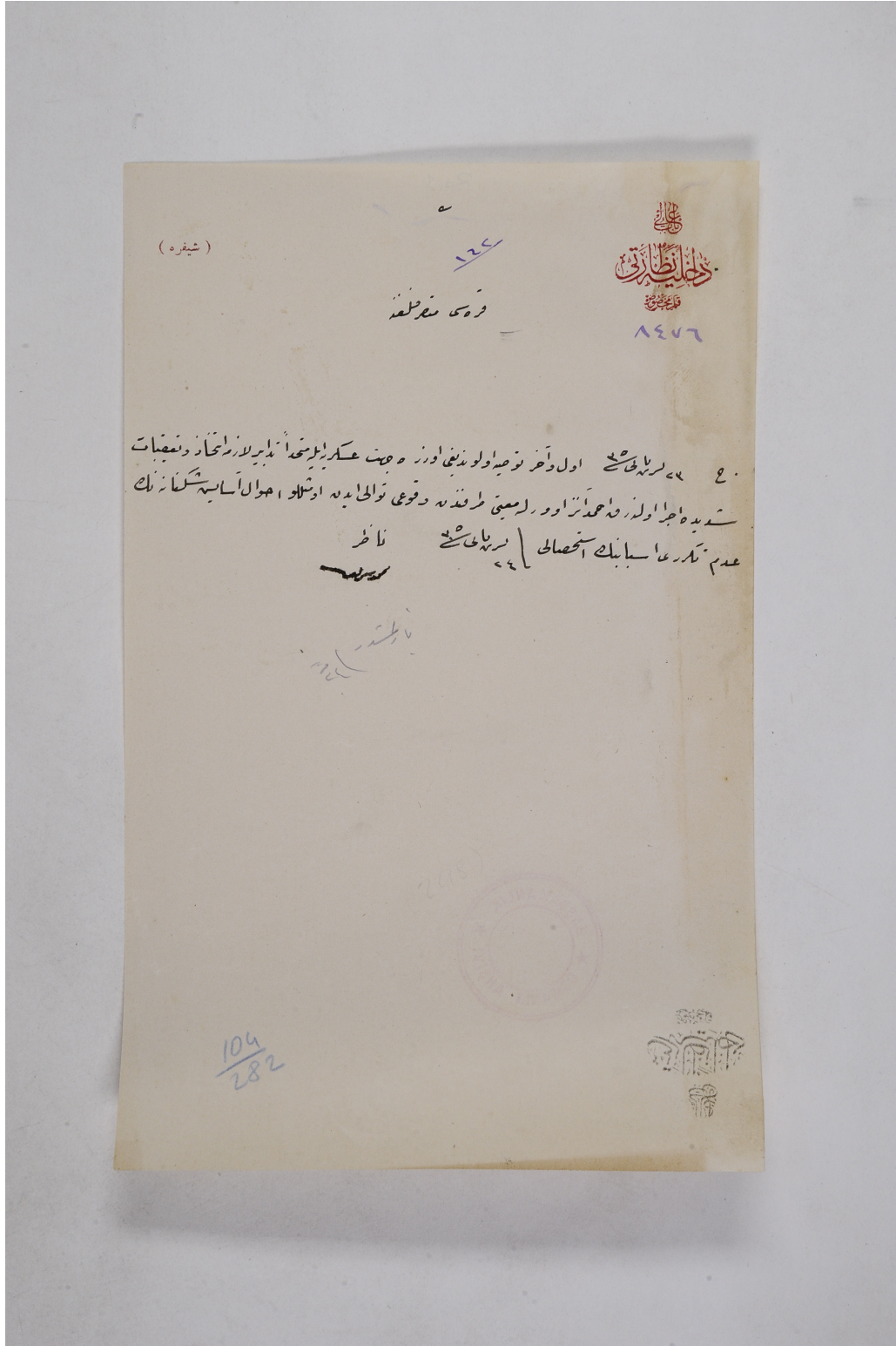
Belge 2 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH – SFR, Dosya No: 104; Vesika No: 160 (Ahmet Anzavur'la ilgili Karesi Mutasarrıflığı'na çekilen şifreli telgraf hakkında)

(Şifre) Karesi Mutasarrıflığı'na 148

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8305

Karesi Hareket-i Milliyye heyet-i merkeziyyesi a'zâsından Hamdî Beğ'in bir kuvve-i kâfiye ile Ahmet Anzavur Beğ'e karşı hareket ederek ma'iyyetinin dağıtıldığı ve kendisinin mecbûr-ı firâr olarak der-desti için ta'kîbât-ı şedîdede bulunulduğu ve suru'esâsından on altısının tevkîf edildiği ve Anzavur Beğ'in şerîk-i cürmü olan Hamdî Pâşâ yâveri yüz başı Kemâl Beğ'in de Bandırma'da bir çiftlikte yakalanarak mevkûf bulunduğu Balıkesir Hareket-i Milliyye Redd-i İlhak heyetinin raporundan anlaşılmakla bu bâbda livâca olan ma'lûmât ve istitlâ'lûmat serî'an iş'ârı Teşrîn-i Sânî 5 Sene 335

Nâzır
Mehmet ŞERİF

Belge 3 – *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Tasnif Kodu: DH – SFR, Dosya No: 104; Vesika No: 282 (Ahmet Anzavur’la ilgili Karesi Mutasarrıflığı’na çekilen şifreli telgraf hakkında)

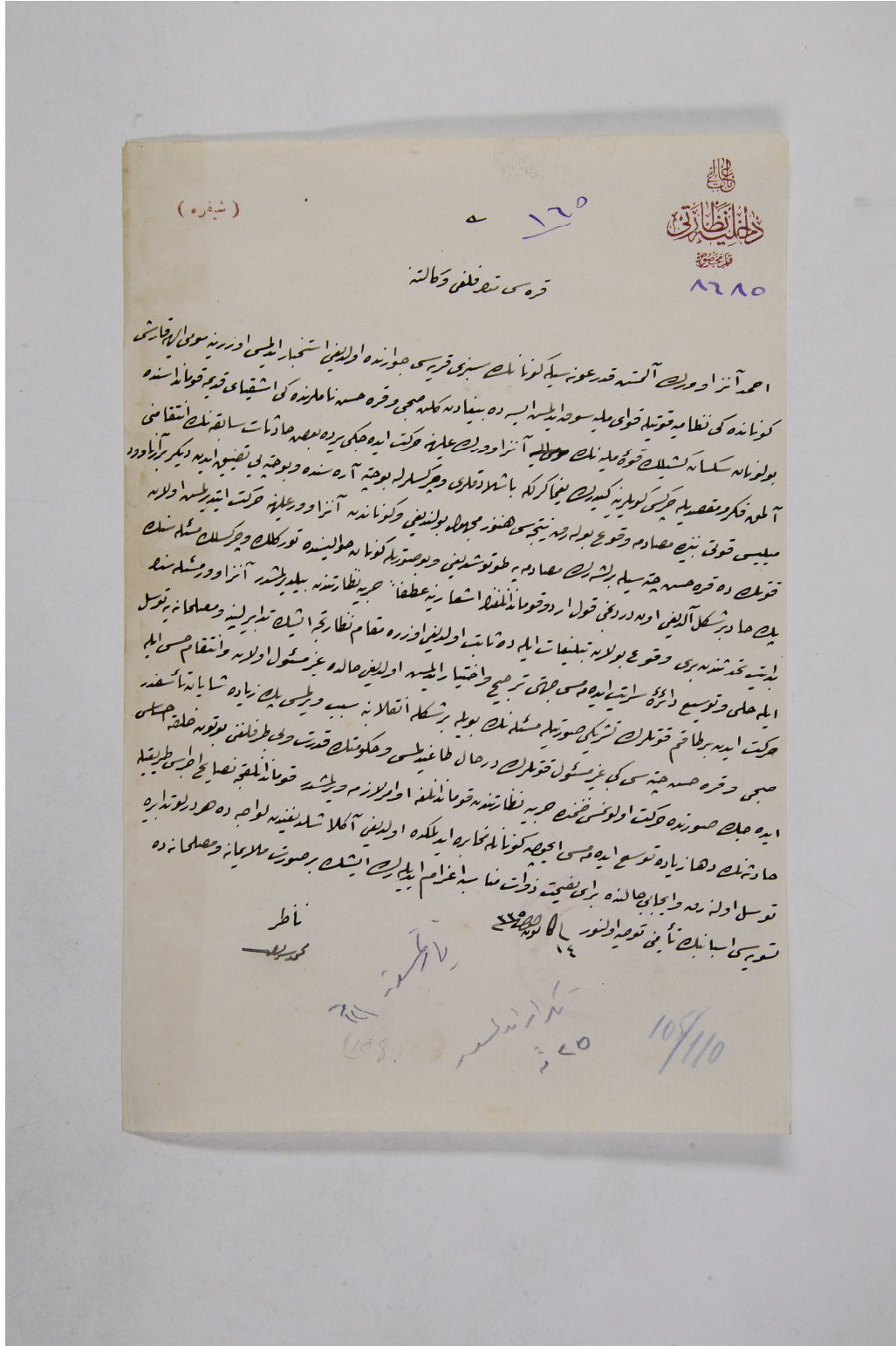
(Şifre) Karesi Mutasarrıflığı'na

162

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8476

C. 23 Teşrîn-i Sânî Sene 35 Evvel ve âhir tavsiye olunduğu üzere cihet-i askeriye ile müttehiden tedâbîr-i lâzıme ittihâz ve ta'kîbât-ı şedîde icrâ olunarak Ahmet Anzavur'la ma'yyeti tarafından vukû'u tevâlî eden o misilli ahvâl-i âsâyîş-şikenânenin adem-i tekerrürü esbâbının istihsâli 24 Teşrîn-i Sânî Sene 35

Nâzır
Mehmet ŞERİF

Belge 4 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH – SFR, Dosya No: 105; Vesika No: 110 (Ahmet Anzavur'la ilgili Karesi Mutasarrıflığı vekaletine Nazır Mehmet Şerif tarafından gönderilen telgraf hakkında)

(Şifre) Karesi Mutasarrıflığı Vekâletine 165

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8685

Ahmet Anzavur'un altmış kadar avanesiyle Gönen'in Sebzî karyesi civârında olduğu istihbâr edilmesi üzerine Mûmâ İleyh'e karşı Gönen'deki Nizâmiye Kuvvetiyle Kuvâ-yı Milliye sevk edilmiş ise de Biga'dan gelen Subhî ve Kara Hasan nâmlarındaki eşkiyâ-yı kadîme kumandasında bulunan seksen kişilik Kuvve-i Milliye'nin Anzavur'un aleyhine hareket edeceği yerde bazı hâdisât-ı sâbikanın intikâmını almak fikr ü maksadıyla Çerkes köylerine giderek yağma-gerliğe başladıkları ve Çerkeslerle bu çete arasında ve bu çeteyi tazyîk eden diğer bir Arnavut milisi kuvveti beyninde müsâdeme vukû' bularak netîcesi henüz meçhûl bulunduğu ve Gönen'den Anzavur aleyhine hareket ettirilmiş olan kuvvetin de Kara Hasan çetesiyle birleşerek müsâdemeye tutuştuğu ve bu sûretle Gönen havâlisinde Türklük ve Çerkeslik meselesinin pek hâd bir şekil aldığı on dördüncü kol ordu kumandanlığının iş'ârına atfen Harbiye Nezâretinden bildirilmiştir. Anzavur meselesinin bidâyet-i tahaddüsünden beri vukû' bulan teblîgât ile de sâbit üzere makâm-ı nezâretçe işin tedâbîrliğine ve müsalahâneye tevessül ile halli ve tevsî'-i dâ'ire-i sirâyet edememesi ciheti tercîh ve ihtiyâr edilmiş olduğu halde gayr-i mes'ûl olan ve intikâm hissi ile hareket eden bir takım kuvvetlerin teşrîki sûretiyle meselenin böyle bir şekle ittisâline sebep verilmesi pek ziyâde şâyân-ı te'essüftür. Subhî ve Kara Hasan çetesi gibi gayr-i mes'ûl kuvvetlerin derhal dağıtılması ve hükûmetin kudret ve bî-terafılığı bütün halka ihsâs edecek sûrette hareket olunması zımında Harbiye Nezâreti'nden kumandanlığa evâmîr-i lâzîme verilmiştir. Kumandanlıkça nasâyih icrâsı tarikiyle hâdisenin daha ziyâde tevessü' edememesi için Gönenle muhâbere edilmekte olduğu anlaşıldığından Livâca da her türlü tedâbîre tevessül olunarak ve îcâbı hâlinde berây-ı nasîhat zevât-ı münâsibe i'zâm edilerek işin bir sûret-i mülâyimâne ve müsalahanede tesvîyesi esbâbının te'mîni tavsiye olunur. 14 Kânûn-ı Evvel Sene 335

Nâzır

Mehmet ŞERİF

۱۶۶

فره سی تلفنه

(شيفره)

۱۸۶۹

زین ۱۱ کابو اول صده شور سید بات مهنتری لوفنده صدرن غلایه فیکه برتقافانم
 آنراور احمد مارک عقدی مقام نظارده لوفنده بلیغ ایلکه اولدین بیدریغور موضع جک
 اولو ۱۱ کابو اولدین تاریخی توفاقا موزده بوید بر سوز بوشه قید سول اولو و انتقام
 صید حاکم ایدیه برلایق قوتوک تعقیباته تشریف صورتیه آنراور ایست توفیق و کسکه
 سیدی حاکم انقلاب ایدیه و قضاة الموقر مقام اجلاس طریقه حاکم و هزار یاه
 توسع ایدیه مریض کوناه ایدیه مبارده ایدیه اولدین صید نظارنک ساق احضارده
 آکلا شویق لواجرده هر دلو تدایره نسل اولونرقه و ایجابی حاکمه برای نصیحت زور
 مناسبه انتقام ایدیه ایست بقی توفیق و کسکه سیدی حاکم و کسکه سیدی حاکم
 و صلا زده توسیسی ایست نامی توفیه اولونسه ایدی اولدین حاکم و کسکه سیدی حاکم
 اسعاده امداد اولونسی و آنراور حق جریه عسکری ایدیه بالاقاد لایم صده تعقیباتیم
 اجلاس شدد رونم ایدیه توفیه اولونور ۱۱ کابو اولدین

۱۸۵/۱۴۸

Belge 5 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH – SFR, Dosya No: 105; Vesika No: 148 (Ahmet Anzavur'la ilgili Karesi Mutasarrıflığı vekaletine Nazır Mehmet Şerif tarafından gönderilen telgraf hakkında)

(Şifre)

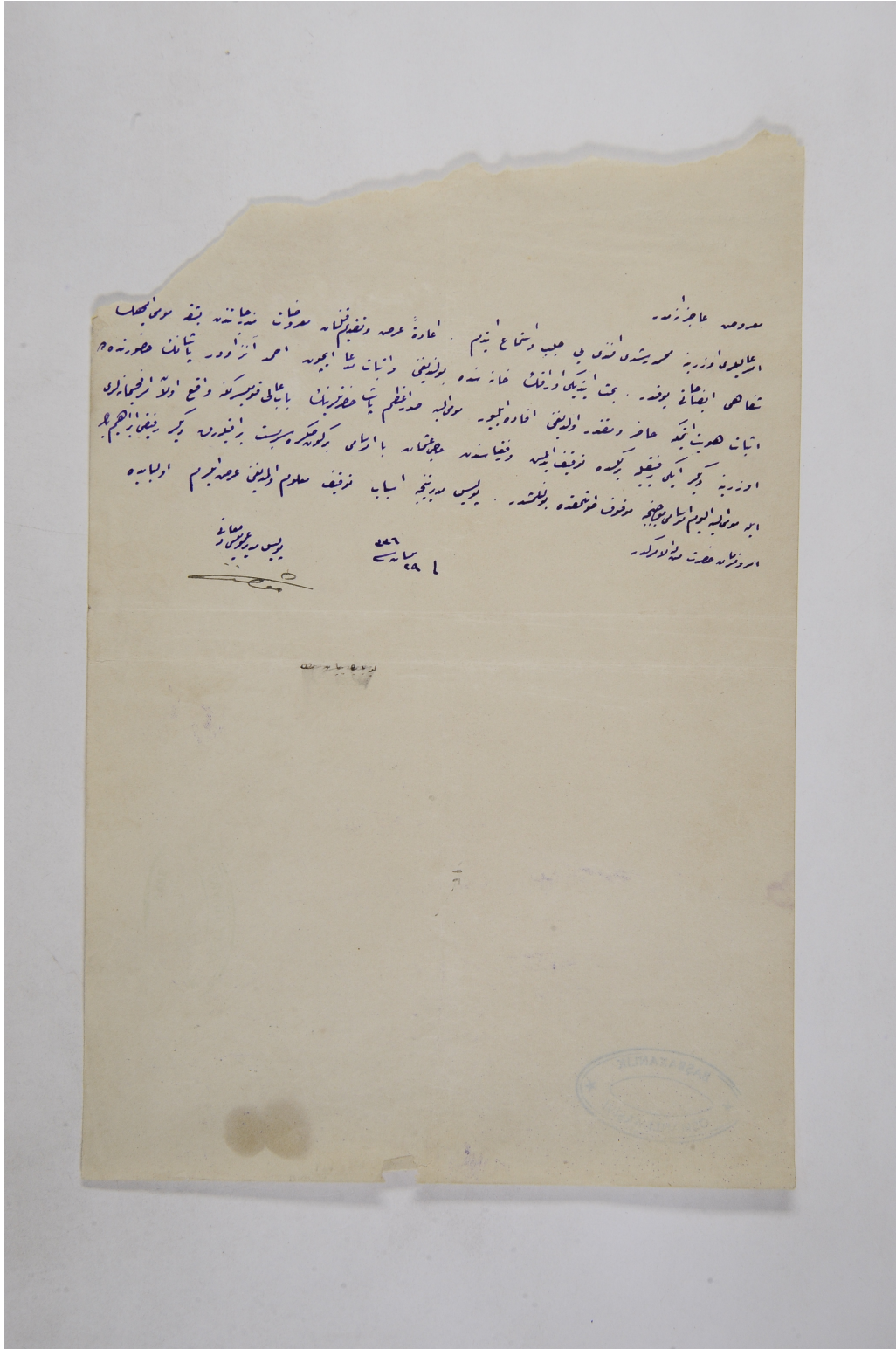
Karesi Mutasarrıflığı'na 168

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs
8749

Zeyl 14 Kânûn-ı Evvel 335 Hurşit Paşa Hazretleri tarafından sadâret-i uzmâyâ çekilen bir telgrafnâmede Anzavur Ahmet'le mütâreke akdi makâm-ı nezâretten tarafınıza tebliğ edilmiş olduğu bildiriliyor. Mevzû bahis olan 14 Kânûn-ı Evvel Sene 335 tarihli telgrafnâmemizde böyle bir söz yoktur. Gayr-i mes'ûl olan ve intikâm hissiyle hareket eden bir takım kuvvetlerin ta'kîbâta teşrîki sûretiyle Anzavur işinin Türklük ve Çerkeslik meselesi haline inkılâb ettiği ve kumandanlıkça nasâyih icrâsı tarikiyle hâdisenin daha ziyâde tevessü' edememesi için Gönen ile muhâbere edilmekte olduğu Harbiye Nezâretinin siyâk-ı iş'ârından anlaşıldığından livâca da her türlü tedâbîre tevessül olunarak ve icâbı halinde berây-ı nasîhat-i zevât-ı münâsibe i'zâm edilerek işin yani Türklük ve Çerkeslik meselesinin bir sûret-i mülâyimâne ve muslihânede tesviyesi esbâbının te'mîni tavsiye olunmuş idi. O telgrafnâmenin bir defa daha nazar-ı im'ândan imrâr olunması ve Anzavur hakkında cihet-i askeriye ile bi'l-ittihâd lâzım gelen ta'kîbâtın icrâsına şiddetle devâm edilmesi tavsiye olunur. 21 Kânûn-ı Evvel Sene 335

Nâzır

Mehmet ŞERİF

Belge 6 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH.EUM.AYS, Dosya No: 40; Vesika No: 18 (Ahmet Anzavur'la ilgili polis mudiri umumisi muavini tarafından çekilen telgraf hakkında)

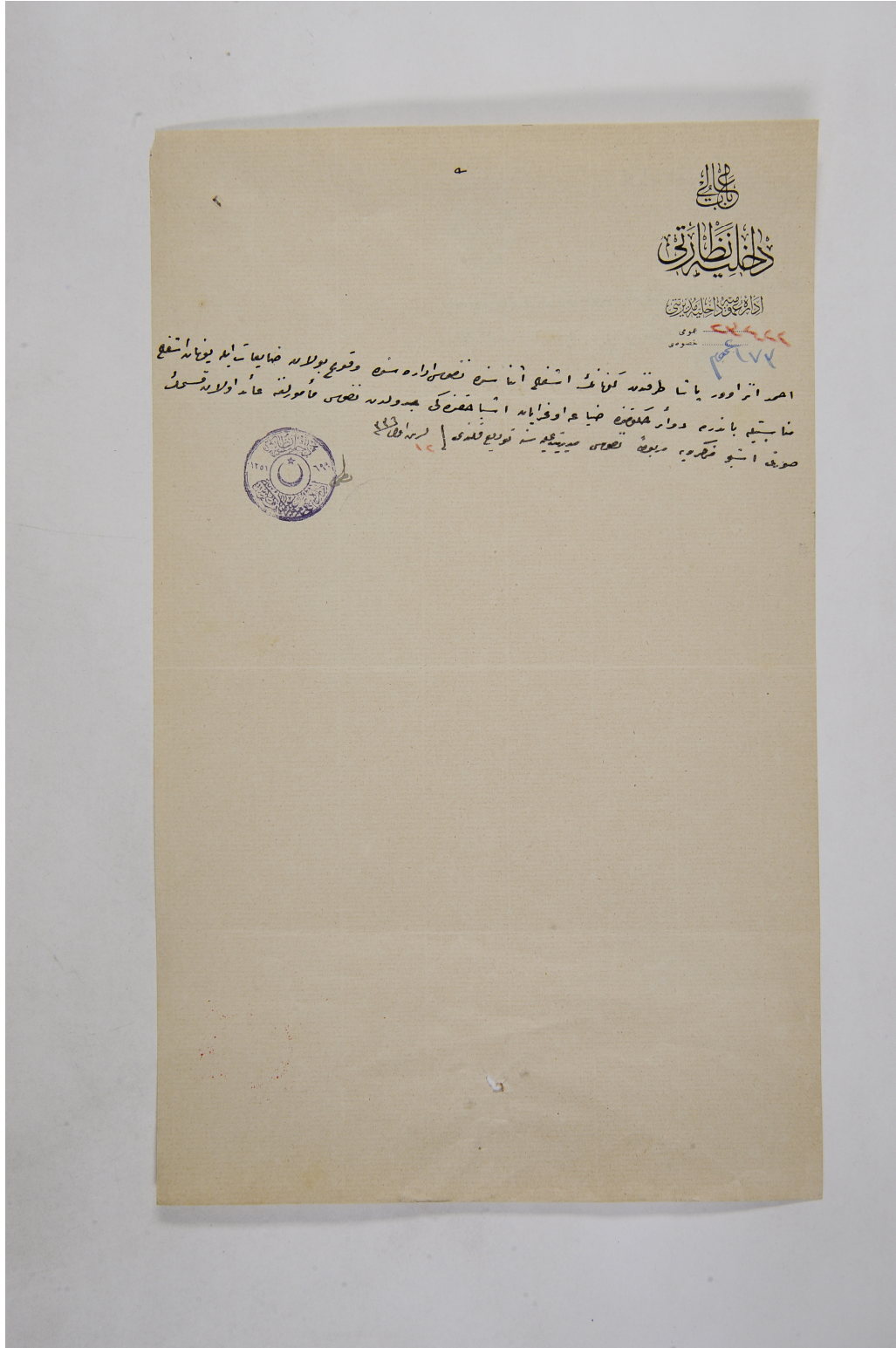
Ma'rûz-ı âciz-ânemdir

Emr-i 'âlîleri üzerine Mehmet Rüştü Efendi'yi celb ü istimâ' ettim. İadeten arz u takdim kılınan marûzât-ı mündericâtından başka mûmâ ileyhın şifâhî izahâtı yoktur. Bahsettiği evrâkın hanesinde bulunduğunu ve isbat-ı müddeâ için Ahmet Anzavur Paşa'nın huzurunda da isbât-ı hüviyet etmekle hazır ve muktedir olduğunu ifade eyliyor. Mûmâ İleyh Sadrazam Paşa hazretlerinin Bâb-ı Âlî komiserliğine vaki olan emr-i fahimaneleri üzerine diğer iki refikiyle birlikte tevkif edilmiş ve rüfekâsından Hacı Osman bâ-emr-i Sâmi bir gün sonra serbest bırakılarak diğer refiki İbrahim Bey ile Mûmâ İleyh el-yevm emr-i Sâmi mûcibince mevkûf tutmakta bulunulmuştur. Polis müdürünce esbâb-ı tevkif malum olmadığını arz eylerim. Ol babda emr ü fermân hazret-i min lehü'l-emrindir.

Nisan 29 Sene 336

Polis Müdîr-i umumisi muavini

İmza

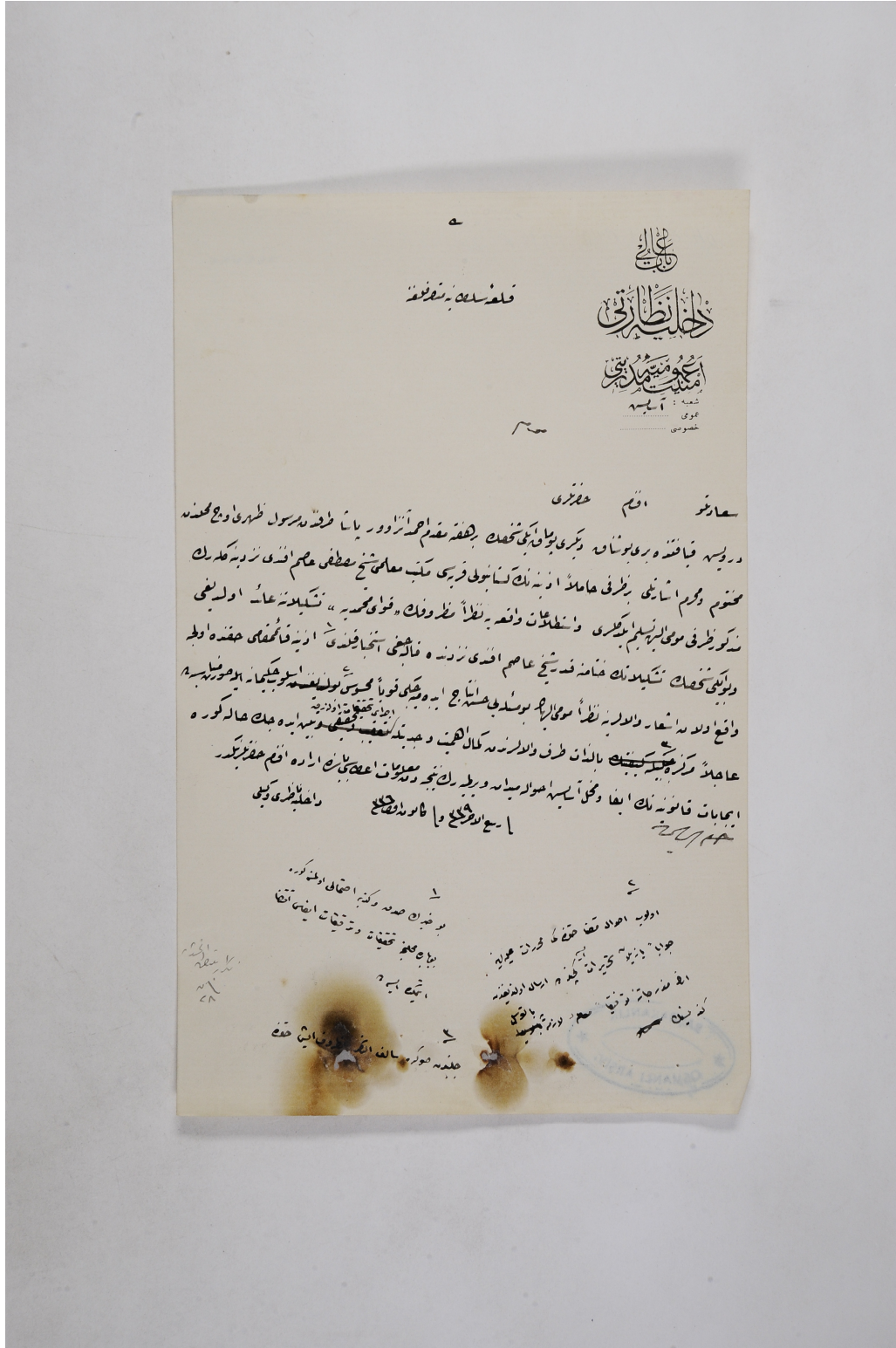

Belge 7 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH – EUM - AYS, Dosya No: 19-15; Vesika No: 1-13 (Ahmet Anzavur'un Gonen Nüfus İdaresi'ndeki zaiyatıyla ilgili çekilen telgraf hakkında)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti
İdâre-i Umumiyye Dâhiliye Müdiriyyeti
Umumi: 23422
Hususi: 173

Ahmet Anzavur Paşa tarafından Gönen'in işgâli esnasında nüfûs idaresinde vuku bulan zayıat ile Yunan işgali münasebetiyle Bandırma Devâ'ir-i hükûmetinde ziyâ'a uğrayan eşya hakkındaki cedvelden nüfûs memurluğuna ait olan kısmın sureti işbu tezkireye merbutu müdîriyyeti aliyyesine tevdi' kılındı. Teşrîn-i Evvel 12 Sene 336

Belge 8 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH. EUM - AYS, Dosya No: 48; Vesika No: 63 (Ahmet Anzavur'la ilgili Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı'na çekilen telgraf hakkında)

Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı'na
Mahrem

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiyye Müdiriyyeti
Şube: Asayiş
Umumî:
Hususî:

Saadetlü Efendim Hazretleri

Derviş kıyafetinde biri Boşnak diğeri Pomak iki şahsın bir hafta mukaddem Ahmet Anzavur Paşa tarafından mersül mahallinden mahtûm ve mahrem işaretli bir zarfı hâmilan Ezine'nin Kestanbolu karyesi mektep muallimi Şeyh Mustafa Asım Efendi nezdine gelerek mezkûr zarfı mûmâ ileyhe teslim eyledikleri istitlâ'ât-ı vâkıaya nazaran mazrûfun "Kuvâ-yı Muhammediyye" teşkilatına ait olduğu ve bu iki şahsın teşkilatın hitamına kadar Şeyh Asım Efendi nezdinde kalacağı istihbâr kılındı. 1Ezine kaymakamı hakkında evvelce vaki olan iş'âr-ı vâlâlarına nazaran mûmâ ileyhin bu meseleyi hüsn-i intâc edemeyeceği kaviyyen mahsûs² bulunduğundan üslûb-ı hakîm-âne ile suret-i münâsibede acilen merkeze 3çekile keyfiyetin bizzat taraf-ı valalarından kemâl-i ehemmiyet ve ciddiyetle icrâ-yı tahkikat olunarak tebeyyün edecek hale göre icâbât-ı kanuniyenin ifa ve muhil-i âsâyış-i ahvâle meydân verilmeyerek neticeden malumat itası babında irade efendim hazretlerindir.

Rebî'ü'l-âhir Sene 339 ve Kânûn-ı Evvel 336 Dâhiliye Nâzırı Vekili

1

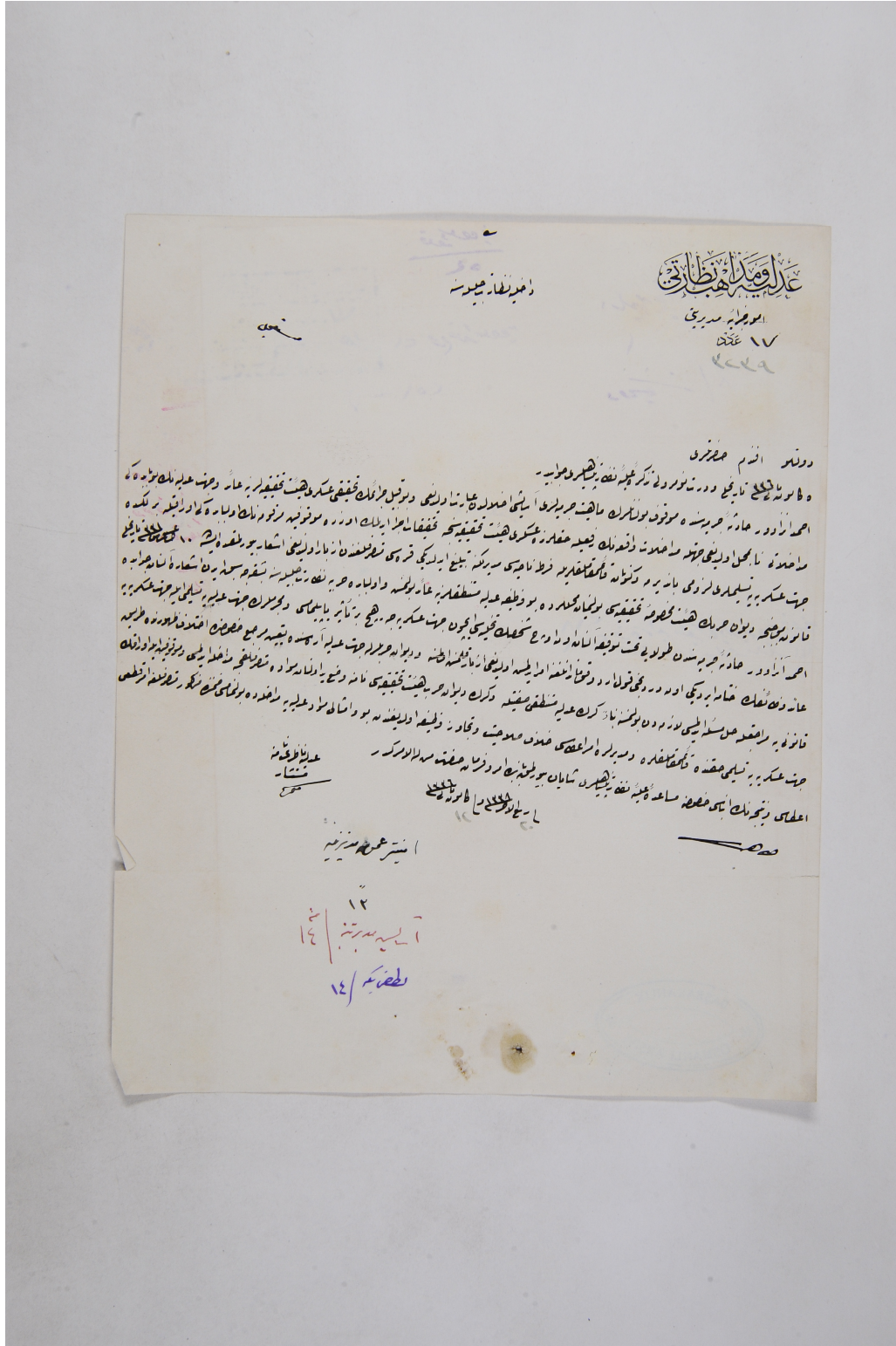
Bu haberin sıdk u kezbe ihtimali olmasına göre bu babda mahallince tahkikat ve tatbikat ifası iktiza etmekte ise de

2

Olup ahvâl-i mukteza hakkındaki muharrerât-ı aliyyelerine cevâben yazılan tahrirat ise geçende irsal olduğundan onun mündericâtına tevfikân lazımıye bittevessül kendisinin

3

Celbinden sonra iş hakkında

Belge 9 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH. EUM - AYS, Dosya No: 30; Vesika No: 63 (Ahmet Anzavur'la ilgili Dahiliye Nezareti Celilesine çekilen telgraf hakkında)

Dahiliye Nezaret-i Celilesine

Müstacel

Adliye ve Mezâhib Nezâreti
Umûr-ı Cezâ'îyye Müdiriyyeti
Aded: 17
3239

Devletlü Efendim Hazretleri

5 Kânûn-ı Sânî Sene 336 Tarihli ve dört numaralı tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleridir

Ahmet Anzavur hâdise-i cürmiyesinde mevkuf bulunanların mâhiyet-i cürmiyeleri asayîşi ihlalden ibaret olduğu ve bu kabîl cerâ'imîn tahkiki askerî heyet-i tahkikiyelerine ait ve cihet-i adliyenin bu babdaki müdâhalâtı nâ- Olduğu cihetle müdahelât-ı vakıanın ref'iyle haklarında askeri heyet-i tahkikiyesince tahkikat emir edilmek üzere mevkûfîn-i merkûmenin ol babdaki evrakıyla birlikte cihet-i askeriyyeye teslimleri lüzumu Bandırma ve Gönen kaymakamlıklarıyla nâhiyesi müdürlüğüne tebliğ edildiği Karesi mutasarrıflığından izbar olduğu iş'âr buyurulmakta ise de 10 Ağustos Sene 331 tarihli kanun mucibince divan-ı harbin heyet-i mahsusa-i tahkikiyyesi bulunmayan mahallerde bu vazife adliye müstantaklarına ait bulunmuş ve ol babda harbiye-i nezâret-i celiliyesine başkaca sebk eden iş'âra alınan cevapda Ahmet Anzavur hadise-i cürmiyesinden dolayı taht-ı tevkîfe alınan on üç şahsın tahliyesi için cihet-i askeriyyeye hiçbir tesir yapılmaması ve mücrimlerin cihet-i adliyyeye teslimi ile cihet-i askeriyyeye ait vezâifin hitama erdiği on dördüncü kol ordu kumandanlığına emredilmiş olduğu izbar kılmış olmasına ve divan-ı harplerle cihet-i adliye arasında tayin-i merci hususunda ihtilaf zuhurunda tarik-i kanuniye müracaatla hall-i mesele edilmesi lâzımeden bulunmasına binaen gerek adliye müstantakı sıfatıyla ve gerek divan-ı harp heyet-i tahkikiyesi namına vaz-ı yed olunan mevâda mutasarrıflıkça müdahale edilmesi ve mevkûfîn ile evrakın cihet-i askeriyyeye teslimi hakkında kaymakamlıklara ve müdürlere emir i'tâsı hilaf-ı salahiyet ve tecavüz-i vazife olduğundan bu ve emsali mevâd-ı adliyyeye müdahalede bulunmaması zımında mezkur mutasarrıflığa emr-i katî i'tâsı ve neticenin ??? hususuna müsâade-i aliyye-i nezâret-penâhîleri şayan buyurulmak babında emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Adliye Nezaret-i Namına

Rebî'ü'l-âhir 1338 \ Kânûn-ı Sânî 1336 Tahir

Müsteşar Musa

Emniyet-i Umûmiyye Müdürüne

13

Asayiş Müdiriyyetine

14

Lütfü Beğ

دفاع اعلیٰ و علوم
سلام ایدر کوزلرینه ادریم ملت و دولت اجموده الک محرم وظیفه انضباط اولدنی حمله به معلومه
زیر این ده آملین برکال اولور سه عدالت اسلامی اواره در سده ایتمه صواستیم بی هوریم
زمانه جمع نمازنی قیامیه هر کدره به یوقدنی کورول نه حاله کتدی بیلی ایتمه قومه سلیمانیه
بوگونه قیام ایدر سلیمانیه قومه به بقدر فرقه کورول لغت ایدرک سوکی یار دسهره قوتی نشانه
طوبه در ره اتحادی و خاواسه معلومندک اولدنه بنور بومعظم حکومت اسلامی بیتمه حیلک و هیدود
نه حاله کتدی الک عادی عقل صلی اکملر و بوندره لغت ایدر حکمرانی تقیادی بیتمه کتدی
حالده قویدر حکم و استعلا ایدرکدی اونومده به شریک اولداری قادیندی اوت طورای بیتمه کتدی
وقت و آفاقه شهادت ایدرکدی وقت آنراک خایسته حکومت نورلی و شیع فائزندی علول قوی قیام
واهای او چون غرور و برآشوبه بلکه ایدرکدی وقت کتدی ایدرکدی او نده موسوی نسیم و ساره نک سونا اولداری
آلک قدی قوماندنکدی خانه لری اجموده ایی اولم بوندری صاب و بره جک اولدنه بس و قناری قیام
حاکم سید حکم و برکد ایتم بونک اجموده او قومه لوطی همان سیده آینه صحنی و فرقه ابراهیم هوریم
و ساره نک قنار خاسه لریم قابل ره بوقالی خانه کروهده حکومت و ساره حمله بولور قیامیه آناه
مادی ساره حمله بولور صفیه فرایست ایت و غری قواستی آل بوندره و ها اند سلیمانیه اجموده
فرود یار اولامشدر رجا ایدریم سلیمانیه قبیه صلی اولدنه کعبه مصلحه و غرور ساقیه خند
مردن بونده و مقدسات و غیره بوندره بی محرم ایدر قیامیه قطع بونغانی مکتبه اسلام اولداری
کتره دوک و قافقاس راغدی عربستانه جولانیه عجمستانه و یاخا و روسایا طاشکند هسک ایدر
بوگونه استا بولده یوشید اسلام قانیندی و قیزلینی و یقنه و یوب فاشه ایدر بوندره یاخا
موسوی و کله کدرانه و رسول انه عقبه سلیمانیه و دینه محمدی فرادار فرقه ناچیه محمد بیده بقدر فرقه
ایچونه قطعاً جائز اوله باز بولموندور بولور اسلام خلیفه مکتبه باشد طوبه لر بیتمه دفع
ایتم علم عادل اولدنه شریعتی احکام کوره قول و حکومت صاهی اولم آیت بوندر اولور
یونده سده کی بس وقت نماز قیامیه معلوم بولور ترکک و مسلمانندک غراندنیه حق قهر
خاندر فرقه نونیه بی نیم و اقسایم مسلمانندک خونیه نام ایکی قول اردونک طوبدی و سارا
بیتمه رت ساعت شندی عجم ایدرکدی ایت شهادت کجور و در زیاده یاخیه ره جناب صلی و غرض و کرم
و دعایت حقیت سلیمیه و بیباغده و عاصیه کتدی ششم ویدی یونیه مجاوز حکمرانه اند نه
کوب محکمندک کوندر لشدر اولدورده بولموندورک هیر طوبه کتدی معصوم عسکر حکم طوبه لر
مکتدیه کوندر کتدی حکومت بولموندورده بر قیامیه هر کدرانه ضابطه اندنیه خور و غنی کسید مژدر
نیدی خانه لری همایه کتدی بولور کی مسلمانندک اتفاق ایدرکدی و از خاواسه تلفات یازد
کلی مسلمان محولی جناب هور معین اولورده آمیه کرم سید المصلیه ازیت و طرف سابق و خیر
فرقه قناری احمد زاور
سده سده سده

Kara Hasan Oğlumuza Gayet Mühim ve Müstaceldir

Vefâ-şî'âr oğlum

Selam eder; gözlerinde öperim. Millet ve devlet için en mühim vazife inzibat olduğu cümlece malumdur. Zira nerede asayiş ber-kemâl olursa adalet-i İslamiyye oradadır. Senin ile savaş tepeyi çevirdiğim zaman Cuma namazını kılmayan Çerkeslerden birçoklarını gördün. Ne hallere getirdiğimi bil. İşte Koca Süleyman mahsulü bugün kıyam eden Müslümanlar Fırka-i Muhammediyye'den başka fırkaların umumuna lanet ederek sevgili padişahımız hilafeti başına toplanarak ittihatçı ve farmason melunların on seneden beri bu muazzam Hükûmet-i İslâmiyye'yi çetecilik ve haydutlukla ne hallere getirdiklerini en adi akıl sahibi anlar. Ve bunlara lanet eder. Cümledenizi eşkıya diyerek şiddetli hallere koydular. Hakkınızda istimal ettikleri unutmadan şühedâ evladları kadınları ot toprak yedikleri vakit ve açlıkla şehit ettikleri vakit onların hanesine hükûmet memurları ve şube hainleri helvalar, kuzu ziyafetleri, ve ahali üç yüz kuruşa bir arşın basma aldıkları vakit kendilerinin evinde (Mösyö Lenin) ve sâirenin rüşvet olarak aldıkları kumaşlar denklerini haneleri için idi. Oğlum bunları hesap verecek olan beş vakit namazı kılanları muhakemesiyle hüküm vermek isterim. Bunun için o kocalar ? tayy-ı Rahman'a secde etmeyen Subhî ve Kara İbrahim çok Mehmetlerin vesâirenin fikr-i fâsidlerine kapılmayarak bu katil hâin güruhtan hükûmette vesâir mahalde bulduklarına aman vermemeleri (silinmiş) Müftüye müracaat et. Doğru fetvasını al. Bunlardan daha eşedd Müslümanlar için bir ferd-i yâr olmamıştır. Rica ederim Müslümanların kible-gâhı olan Ka'be-i Muazzamdan bir huzur-ı risâlet-penâh Efendimiz Hazretlerinden ve mukaddesât-ı dîniyyemizden bizi mahrum eden Çanakkale Boğazı'nda milletin İslam ordularını denize döken ve Kafkas dağlarında Arabistan çöllerinde, Acemistan ve Yanya ve Romanya dağlarında helak eden ve bugün İstanbul'da yüz bin İslam kadınlarını ve kızlarını vesika verip fâhişe eden bu hayvanlar ? farmason hükûmeti değil de kimdir? Ve Resulullah aşkına Müslüman ve Dîn-i Muhammedî kardeşlerimiz Fırka-i Nâciye-i Muhammediyye'den başka bir fırka için katiyen câiz olamaz. Bu melunlardan bu belde-i İslam Halifemizin başına toplanarak bunları def' ü ref' edelim. Âdil olan şeriatimizin ahkâmına göre kavl ve hükûmet sâhibi olalım. İşte bunlar olmak için senin gibi beş vakit namaz kılan silahşör büyük Türklerin ve Müslümanların gayretlerine mütevakkıftır. Bu hâinler kırk günden beri benim ve arkadaşlarım Müslümanların mahvına tam iki kol ordunun topları ve mitralyözleri kırk dört saat şiddetli muhârebe ettikleri iki şehit iki mecruhtur. Ziyâde yapmayarak Cenâb-ı Hak lutf u keremini ruhâniyyet-i risâlet-penâhî ve bayrağın duasıyla kendileri münhedim ve yedi yüzü mütecaviz asker de ellerinden alıp memleketlerine gönderilmiştir. Oralarda bu melunların cebren topladıkları masum askercikleri toplayarak memleketlerine gönderiniz. Hükûmette bu melunlardan bırakmayın. Hele jandarma zabıtlarından kuyruğu kesik namzetler haneleri hemen gebertiniz. Bu yoldaki Müslümanların ittifak ettiklerine dair hilafına telgraf yazdırtalı Müslüman mahsulü Cenâb-ı Hak muinimiz olsun. Âmin bi-hürmetihi Seyyide'l-mürselîn

İzmit Mutasarrıf-ı Sâbıkı ve Muhammedî Fırka Kumandanı Ahmet Anzavur

25 Teşrîn-i Sâni 335 Sene

و بوند علی را ایدم او غلم
مکه ملک غلام صاحب ویره ملک

116

2. Sayfa

Ve bunun aksini zinhar işleme oğlum

Sonra milletin huzurunda hesap vereceksin

Diğeri

Orada bazı İttihatçı Çerkezler vardır. Zinhar bunların size söyleyeceği ifâde-i kâzibelerine katiyen sem'-i itibâr etme. Diğer size yazdığım uzun mektuptaki hakikati anlat. Birbirinizden ayrılmayacağınıza ve bu din ü devlet ve padişahımızın uğrunda fedâ-yı cân edeceğinize birleşerek bunlara sen riyâset et veyahut ulemadan birini reis yap. Herhalde oradaki halkın huzur ve rahatına son derece dikkat ediniz. Oğlum icraât ve muvaffakiyetinize dair telgrafları Kirmasti ve Karacabey ve Bursa cihetlerinde intizar ederim.

Ahmet Anzavur

و اقله مقامات عالیجات

۴۴۴۴

مردوخ جانگورید -
مقامات ایلی اردن قوه انضامیه اغوشه مف ایلیک او - احمد انزوردا - یاسلیه غزیه دولهت و بیرون
مبارک طبعیه تک موی ایلیک و نه دای اولوب قریا و عمارت کدرک احمد تک قواغده قیودان مالکا عمارتینک
که مردوخده مسم قره بیلی احمد خواج نامنده بوسه قیام ایلیک دیمالی مذکور دن یلری بیه یلیک
ایلیک کویا مف ایلیک او دن بیک لیرانک ده بریده و بولندی ایلیک - ایلیک او - احمد خواج بیک اولتی
و کفرینه تجارت ایلیک مقصود انزوردا مالکا طرفدن ادو - بیک لیرا و بولندی و بولیده دن ۱۵۷۲
ایلیک و قوغ بولندی طبعیه بنا مالکایه و ۸۱۷ لیرانی ده - دجری توفت غامه اعطایه کی ۱۹۹۹
برایه مقامی صانوت الدینی بیکر قرقون ۴۴۰۰ عدد اوسترلیا قروی قیود قیلم و معطایه بیکلن قرویه
نه مقام بیک قودوغ اولندی مکر بر معروض بولندی دینی اعطایه و مذکور - بریده تک برجوری
مقام - سایلری بولیده او - نه لقا عرض و تقیم قیلم - مالک حاکم بیک - برجه قیود تک برجه - عدلی
اوچ عروسی بکی مالکایه تکر ایلیک و قیلم ایلیک قودنن الیم ادو - بیک کو - لیرا غمسه بولندی نظر
هزیه بیکلن م - او غرو دینی قیلم بیک کو - لیرا الیم عرف و اعاده ایلیک بیک یا بیک احمد خواج تک لایه
مخبر قیودان سائر مالکایه دینی بوی الیم قیلم ایلیک ادو بیک احمد بیکلن و دایره املاکده حضور
الفا عرض قیلم غمسه ده اولیم معامله لک اردا قیلم قیلمه معامله بولوی مروضه -
اولیاده امر و زمان غمزه دلی اولمده - ۱۹۹۹

قوی لایه قیلم قیلم

بولی مدیو

برادی

۷

Belge 12 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH. EUM - AYS , Dosya No: 19-19; Vesika No: 1-15 (Ahmet Anzavur'un aldığı paralarla ilgili polis Müdürü umumisince Dahiliye Nizaret-i Celilesi'ne çekilen telgraf hakkında)

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i ‘Âlîsine

Marûz-ı çâkerleridir

Mukaddemâ ihdâs edilmiş olan kuvve-i inzibatiye uğrunda sarf edilmek üzere Ahmet Anzavur Paşa’ya hazine-i devletten verilen mebâliğ-i külliye’nin mûma ileyhin veznedarı olup firaren Der-Saadet’e gelerek Ahmet Bey sokağında Kaptan Paşa 45 numarasında mukim Kara Bigalı Ahmet Hoca namında birine teslim edildiği ve mebâliğ-i mezkûreden yirmi beş bin lirasının güya sarf edilip on bin lirasının da mevcut bulunduğu ihbar edilmesi üzerine Ahmet Hoca celb olunmuş ve kendisine ticaret etmek maksadıyla Anzavur Paşa tarafından otuz bin lira verildiği ve bu paradan 15273 lirasını vuku bulan talebine binaen Paşaya 4817 lirasını da zevcesi Şevket Hanıma ita ettiği gibi 9990 liraya mukabil satın aldığı biner kronluk 1200 adet Avusturya kronunu getirip teslim ve mamafih muta’ mebâliğden nerelere ne miktarının tevdi’ olunduğunu bir müfredat pusulası dahi ita eylemiş ve mezkur pusulanın bir sureti manzur-ı sâmilîleri buyurulmak üzere leffen arz u takdim kılınmıştır. Hal-i hazır piyasa mucibince kronun beher adedinin üç kuruş beş paraya tenezzül etmesine ve teslim edilen kronların el-yevm üç yüz küsur lira kıymetinde bulunmasına nazaran hazine-i millet’in zarara uğradığı dokuz bin küsur lira ile sarf ve iade eylediği yalnız Ahmet Hoca’nın ifadesine münhasır kalan sair mebâliğin dahi muma ileyhden tahsili icap edip etmediğinin ve daire-i emanette mahfuz salifü’l-arz kronlar hakkında da olacak muamelenin emr ü iş’arı hususuna müsaade buyrulması maruzdur.

Ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü’l-emrindir. 29 Ağustos 337

Fahrî Yaveran-ı Hazret-i Şehriyârîden Polis Müdür-i Umumîsi

Miralay

İmza

قري لوى تخريرات قلمده دوائر حكومتك اشغال
اشناسده وتوجيحه كليه ضايعات مبه ضابطه موده

مساعدي تابع اولوب مقام لويه تقديم فقه ودره مركز لوى دوائر رسمينده تخريرات قلمده توديع ايديشه
بعضه اورد رسمينك رسالعه فضايل ودره هفوة درود ايدوب احوال معلوم بسيله آيد. سنه
وتدقيق اضلاص وقت اوله ميايه مخابرات رسمينك مخرى ديكر نظرون مخراتك وقتايد محفوظ
بعضه دوسه لرك واورده وضعه مخصوص بر عدد ضدو ايم مقام لويه دتخريرات قلمده مخصوص رسمين
مهر لرك دقلمه عائد بالعموم يازى خاصه لايحه لايكيس دوائر حكومتك يونالجه مخرنده دهله
اشغال مرسنده ضايعه اغراردليني نالوه اشوضضا مخرين مقام لويه اعطا ايدلى
۸ جولاي

لوا تخريرات مديري

سرمود
قري لوى

سودناي
باله مدي

اورد تقيده ميه ناي
ميه ناي
ميه ناي

معه
۸

Belge 13 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH. EUM - AYS , Dosya No: 19-15; Vesika No: 1-13 (Ahmet Anzavur'un Karesi Livası Tahrirat Kaleminde Devair-i Hükümetin işgali esnasında vukua gelen zaiyatı mübin zabıtname hakkında)

Karesi Livası Tahrirat Kaleminde Devair-i Hükümetin İşgali Esnasında Vukua Gelen Zayiâtı Mübin Zabıtnamedir.

Muameleye tabi olup makam-ı livaya takdim kılınmak üzere merkez-i liva devair-i resmiyyesinden tahrirat kalemine tevdi edilen bazı evrak-ı resmiyyenin mülhık kazalardan henüz vürud edip ahval-i maluma sebebiyle açılmasına ve tetkikine ihtilas vakit olunamayan muhaberat-ı resmiyyeyi muhtevî diğer mazruf muharrerâtın ve kalemde mahfuz bazı dosyaların ve evrak vazına mahsus bir adet sandık ile makam-ı livaya ve tahrirat kalemine mahsus resmi mühürlerin ve kaleme ait bilumum yazı takımlarının Balıkesir Devair-i Hükümetinin Yunanlılar tarafından vehleten işgali sırasında ziyâ'a uğratıldığını natık işbu zabıtname tanzim ve makam-ı livaya ita edildi. 8 Temmuz 336

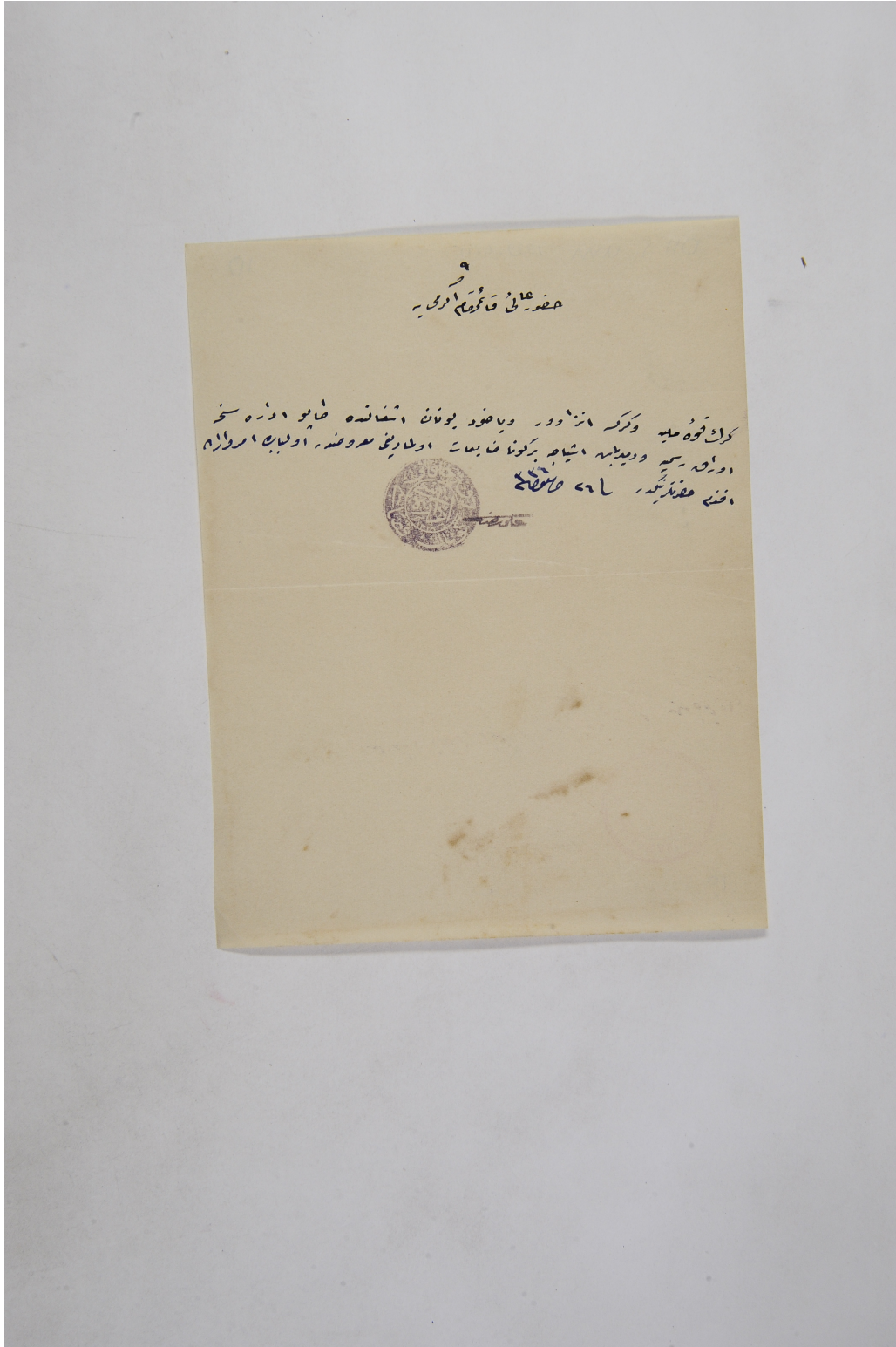
Evrak Mukayyedi
(İmza)

Mübeyyiz-i Sani
(İmza)

Mübeyyiz-i Evvel
(İmza)

Müsevvid-i sani
(İmza)

Ser-müsevvid Liva Tahrirat Müdürü Hıfz
(İmza)

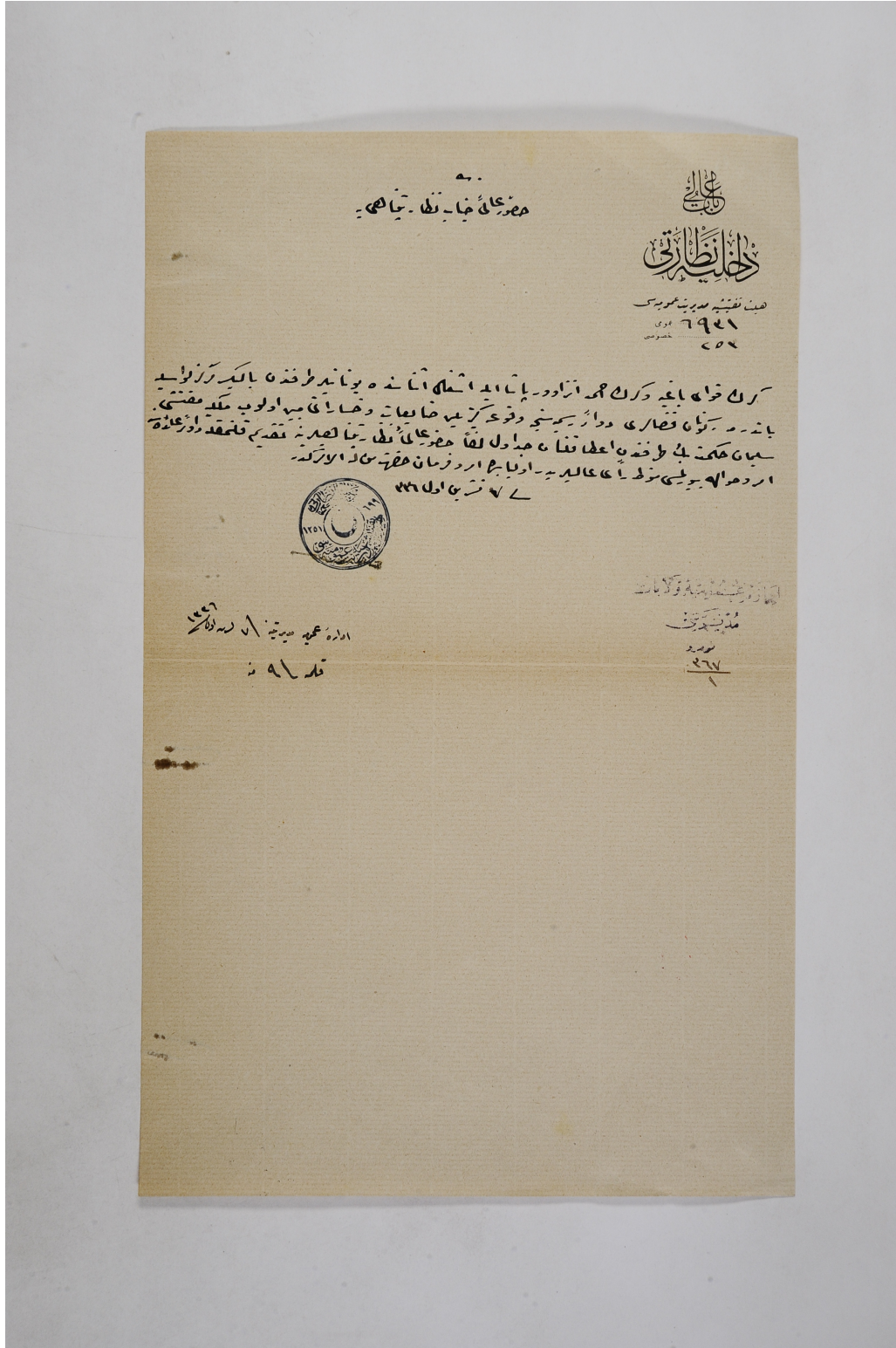

Belge 14 – *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Tasnif Kodu: DH. EUM, Dosya No: 19-15; Vesika No: 1-13 (Ahmet Aznavur ve Yunan işgalinde tapu idaresinde zaiyat olmadığına ilgili telgraf hakkında)

Huzûr-ı Âlî-i Kaymakam-ı Ekremî'ye

Gerek Kuvve-i Milliye ve gerekse Anzavur veyahut Yunan işgalinde tapu idaresince evrak-ı resmiye ve demirbaş eşyaca bir gûnâ zaiyat olmadığı maruzdur. Ol babda emr ü irade efendim hazretlerininindir. 26 Temmuz 336

Mühür

Belge 15 – *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Tasnif Kodu: DH. EUM, Dosya No: 19-15; Vesika No: 1-13 (Ahmet Anzavur'un Balıkesir ve çevresindeki zaiyatıyla ilgili çekilen telgraf hakkında)

Huzûr-ı Âlî-i Cenâb-ı Nezaret-penâhî'ye

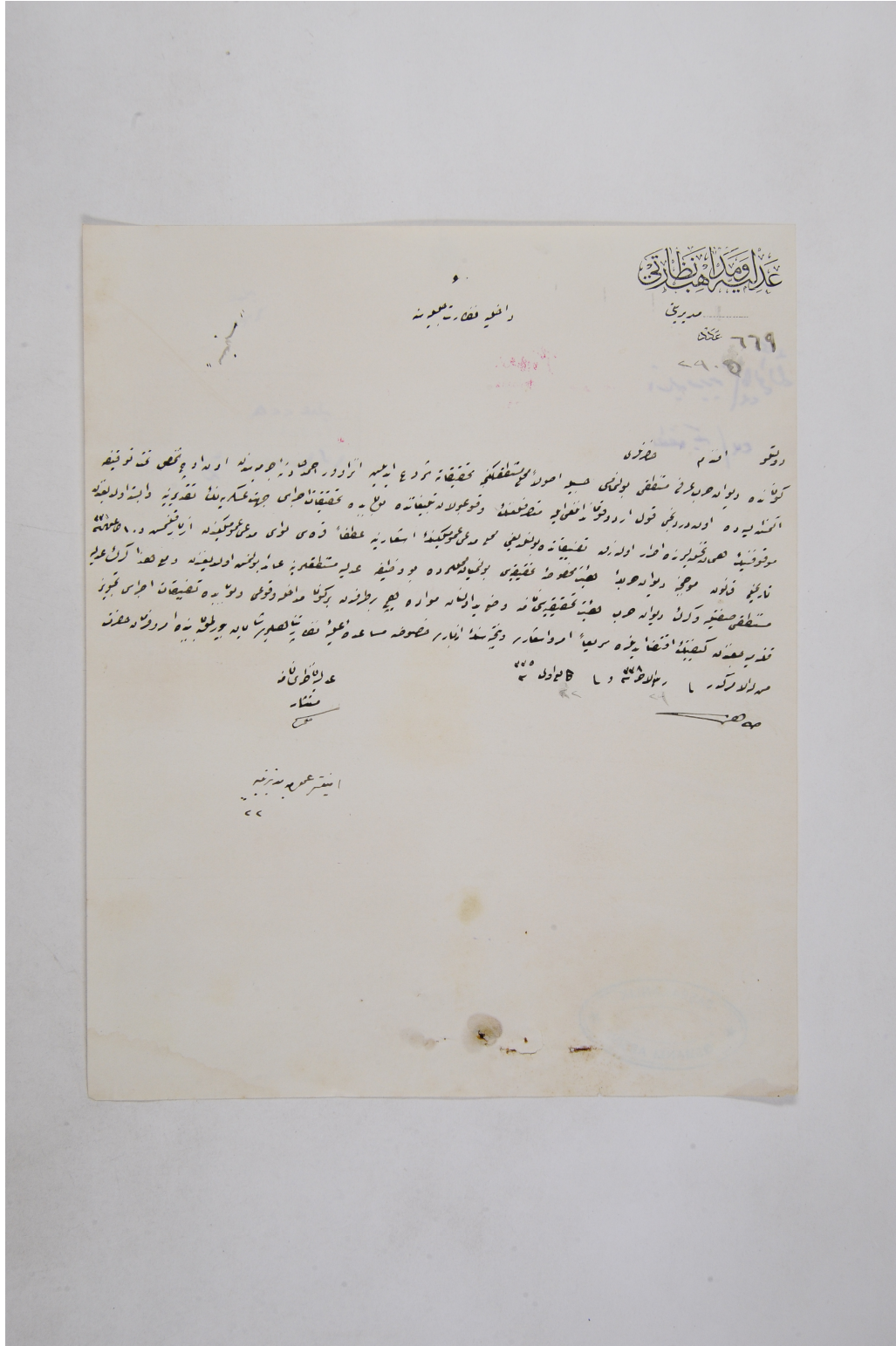
Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezaretî
Heyet-i Teftîşîyye Müdüriyyet-i Umumiyyesi
Umumî: 6931
Hususî: 253

Gerek Kuvâ-yı Milliye ve gerek Ahmet Anzavur Paşa ile işgal esnasında Yunanlılar tarafından Balıkesir Merkez Livasıyla Bandırma, Gönen kazaları devâir-i resmiyyesince vukua getirilen ziyat ve hasaratı mübin olup mülkiye müftüsü Süleyman Hikmet Bey tarafından i'tâ kılınan cedavil leffen huzûr-ı âlî-i nezaret-penâhîlerine takdim kılınmakla devâ'ir-i âidesine emr ü havale buyurulması not-ı re'y-i âlîleridir. Ol babda emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

7 Teşrin-i Evvel 1336 Mühür

İdâre-i Umumiyye Müdüriyyetine \ 7 Teşrin-i Evvel Sene 1336

Belge 16 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH. EUM - AYS, Dosya No: 30; Vesika No: 63 (Ahmet Anzavur'un Adliye Nazırı Namına Müsteşar Musa tarafından Dahiliye Nezaret-i'ne çekilen telgraf hakkında)

Adliye ve Mezâhib Nezareti

Müdüriyeti.....

Aded 669

Dâhiliye Nezâret-i Celfîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Gönen’de Divan-ı Harb-i Örfî müstantıkı bulunmaması hasebiyle usûlen mahalli müstantıklığınca tahkikata şürû’ edilen Anzavur Ahmet hâdise-i cürmiyyesinden on üç şahıs taht-ı tevkîfe alınmış ise de on dördüncü kolordu kumandanlığı ile mutasarrıflığın vukû’ bulan tebligatında ol babda tahkikat icrası cihet-i askeriyyenin takdirine vâbeste olduğundan mevkûfînin hemen tahliyelerinde ısrar olunarak tazyikatta bulunulduğu mahall-i müdde-i umûmîliğinin iş’ârına atfen Karesi Livası Müdde-i Umûmîliğinden izbar kılınmış tarihli kanun mucibince Divan-ı Harbin Heyet-i Mahsûsa-i Tahkikiyyesi bulunmayan mahallerde bu vazife-i adliye müstantıklarına ait bulunmuş olduğundan ve ma’a hazâ gerek Adliye müstantıkı sıfatıyla ve gerek Divan-ı Harb Heyet-i Tahkikiyyesi namına vaz’-ı yed olunan mevâda hiçbir taraftan bir gûnâ müdahale vukû’u ve bu babda tazyikat icrası tecviz kılınmayacağından keyfiyetin iktiza edende serî’an emr ü iş’ârına ve neticesinin izbârına husûsa-i müsâ’ade-i aliyye-i nezaret-penâhîlerine şâyân buyurulmak babında emr ü ferman hazret-i men lehü’l-emrindir. Rebî’ü’l-âhir 338 ve Kânûn-ı Ūlâ 335

Tahir

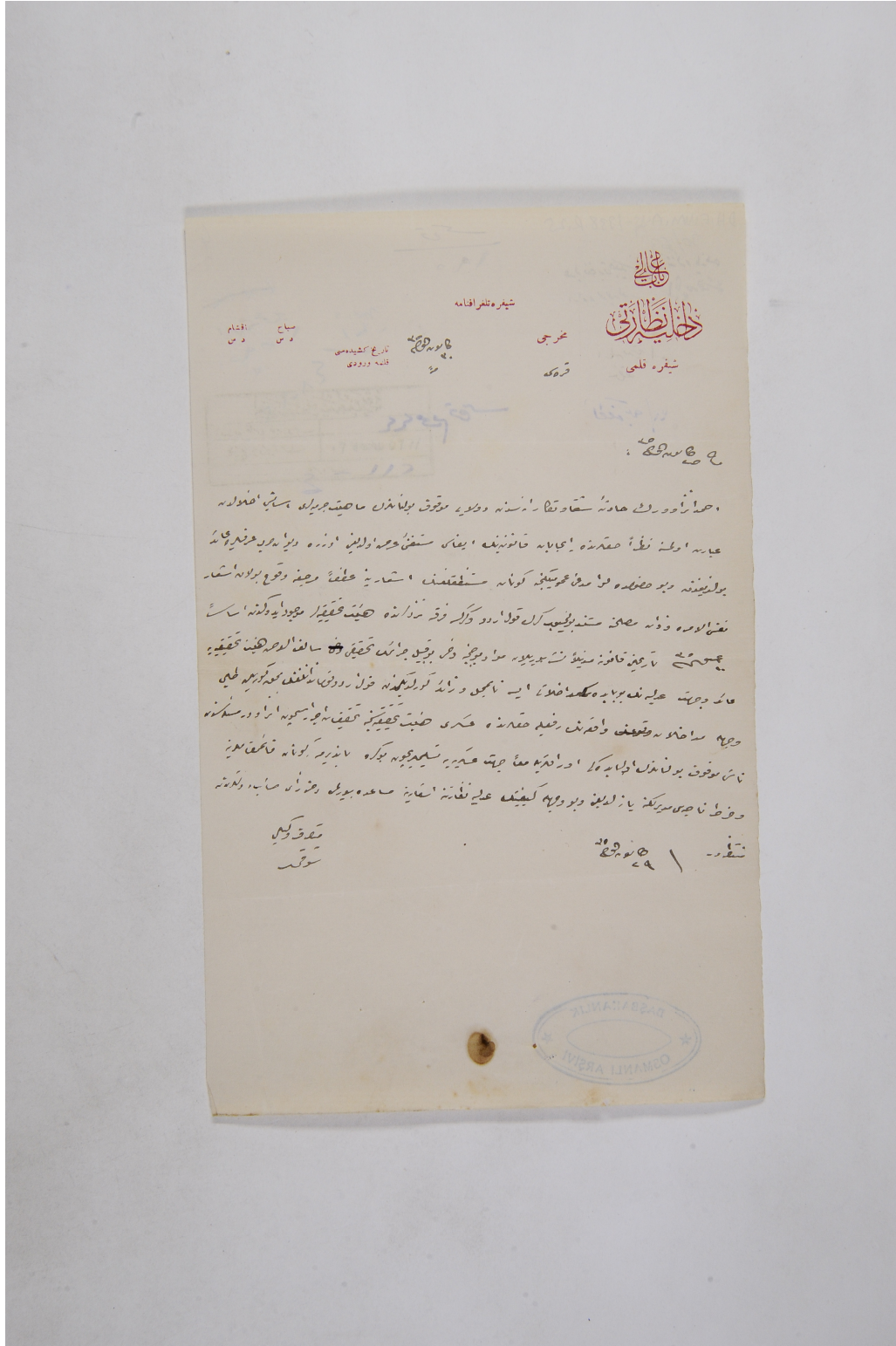
Adliye Nazırı Namına

Müsteşar

Musa

Emniyet-i Umumiyye Müdüriyetine

22

Belge 17 – Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tasnif Kodu: DH. EUM - AYS , Dosya No: 30; Vesika No: 63 (Ahmet Anzavur'la ilgili Mutasarrıf vekili Şevki tarafından Dahiliye Nezaretine çekilen şifreli telgraf hakkında)

Şifre Telgraf name

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezareti
Şifre Kalemi

Mahreci Kânûn-ı Evvel 35 Tarih-i Keşîdesi

Sabah Akşam

Karesi 30

Kaleme Vürudu

Kânûn-ı Evvel 35

Ahmet Anzavur'un hâdis-e-i şekâvet-kâranesinden dolayı mevkuf bulunan mâhiyet-i cürmiyeleri asayiş ihlalden ibaret olmasına nazaran haklarında icbâbât-ı kanuniyyenin ifası müstağnî-i arz olduğu üzere Divan-ı Harb-i Örfilere ait bulunduğundan ve bu hususta liva müdde-i umumiliğince Gönen müstantıklığının iş'ârına atfen vukû' bulan iş'âr-ı nefsü'l-emre maslahata müstenit bulunmayıp gerek kolordu ve gerekse fırka nezdinde heyet-i tahkikiyyeler mevcut idiğinden esasen tarihinde kanuna buyurulan mevâd mucibince dahi bu kabil cerâ'imîn tahkiki sâlifü'l-arz heyet-i tahkikiyyeye ait ve cihet-i adliyenin bu babda dâhilâtı ise ve zâ'id görüldüğünden kolordu kumandanlığının muhik görülen talebi vechile müdahalat-ı vakıanın ref'iyle hakkında askerî heyet-i tahkikiyyesince tahkikat icrası için Anzavur meselesinden nâşî mevkuf bulunanların ol babdaki evrak-ı cihet-i askeriyyeye teslimleri için bu kere Bandırma, Gönen kaymakamlıklarına ve nahiyesi müdürüne yazıldığına ve bu vechile keyfiyetin adliye nezaretine iş'ârına müsaade muntazırdır.

Kânûn-ı Evvel 29

Mutasarrıf Vekili

Şevki

Nüfus İdaresince Zayiat

<u>Kuruş</u>	<u>Adet</u>	
45		Hasılattan Anzavur Ahmet Bey zamanında alınmıştır.
150		Masanın kilidi kırılmış ve tamiri için
50	1	Mühr-i kebir alınmıştır. Elli kuruş tarafımdan te'diye edilerek hakk ettirilmiştir.
200	1	Perde kornişi
150	1	Perde
50	1	Büyük masa anahtarı
600	2	İskemle
200	2	İki takım hokka
100	1	Oda kapısı kilidi kırılmış.
50	1	Dolap kilidi kırılmış.
100	1	Pencere camı kırılmış.
1695	11	

Anzavur Ahmet Bey hadisesinde ber vech-i bâlâ yalnız 1695 kuruş zayiat vuku' bulduğu tasdik kılındı.

Sene 336 Eylül 26

[illegible]

KAL'A-İ SULTANİYE SANCAĞI MUTASARRİFLİĞİ

Adet 734

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi Cenâb-ı Âlîsine

Devletlü Efendim Hazretleri

Geçende Kuvâ-yı Milliye ile beray-ı takip Bandırma ve Gönen cihetlerine giden ve Biga'da ikamet eden Kara Hasan'a Ahmet Anzavur Bey tarafından Gönen'den gönderilen iki kıta mektubun suretleri leffen takdim kılınmakla ol babda emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıfı

31 Kânûn-ı Evvel 335

Abdülvahhab Subhi

Evrak miyanına konulması taraf-ı sâmi-i cenab-ı nezaret-penahidir; emr ü ferman buyurulmuştur.

6 Kânûn-ı Sâni Sene 36

(Emniyet-iUmumiyye)

Asayiş Müdüriyetine \ 7

Kal'a-i Sultaniyye 203

48112 212

48120 Dosyasına

[illegible]

Belge 20 – *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Tasnif Kodu: DH. SFR , Dosya No: 105; Vesika No: 149 (Ahmet Anzavur'la Nazır Mehmet Şerif tarafından Teftişiyye Reisi Hürsit Paşa'ya çekilen telgraf hakkında)

Bab-1 Ali

(Şifre)

Dâhiliye Nezareti

Kalem-i Mahsus

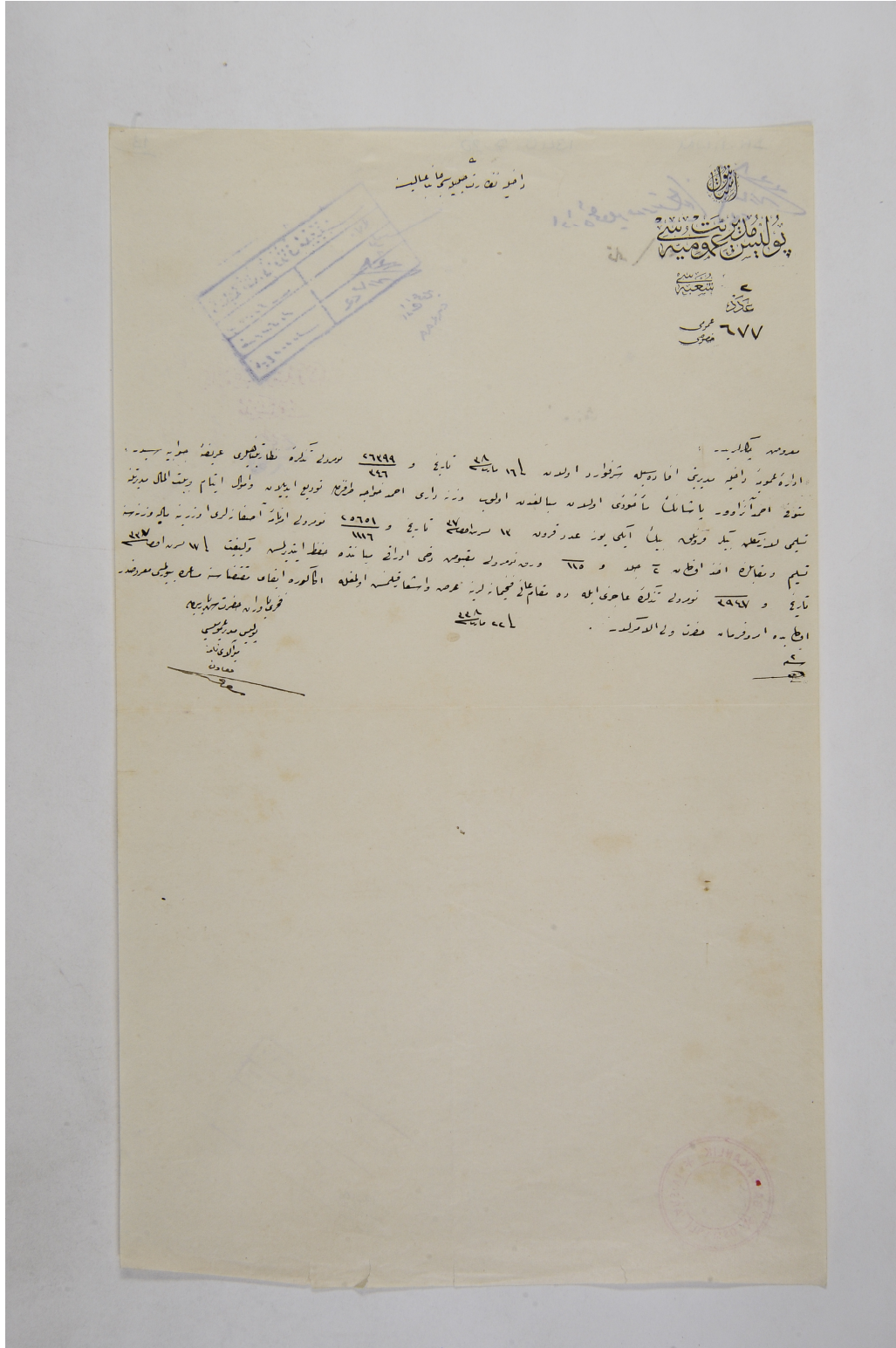
8749

Karesi Heyet-i Teftişîyye Reisi Hurşit Paşa Hazretlerine

Sadaret-i Uzmaya keşide buyrulan 18 Kânûn-ı Evvel 335 tarihli telgraf-namelerinde Anzavur Ahmet'le mütareke akdi makam-ı senâveriden Karesi Mutasarrıflığına tebliğ edilmiş olduğu bildiriliyor. Mevzû'-ı bahs olan 14 Kânûn-ı Evvel 335 tarihli telgraf-namemizde böyle bir söz yoktur. Gayr-ı mes'ûl olan ve intikam hissiyle hareket eden birtakım kuvvetlerin takibata teşriki suretiyle Anzavur işinin Türklük ve Çerkeslik meselesi haline inkılap ettiği ve kumandanlıkça nasâyih icrası tarikiyle hadisenin daha ziyade tevessü' edememesi için Gönen ile muhabere edilmekte olduğu Harbiye nezaretinin siyâk-ı iş'ârından anlaşıldığından livaca da her türlü tedâbîre tevessül olunarak ve icabı halinde beray-ı nasihat-i zevat-ı münasibe i'zam edilerek işin yani Türklük ve Çerkezlik meselesinin bir suret-i mülayimane ve muslihanede tesviyesi esbabının temini tavsiye olunmuş idi. O telgraf-namenin bir defa daha nazar-ı im'ândan imrar olunması ve Anzavur hakkında cihet-i askeriye ile bi'l-ittihat lazım gelen takibatın icrasına şiddetle devam edilmesi mutasarrıflık vekaletine bu kere tavzihen iş'âr kılındığı gibi mutasarrıflığa da Karesi mutasarrıf-ı sabıkı İzzet Bey tayin olunarak kendisi der-dest i'zam bulunmuştur, Efendim.

21 Kânûn-ı Evvel 335

Nazır
Mehmet Şerif

Belge 21 – *Başbakanlık Osmanlı Arşivi*, Tasnif Kodu: DH. EUM - AYS , Dosya No: 19-19; Vesika No: 1-15 (Ahmet Anzavur'la ilgili Poliste Müdür-i Umumisi'nce Dahiliye Nezareti Celilesine çekilen telgraf hakkında)

İstanbul

Polis Müdiriyyet-i Umumisi

Şubesi

Adet 2

Umumi 677

Hususi

Dâhiliye Nezaret-i Celiliyyesi Cânib-i Âlîsine

Maruz-ı Çâkerleridir;

İdare-i Umumiyye-i Dâhiliyye müdüriyeti ifadesiyle şeref-vârid olan 16 Mart Sene 38 tarih ve 26399\346 numaralı tezkire-i nezaret-penahileri arîza-i cevabiyyesidir:

Şevki Ahmet Anzavur Paşa'nın me'hûzu olan mebalîğden olup veznedarı Ahmet Hoca tarafından tevdi' edilen ve emval-i eytam ve beytü'l-mal müdüriyetine teslimi lazım gelen biner kronluk bin iki yüz adet kron 13 Teşrin-i Evvel 37 tarih ve 25651/1116 numaralı emir-name-i asaf-âneleri üzerine maliye veznesine teslim ve mukabilinde ahz olunan 2 cilt ve 115 varak numaralı makbuz dahi evrakı miyanında hıfz ettirilmiş ve keyfiyet 17 Teşrin-i Evvel 337 tarih ve 3947 numaralı tezkire-i acizî ile de makam-ı âlî-i fahîm-ânelerine arz u iş'âr kılınmış olmakla ona göre ifa-yı muktezasına müsaade buyrulması maruzdur.

Ol babda emr ü ferman Hazret-i ve lehü'lemrindir.

22 Mart 338

Fahrî Yaveran-ı Hazret-i Şehriyariye

Polis Müdür-i Umumisi

Miralay Namına

Muavin

(İmza)

RESİMLER

BOA, Yılsız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kâmil Paşa Evrakı, D. 86-41, Numara 4.105
(Anzavur'un İngiliz Büyükelçisi için imzaladığı 1910 yılında çekilmiş bir fotoğrafı)

ÖZGEÇMİŞ

Sedat ÇİZMECİ; 4 Eylül 1973 tarihinde ,Elazığ’da doğdu.İlkokulu ;Elazığ Namık Kemal İlkokul’unda okudu.Orta ve Lise öğrenimini Elazığ Anadolu Lisesi’nde tamamladıktan sonra Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölüm’üne 1991 yılında girdi.1995 Yılında lisans eğitimini tamamladıktan sonra ,özel eğitim kurumlarında çalıştı.Halen İstanbul Arel Üniversitesi’nde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi öğretim görevlisi olarak çalışma hayatını sürdürmektedir.